

A TABLE OF TRIBAL NAMES MENTIONED IN
WIKAR'S JOURNAL WITH THEIR
PROBABLE EQUIVALENTS.

1. KLEIN NAMACQUOAS: Naman Hottentots living South of the Orange River.

2. GROOTE OR KAY NAMACQUOAS: Hottentots North of the Orange River.

(a) KAMINGOU. The *!Gami-~~nun~~* or Bondelswarts of Warmbad, S.W.A.

(b) KEYKAO. *Gei-//Khaun*, the Great Fighters or Defenders. The Red Nation of Hoachanas.

(c) CHABOBE. *//Habobe(n)*; (*//Hawoben*), or Veldskoendraers of Daberas-Hasuur, north of the Karas Mountains.

3. DAMRACQUOAS. The Herero. Wikar does not specify these as the Gomacha (Cattle) Damaras as the Naman did, but clearly distinguished them from the Bergdamaras, the aborigines of S.W. Africa. For these he employs the names

(a) ZOUNTAMA for *χau-dama*, i.e. Filth Damaras and perhaps also for *χou-dama*, i.e. Bergdamaras who lived in the mountainous region between the Kuisib and Swakop Rivers (Nama *χou*=top). He clearly distinguishes these from the

(b) ZAMBDAMA, Bergdamaras living on the lower reaches of the Kuisib and Swakop Rivers near the Sea. (Nama: *//Gami*=water). He confirms what is known from other sources, that they were the smiths of the Naman Hottentots.

4. KAWEP: /*Naweb* or /*Naben*, the Nama name for the Ambo tribes, the Bantu of the northern part of S.W.A.

5. EYNICQUOAS or EYNIKKOA: The People of the River. The three tribes which Wikar mentions as composing the Eynicquoas have now been absorbed or have dispersed.

- (a) NAMNYKOA, the Karos-wearers (\neq *namma*=Karos), living on Paarden Island and other islands East of Aughrabies Falls.
- (b) KAUKOA, the Tailors or *Snijervolk* (Kora: *!ao*=to cut). These were living on Skanskop Island and other islands West of Keimoes.
- (c) AUKOKOA, the Narrow-cheeks or *Nouwange*, living on Canon Island and other islands East of Keimoes. (Kora: \neq *ö*=narrow.)

The Eynicquoas were possibly descendants of the Koranas who settled along the Orange River during the years of the Korana migration. In his *Relaas*, however, Wikar says that the Namnykoa, although cattle-owners, "are classed by the Namaq: along with the Samgomomkoa as merely Bosjesmans." For the researches of Dr. J. A. Engelbrecht regarding those three tribes the reader should refer to p. 225—228.

6. CHABOUP (TKABOEK), // *Habu*, the Nama term for the Sān or Bushmen. // *Habu* means wanderers. Wikar also employs the terms Samgomomkoa and (in A) Samgonomaqua, when referring to the "tame" Sān or Bosjesmans, and the word Nanningai or Bergklimmers (Mountain Climbers) when he refers to "wild" Sān

living amongst the krantzies on the North bank of the Orange River opposite Coboop.

7. BLICQUOAS, BLIP or BIRINAS. The BaThlaping, a BeChwana (Bantu) tribe whose name for themselves is The People of the Fish, but whom the Hottentots called The People of the Goat. *Birina* from Nama: *biri*, goat. In A. they are also termed BILIMS.

8. GYZIQUOAS or Twin-kraal-people. Hybrid Korana-BaThlaping living in 1779 along the Orange River near the present Upington.

9. KAY KORACQUOAS. *Gei-!Kora* or Great Koranas. The Choroqua of Van Riebeeck's Journal, who emigrated from the Cape District before 1700 and were in 1779 settled along the Orange River between Prieska and Upington.

- (a) KOURINGAIS or KLEYNE KORAKKOA (Kora Hottentot: *!uri*=proud, high) were later known as the Hoogstanders or Proud People. They were living near Kheis.
- (b) HUSINGAIS or Spinnepopdraad Kraal (Spiderwebkraal or People), in the approximate position of the present Koegas, is shown on the Gordon Collection map as "Hoekingeis."

Table of Place-names mentioned in Wikar's *Berigt* (H) or Hague text and in the Text in the Cape Archives (A), with localisation made as a result of following Wikar's actual route.

H.	A.	
Goedous.	Goedaus.	<i>Gūdaos</i> (Sheep Ford), the "old drift" at Goodhouse.
Comp. Wagen-drift.	do.	Ramans drift or // <i>Haraxas</i> (Knorhaan Ford). Though only a mile apart these two fords must be approached through two different kloofs.
Kakais.	Haakhois.	≠ <i>ā</i> -// <i>xeis</i> or Breësand.
Koungama.	do.	! <i>Gou</i> -// <i>Gami</i> , "cross over water".
Gouns.	do.	<i>Koums</i> (=Koms, Kouns). From / <i>goub</i> =boiling. The site of a small waterfall at the Little Hartebeest junction with the Orange R. See note 22 p. 32.
Zabisies Rivier.	do.	<i>Tsabi</i> . (Black Ebony Tree.) The so-called "river" at Little Pella.
Kamas Rivier.	do.	// <i>Gami</i> (water). The so-called "river" at Pella. Like the Koa Valley and Coboop this is the sand-choked depression of a river which in prehistoric times drained the Bushmanland Plateau. Springs of unlimited water in the valley supply the R.C. Mission Station, and despite its low-lying situation and heat, have always made Pella a valuable site.

H.	A.	
Nakouris Berg.	do.	Kaabas (Flat) and Eities Mountains. These mountains run S.E. from Pella to Pofadder. Depicted as a flat mountain on the map of the Gordon Collection.
Chabous or Brakwater	do.	Coboopfontein. //K h o w o b = mounds, or !χūbūs, lime. See note 27 p. 35.
Eyvop.	Euyop.	Not identified, probably Oup or possibly the spring Enap at Onseepkans.
Kalagas.	do.	Nama: //Garaxas, the forest of Kokerboom near Coboopfontein.
Kaykoop.	Kaaykoop.	Nama: Gei-//ōb (Great Death) now Beenbreek.
Hougay.	Hongais.	Nama: ≠Nū-≠Goaes (Black Mud) now Onder Swart Modder. This name is a literal translation of the original Nama name.
Eyasa.	Eyas.	Nama: Ei-as (Front Hole). Marked on the map No. 2 (Gordon Collection) as "Aiaas, graaf water" at the site of the present 'Yas, near Schuit Drift.
Haris.	do.	Marked on Map No. 2 (Gordon Collection) as Garies at the present Onderste Narries. /Garis, =kweekgras. The tributary "river" at Narries is today, however, called locally "Steekgrasrivier" and Narries is perhaps derived from the Nama word /aris = Afrikaans, opbly; English, to remain up.

H.	A.	
Kougaas.	do.	Nama. <i>!Kaoyas</i> (Abundance of hippopotami). Now Seekoesteek.
Toelykamma or Litteeken. (Scar) Water.	do.	Probably wells (Afrikaans: putte, <i>graafwaters</i>) in white clay soil on Gamceip, yielding "white-clay-water". <i>!uri</i> (white) <i>//gami</i> (water) but possibly <i>!uri-//gami</i> (dirty or muddy water).
Amkams.	do.	Nama: <i>/am-//gams</i> (last water). Probably now Coetsee zijn Puts west of Rooipad and the last watering place to travelers approaching the Aughrabies Falls from the west.
Namis.	Namis.	Nama: <i>Nams</i> (Tongue). Not identified. An enormous tongue-shaped rock, 800 feet in length, 200 in height and a mile distant from Aughrabies Falls points to the Falls from the southern bank of the Orange River but there is no local evidence that this rock was known by name to the local Bastard-Hottentots.
Grote Water- val.	Fraaie Val.	Great Aughrabies Falls.
Renosterkop or Nawap- tana.	de Nawap- tanas.	Rhenosterkop. (See p. 120), from Nama <i>!Nawas</i> (rhinoceros) <i>tanas</i> (head).
Namnycqua kraals.	do.	Kraals of the Karos-Wearers upon the islands between Aughrabies Falls and Kakamas.
Kaslis.	not mentioned.	Not identified.
Kamkao.	Harte Rivier.	Nama <i>//Kamab</i> (hartebeest). The Hartebeest - Orange River junction at Kakamas.

H.	A.	
Koeninganib or Olievenhoek.	Koeningamb or Olyvenhoek.	Now Vaalhoek. It is probable that Wikar intended to write the Nama word for the wild olive <i>IGomi</i> (<i>Olea verrucosa</i>) and that by Koeningamb, Vaalhoek spring is intended, i.e. (The Wild Olive Water or Spring). See note 114, p. 131.
Hosabes or Vondeling.	do.	The "old drift", passable only at low water and now little used, at Neus, ten miles east of Kakamas.
Kalowep.	do	Not identified. See footnote 51, p. 58.
Kouringais.	do	Marked upon Map (Gordon Collection) at the present Kheis, "Goeringneis geheeten of eerste Koraqua Kraal". Proud People or Kraal. (Hoogstanders.)
Husingais.	do.	Marked upon Map 2 (Gordon Collection) at the present Koegas, "Hoekingeis of Scorpiaen Kraal". Koegas = /hū-χas (<i>Many Scorpions</i>).

See also Appendix A ,p. 203, for the account of the tribes given by Wikar in A. but omitted by him from the text that follows.

The Hottentot clicks employed in the Table of Names and Footnotes are as follows:—

/ Dental.

/ Lateral.

≠ Palatal.

/ Cerebral.

x Guttural.

- This mark over a vowel indicates that it is long.

~ This mark over a vowel indicates that it is nasalised.

^ Denotes high tone of vowel.

Berigt aan den Meledelen Gestrengen Heer Mr. Joachim van Plettenbergh, Raad extra ordinaris van Nederlands India, Gouverneur en Directeur van Cabo de Goede Hoop en den ressorte van dien etc.^a etc.^a etc.^a van 't geene my ondergeteekende ontmoet is, wat ik gehoord ende gezien hebbe, zeedert dat ik langs de groote rivier op ende needer gestworben hebbe.

Toen ik met veel perykel aan de groote rivier quam, vond ik onder de Compagnies wagedrift (namelyk waar Hoppe²) zyn togt door gegaan is), aan de Goedous¹) eenige Hottentotten uyt 't klyne Nomakkoasland, welke voor de rivier laagen, op leeg waater wagtende om door de rivier te gaan, na de groote Namacquoas om van die voor coraale en tobak beesten te handelen, welke Hott.^a dewyl de rivier niet zakte, maar meer vol wierd my zeyden dat zy geresolveerd waaren om de zon op te trekken (dat is t.z.) na 't oosten na 't Eynikkoa land³) om aldaar te handelen, welke resolution my zeer paste en ik haar daartoe nog meer aanraayde, dat eenige die van haar daar nog teegen waaren, op mijn aanraaden 't ook toestemden. Het gezelschap van die Hott.^a bestond uyt 8 man Hottentots, vijf meyden en 2 kinderen,

1) *Gu-daos*, sheep-path or ford or kloof. This ancient ford across the Orange River is half a mile West of the present ferry at Goodhouse by which motor traffic enters S.W. Africa today. There is no side river of the Orange named Gu-daos. Goodhouse is an extensive citrus farm isolated amongst desert mountains which here close in upon the river. It's situation causes it to be the hottest place in the Cape Province; the mean summer temperature is 103 F.

2) Captain Hendrik Hop, instructed by Governor Ryk Tulbagh,

**Report to His Excellency Joachim van Plettenbergh,
Councillor Extraordinary of Dutch India, Govern-
or and Director of the Cape of Good Hope and
dependencies thereof etc., etc., etc., of the things
that have befallen me, the undersigned and of
what I have heard and seen during my wanderings
up and down along the Great River.**

When, after encountering many dangers, I reached the Great River, I found some Hottentots from Little Namaqualand at the Goedous¹⁾ below the Company's ford, where Hoppe's expedition²⁾ had crossed. Here they had halted, waiting for the water to subside, before crossing the river on their way to the Great Namacquoas with whom they proposed to barter beads and tobacco for cattle.

But since the water rose instead of subsiding, the Hottentots informed me that they had resolved to go towards the rising sun, that is to say, in an easterly direction to the Eynikkoas³⁾ land. This decision of theirs suited me very well and I urged them all the more to do so, so that on my recommendation those of them who had been opposed to the plan now agreed to it.

The company of Hottentots consisted of eight men,

in 1761 led an exploring expedition into Great Namaqualand. He crossed the Orange River at Ramans drift, ascended the dry bed of the //Houm River and advancing East of the Great Karas Mountains reached the *χamob* (Lion) and //Aub (Aub or Fish River.) See note 64 p. 74.

³⁾ The River-Folk. Nama: *Eyn*=Gariap or Orange River. For the three divisions of the Eynicquoas see Table of Tribal names No. 5, a, b, c.

onder welke drie Hott.⁵ en eene meyd waaren die Duyts verstonden. Over alle deeze was den Hott.^t Claas Barend 't hoofd, zijnde een Goeyeman Hott.⁴) uyt 't boovenland, en hy is al eens met Jac Koetsee⁵) op togt na de groote Namacquoas geweest. Hy was nu hier woonagtig.

Aan deeze Hott.^t zeyde ik of maakte ik weys, dat ik een inboorling deezes lands was, en dat ik graag met zijn gezelschap wilde meegaan om booven langs de groote rivier een plaats voor my te zoeken, daar hy om verblijd was, wetende dat hy my, by zig hebbende, beeter als anders voor roovers verzeekerd was.⁶) Dus zijn wy van de Goedous na de Comp. waagedrift⁷) getrokken in een halve dag. Alhier stapten eenige van haar voorneemen af om langs de rivier op te trekken, zeggende dat de rivier passabel was, om door te koomen en in de groote of kay⁸) Nomakkoa waaren haare vrienden, dus aldaar voordeeliger voor haar, als by de Eynikkoas; ik liet my ook bepraaten, by my zelven denkende, dat de Namacquoas rijk van vee en goedaardig voor een mens waaren, zo als my beduyd is, maar daarentegen de Eynikkoas natie, nog onbekend en kwaadaardig zoals my berigt wierd, (en zoals ik na dato vernoomen heeft is 't ook zoo ten opzichte van haar eygen geslagt (of de Hott.⁹) maar my hebben ze dan wel behandelt, en waaren zelfs verleegen als my wat wederwaardigs ontmoete dat zy als schuldig mogten aangezien worden, en als ik

⁴) A Goenjeman Hottentot of the tribe of Gonnema or Goenjeman, a Cochoqua chief who died in 1686. The name survives in *Goedemans Kraal* dist. Piquetberg, a farm near Greys Pass. A. adds that the party had five draught oxen, and three for slaughtering.

⁵) Jacobus Coetsé (Jansz:) of Klipfontein on the west side of the Piquetberg was authorised to shoot elephants and crossed

five women and two children. Among them were three men and one woman who understood Dutch. The head of the party was the Hottentot, Claas Barend, a Goeeyeman Hottentot⁴⁾ from the neighbourhood of the Cape, who had previously been on an expedition with Jac Koetzee⁵⁾ to the Great Namacquoas and was now living here.

I gave forth that I was born in this country and said that I should like to accompany their party to look out for a farm for myself higher up along the Great River. Their leader welcomed this, knowing that if I accompanied him he would be better protected against robbers⁶⁾; so we journeyed from Goedous to the company's ford⁷⁾ in half a day.

Here some of them abandoned their plan of proceeding up along the river, saying that the river was fordable and could be crossed; moreover their friends were in the Great or Kay⁸⁾ Nomakkoa, and so it would suit them better to go there than among the Eynikkoas.

I allowed them to persuade me, reflecting that the Namaquoas were rich in cattle and kindly disposed, as I had been told. On the other hand, according to my information, the Eynikkoas were as yet unknown and unfriendly, which is also true of their own people or the Hottentots, as I learnt later; but they treated me well and were even distressed lest any misadventure should befall me, for which they might be blamed; and

the Orange River at or near Goodhouse in 1760. For the narrative see p. 276. In 1761 Coetsé accompanied Hop's expedition.

⁶⁾ A. adds, "as I was provided with a riding horse and gun".

⁷⁾ Ramans Drift or //Haraχas (Knorhaan) Ford which is a mile west of it.

⁸⁾ Nama: *Gei*=great.

onder haar kwam te verongelukken, dat zulks van mijn natie (of de Christenen) by haar gezogt en gewrooken zoude worden). Maar 't was of het God den Heere bestierde dat ik na het oosten langs de rivier moeste trekken, want 's morgens was de rivier weer en kant en wal vol.

Dus getrokken 4 September na Claas Bastaard zijn craal genoemd de Kakais⁹⁾ en aldaar 3 daagen stil geleegen, onder welke tijd den bastaard Claas te huys kwam, welke na de groote Namacquoas was geweest, om te handelen, by Chabobe¹⁰⁾ en de Keykao¹¹⁾ die 't aldaar voor goed aanprees dat ons weer deed van voorneemen veranderen, om langs de rivier op te trekken. Nu maakten wy al vlot klaar om over te gaan, maar als de vlot klaar was, vertrouden zig de zwemmers ons niet door te brengen, zeggende dat de water nog te sterk was.

Voorgenoemde Claas Bastaard wist my te verhaalen dat hy by de Keykao of kapiteyn Kandelaars kraal hadde gezien 2 keerels met 2 meyde en kinderen van de Damracqua natie,¹²⁾ zijnde zo zwart als tarentaale en alle pokdaadig. Deeze natie zoals ik na dato vernoomen heb woonen onderkant de Blicquoas¹⁴⁾ aan de

⁹⁾ Nama: $\neq\bar{a}$ -//*χeis*, known locally as Breësand. The sands east of //Houmsdrift at the Dabenoris-Orange R. junction. The native name survives.

¹⁰⁾ Nama: //*Haboben*, the Veldskoendraers, an original Hottentot tribe of S.W. Africa living north of the Karas Mountains. They wore a peculiar shoe or sandal called //*hawon*.

¹¹⁾ Nama: *Gei-//Khaun* or *Gei-//Kou*, the Great Defenders or Fighters. The Rooi-nasie or Red Nation of Hoachanas. The *Gei-//Kou* an original Hottentot tribe looked upon themselves as owners of all Great Namaqualand; the name is derived from //*Kou*=to defend, to parry. *!Hoachas* means stoney or rocky.

they feared that if I should come to grief while with them, it would be laid at their door and my people (or the Christians) would take vengeance on them. But it was as if the Lord God had ordained that I should have to journey eastwards along the river, for in the morning the river was once again in full spate.

So on the 4th September we set out for Claas Bastaard's kraal, called Kakais,⁹⁾ where we remained for three days. During this time the bastard Claas returned, having been to trade among the Great Namaquoas, with the Chabobe¹⁰⁾ and the Keykao.¹¹⁾ His glowing account of the country caused us once more to change the plans we had made of proceeding along the river.

We now began getting a raft ready to cross, but when the raft was completed the swimmers would not entrust themselves with the task of taking us across, saying that the current was still too strong.

Claas Barend alleged that he had seen at the Keykao or Captain Kandelaar's kraal two men with two women and children of the Damracqua tribe,¹²⁾ who were as black as the natives of Terra de Natal and all of them pock marked.

Later I ascertained that this tribe living below the Blicquoas¹⁴⁾ on the banks of the other great river which

¹²⁾ Herero. The *Relaas* reads "I have seen four persons of this tribe among the Kamingou. They have not long hair as has been written of them".

¹⁴⁾ Briqua. Wikar employs the name given by the Koranas to the BaThlaping who are Bantu. Briqua means The People of the Goat (N. *birin*=goats).

andere groote rivier die na het Noord loopt,¹⁵⁾ zijn klijnder van gewas en statuur als de Blicquoas en in haar gezigt gesneden. Deeze Damracquoas worden by de Nomacquoas capiteyns goed uytgevoerd en opgepast al uyt vreeze omdat ze voor zware tovenaars gehouden worden, die ook zelfs den weer en wind zouden doen veranderen, na hare vertelling. Onder gemelde Keykao capiteyns gebied zijn nog 8 kraale die ook capiteyns hebben zelfs de voorste Namacquoas hier vandaan, gen. de Kamingou die aan 't warme bad¹⁶⁾ en zomtijds wel aan de groote rivier aan de overzeyde liggen.

Deeze kapiteyn is byna een afgod by de Nomacq: want niemand mag van hem quaad spreken, hy laat zig ook schatting geeven om zijn honeur op te houden want als hy verarmd word moeten hem alle de kapiteyns, onder zijn gebied staande, elk 4 veerze en een os geeven, en als zyne soldaten wat verruyt hebben brengen zy de betaling eerst by hem om te wyzen, wanneer dat hy van den tobak van yder, een kortom afneemt. Hy stelt ook wetten en laat hem ook gehoorzamen, want voor deezen hebben neeven en nigten nooyt moogen trouwen by de Namacq: want dat zo veel als bloedschande by haar gerekend word; neef en nigt word by haar zo benoemt als broeder en zuster, en ook alzo in waarde

¹⁵⁾ When Wikar speaks of the "other great river" or "other great river which flows towards the North", he means sometimes the Kuisib (Claw River) in Damaraland and sometimes the Kuruman River which flows north and west but joins the Molopo to flow south to the Orange River. Wikar was under the impression that the Damaras lived below the Briqua; they were in reality separated by the width of the Kalahari desert. In this instance the "other river" is the Kuisib or the Swakop (*Tsoa-χoub=anus*).

flows northwards,¹⁵⁾ are smaller in growth and stature than the Blicquoas and have incisions on their faces.

These Damracquoas, who are held to be powerful magicians and claim that they are able to change even the wind and the weather, are well fed and well cared for by the Namaqua chiefs, because they fear them.

In the territory of the above-mentioned Keykao chief are eight more kraals, which also have their chiefs, including even the nearest Namacquoas from here, called the Kamingou, who live at the warm bath¹⁶⁾ and sometimes along the bank on the farther side of the Great River.

This chief is almost an idol among the Namaquas, for no one may speak disparagingly of him. To keep up his state he makes them pay tribute. When he becomes impoverished each chief under his authority has to give him four heifers and an ox, and if his soldiers have bartered anything they first bring to him for inspection what they have received in exchange and then he takes from each a short piece of tobacco.

He also makes laws and exacts obedience. Before his time among the Namaquoas cousins had never been allowed to marry, for that was considered tantamount to incest among them. In their eyes cousins were regarded as brother and sister, and the close kinship between them respected as such.

¹⁶⁾ i.e. The *!Gami-#nun* (Bondelswarts) who still inhabit the district Warmbad in South West Africa. In A. the word is spelled *Camingo*. In 1682 Olof Bergh, when in the neighbourhood of the present Garies, was told by the Namaqua-Hottentots of a tribe to the North called *Caminge*. These and the "Kamizons" mentioned in the journal of S. van der Stel's expedition of 1685, were probably the *!Gami-#nun* or Bondelswarts.

gehouden, maar deeze capiteyn Kandelaar heeft voor eenige tijd gebooden (om eygene interessehalven) dat neeven nigten trouwen moogen. Dit word nu ook by haar zint die tijd gedaan, nu meyden zig alleenig zusters en broers, maar 't volgende geloof hebben ze dat by haar als een pligt geagt word, die niet verzuymd kan worden : als de broer komt te sterven moet de overgebleeven broer zijn overleedene broeders weduwe trouwen, en dit huwelijk, is zo heylig dat de andere vrouwen deezes mans hare jaloursheyd niet durven laten blyken, ook als de vader komt te sterven, moet de oudste zoon zijn vaders jongste vrouw trouwen, maar de oudere vrouwens niet.

Ik vroeg dan, hoeveel vrouwens dat een Namacq : te gelijk bezat, antwoord, ten minsten 2 ook wel 3, 4 à 5 ook wel is gebeurt 6, weederom gevraagd waar koomen al de vrouwluy vandaan, Antw. : Om de beeste halven vind men zo veel grafte in dat land, maar niet van ziekte, dat is te zeggen : de Namacq : keerels vermooren alle jaaren zo eene meenigte van malkanderen om de beeste, de meyden koomen niet in den oorlog, daarom schieten zy over, en door dien weg die in 't leven blijft en overwinnaar is word zowel rijk van vee als van vrouwens. N.B.)

N.B. De Keykao capiteyn met zijn onderhoorig volk voeren altijd oorlog met de Zambdama¹⁸⁾ en de Hottentots die langs de visrivier en na de strandkant wonen.

Van avond, 9 Sept.,¹⁷⁾ kwam er een party van de Boestjesmans Hottentots uyt de zandveltskraal of

¹⁷⁾ The date is omitted from the text as printed in *Reizen in Z.A., Deel II*, p. 83. It is present in the original MS.

But this chief Kandelaar had some time back decreed, in his own interests, that cousins might marry, and from that time it has been a custom among them. Now only brothers and sisters do not marry each other. They also believe the following to be a duty they may not neglect: If a brother dies the surviving brother has to marry his brother's widow, and this marriage is so sacred that the other wives of this man dare not show their jealousy. Should the father die the eldest son must marry the father's youngest wife, but not the older wives.

I then asked how many wives a Namacquoia might have at the same time. The answer was: at least two, but also three, four, or five, and there were instances of a man's having six wives. To my next question, where the wives hailed from, the reply was that the large number of graves found in that country was attributable not to disease, but to the greed for cattle, that is to say, each year the Namacqua men murder so many of their fellows for the sake of their cattle. The women do not take part in the war and that is why they exceed the men in numbers, and in this way the man who survives as conqueror becomes rich both in cattle and in wives. N.B.

N.B. The Keykoa chief with those under him is constantly waging war with the Zambdama¹⁸⁾ and the Hottentots who dwell along the Fish River and towards the Coast.

That evening, 9th September,¹⁷⁾ a party of Bushmen Hottentots came from the Zandveldskraal or Sam-

¹⁸⁾ Bergdamaras living near the sea.

Samgomomkoa,¹⁹⁾ deeze hebben vee, maar weynig, zijn tog geene roovers maar omdat ze zig meest met wildschieten en veldkost geneeren worden ze Chaboup of Bossiesmans van de Namacq: genoemd. Deeze Samgomomkoa zijn meestendeels vrienden met de Eynikka, waar wy heen willen; zy hadden als van onze komst gehoord, prezenteerden zelfs haare dienst aan, om mee te gaan na de Eynikka, en den weg te wyzen. Zy wisten ons ook te vertellen dat de onderste Eynikka genaamd de Namnykoa of krosdraggers, oorlog met de boovenste genaamd de Gyzikoa of tweelingkraal gehad hadden, en een groote trop beeste van de laastgemelde afgenoomen, en ook dat de laastgemelde waaren na de Blicquoas gevlugt. (De helfte van de Gyzikoa natie woond aan de andere groote rivier en zy zijn zelve bastaard Blicquoas).

Deeze vertelling was maar ten deele waar, want na dato by de Namnykoa koomende, verstonden wy dat het wel zo was, maar de Gyzikoa hadden nog grooter trop beeste van de Namnykoa weeder afgenoomen, als de eerste van haar, en dat ze nog in haar land woonden, maar de capiteyn met meer volk van de Gyzikoa was in den strijd gesneuvelt.

Met boovengemeld Samgomomkoa of Zandveltsvolk,

¹⁹⁾ When speaking of the Sān Peoples or Bushmen, Wikar employs very varied terms: Chaboup, Tkaboek, Tkaboeb and Sam (gomomcqua) and Sam (gomomkoa). The first three terms are derived from the Nama word //Habū=people who wander about. The suffix -dama employed by the Naman referred only to the Beesdamaras or Herero, whom Wikar calls Damracquoas, and the Bergdamaras. This extraordinary people (1) resembled the Bantu, (2) spoke the Hottentot (Nama) language, (3) lived

gomomkoa.¹⁹⁾ They have cattle, but only a few, and yet they do not steal, but, because they support themselves by shooting game and by what they find in the veld, they are called Chaboup or Bushmen by the Namacquoas.

For the most part these Samgomomkoa are on friendly terms with the Eynikka, whither we were bound. They had already heard of our coming and even offered their services to accompany us to the Eynikka and show us the way.

They stated that the lower Eynikka, named the Namnykoa or Karos-bearers, had been at war with the upper Eynikka, the Gyzikoa or Twin Kraal, and had taken a large number of cattle from the latter, who had fled to the Blicquoas. Half of the Gyzikoa live along the other large river and they themselves are bastard Blicquoas.

This story was only partly correct, for later on when we came to the Namnykoa we were given to understand that this had happened, but that the Gyzikoa had in turn taken a still greater number of cattle from the Namnykoa than had been taken from them, and that they were still living in their own country, but the chief and some others of the Gyzikoa had been killed in fight.

We now set out on our journey in company with the

like the San, a non-pastoral and non-agricultural life in rock shelters in the mountains. Dr. H. Vedder of Okahandja has expressed to the editor his opinion that the long name Sam (gomomkoa) used by Wikar arose from his question to his Hottentots, "What people are these?" and their reply, "*Saan gumo*" i.e. "merely San". To Saangumo he added the masculine ending "qua" (koa) denoting "men, people".

zijn wy nu op reys gegaan, en tot na Koungama²¹⁾ getrokken alwaar wy een met pijl gekwetste Hartebeest doodschooten. Den 11 overgebleeven om de vlijs te droogen, 12 getrokken na Gouns²²⁾ alwaar de Zandveltsvolk (Samgomomkoa) haare kraal was. De kraal was verdeelt, dat hier maar 13 strohuysen was. De rest van de kraal was om datter teegenswoordig de tijd van de voogelstruyseyers is, na de grasvlakte getrokken. Der capiteynennaam waaren Gounzaap en Ouga, waarvan de laatste mijn reyscamraat en broeder geworden is.

Den 13 September slagteden zy een beest, waar zy my en mijn gezelschap ook van gaven. Wonderlijk leeven zy want als ze op reys gaan slagten ze te huys en eeten dan zo lang dat alles op is en met die buyk vol loopen zy zonder kost meede te neemen, wel een maand lang, leevende alleenig van veldkost.²³⁾ Den 13 zijn wy met 11 man Hott⁸ van de Samgomomkoa getrokken,

21) Nama: !Gôû-//gama (cross-over water); probably the place at which it was customary to cross to the large islands now called Martin and Krapöhl Islands.

22) Koums, near the Orange River and Little Hartebeest R. junction. See Map 3. It is the site of a small and picturesque waterfall, approached with difficulty by motor car by a mountainous and sandy track from Wortel on the high Bushmanland plateau. The name is derived from !Goub, (boiling) and refers to the water below the falls. It has been corrupted by Europeans and "Basters" to Koums and even Koms (basin). In his *Relaas* W. states that he lived with the Samgomomkoa on his return from his first journey along the river. It may fairly be assumed

above-mentioned Samgomomkoa or the Zandvelt folk and went as far as Koungama,²¹⁾ where we shot a hartebeest that had been wounded by an arrow.

On the 11th we stayed over for the day to dry the meat, and on the 12th we moved on to Gouns,²²⁾ where the kraal of the Zandvelt folk—the Samgomomkoa—was. The camp had been split up so that there were only 13 huts here. The rest of the kraal had trekked to the grass plains because it was now the season for the ostrich eggs. The names of the chiefs were Gounzaap and Ouga. The latter became my travelling companion and brother.

On the 13th of September they killed an ox, part of which they gave me and my companion. Their way of living is remarkable. Before undertaking a journey they do their slaughtering at home and eat until there is nothing left; then, with their bellies full, they set out on foot, living for a whole month only on what they find in the veld.²³⁾

that this was the site of his "house" which was "down along the river" and that from here he sent his petition for pardon to the Governor before April 1st, 1779.

²³⁾ *Veldkost*, the word employed in the Dutch text, consists of such edible roots, bulbs and tubers, such plants or wild fruits, insects and small animals, birds or reptiles as can be secured without the aid of any artificial weapon, beyond those afforded by Nature herself. (Stow, *Native Races of S.A.* p. 54.)

tot waar Zabisies rivier²⁴⁾ in de groote rivier inkomt, 14 tot na Kamasrivier,²⁵⁾ 15 over de Nakourisberg²⁶⁾ gepasseert na de Chabous (de brakke water genaamd)²⁷⁾ bezwaarlyke weg gehad over de berg, boovenin den berg zijn groote steene, besonders na marmer gelykende. Hier is het mooyste velt in de grasvlakte wat ik ooyt

24) Sjabische River on Wikar's map. From Nama: *Tsabi*, the Black Ebony tree (*Euclea pseudobenus*), a tree of medium size with close-grained and very black heartwood. The island on Wikar's map, the position of the present Sandfontein on his map and the prevalence of this tree enable us with certainty to identify the Zabisies R. with the present Little Pella "River" whose dry bed contains valuable springs of water. A flourishing farm growing citrus and wheat now occupies this lovely valley. The grazing rights were granted to Jacobus Bierman on Nov. 21, 1776, and it is remarkable that a *veeplaas* (cattle station) should have been granted upon the Orange River by the Cape authorities at so early a date. The grant is as follows: "Werd door deesen Gepermitteerd aan den Landbr. Jacobus Lourens Bierman met zijn vee te mogen gaan leggen en weijden op de plaats gen^d de Jabiesie fonteyn gel[egen]aan de groote Rivier." (*Wildschutten Boek S.G. 24 p. 437 Cape Archives*). Place names derived from the Tsabi are not uncommon in Namaqualand. Sir James Alexander (Expedition of Discovery into the Interior of Africa 1834, Vol. 1, p. 220) refers to a kraal on the Kap R. in Great Namaqualand which, he states, "is called *Chubeechees* (*black ebony*)".

25) The springs in the dry river-bed at Pella, R.C. Mission Station. The grazing rights had been granted to Jacobus Lourens Bierman Oct. 22, 1777, "at the place named the Cammas Fonteyn situated on the groote Rivier" (*Wild. Boek S.G. 25 p. 261. Cape Archives*). On Wikar's map the site is marked "Camas X plaats van Jacobs Bierman". It had in 1776 belonged to Coenraad Feijt. (*S.G. 24. p. 185.*) Pella in Macedonia was the refuge of the Christians of Jerusalem from the Romans. In 1812 Kamas was named Pella by Christian Albrecht the missionary, because his converts at Warmbad, attacked by Jager Afrikaner, took refuge there. Pella was later abandoned by the London Missionary Society and since 1872 has been a station of

On the 13th we proceeded with 11 Hottentots, men of the Samgomomkoa, to where the Zabisies River²⁴⁾ flows into the Great River; on the 14th we went as far as the Kamas River;²⁵⁾ on the 15th we crossed the Nakouris Berg²⁶⁾ to Chabous (named Brak Water,²⁷⁾ having had a difficult journey over the mountain. High up in the mountain are huge boulders, closely resembling marble, and here on the grass plateau is the finest pasturage I have ever seen, but it is a pity that the fountain water

the R.C. Church. It lies 2,000 feet lower than Pofadder, only 20 miles distant.

²⁶⁾ The Kaabas Mountains. (Nama: *ʔabbas*=flat.) These extend from Pella south-eastward to Pofadder. The *Carlyle Mountains* of the traveller George Thomson (*Travels and Adventures in S.A. 1827. Vol. II, p. 43*). A very rough bridle-path occupying 5 hours passes through these mountains from Pella directly to Coboop.

²⁷⁾ Chabous is the only place, except Aughrabies Falls, which Wikar describes in his journal, but the description establishes the fact that Chabous is the present Coboopfontein. Coboop is a broad valley now choked with red sand like the so-called "rivers" of Pella, Little Pella, Dabinoris R. etc. Coboop would appear to have in prehistoric times drained a part of the Bushmanland Plateau. At Coboopfontein there is to-day a brack fountain which supplies a primitive farm house standing amidst tall camelthorn trees. A narrow and steeply descending gorge which Wikar followed runs to the Orange River for two miles through the mountains and makes access to the river most difficult. As the Orange R. is approached the water-wear upon the sides of the-gorge shows that an enormous volume of water once poured here from the Bushmanland plateau. Remarkable mounds of water-deposited lime (travertin), resembling mine dumps, line the broad Coboop valley for many miles. The name Coboop is derived either from *!χūbūs*, lime, or from *//Khōwob* a name given to the "graves" of Heitsi-eibib who in Hottentot mythology lived and died many times. The spelling Chabous is in favour of the former explanation.

gezien heb, maar jammer dat de fonteyn brak is en datter maar een naauwe poort na de rivier gaat.

Hier aan de overzyde van de rivier leg een Bossiesmanskraal genaamd: de Nanningai of bergklimmers hebben vee en volgens beduyding veel sterker van volk en strohuysen, als de voorige Samgomomkoa; bragten ons 3 schapen en 1 kalf tot slagvee, voor tobak en daga²⁸⁾; hier hebben wy een zeekoey gekwetst, en zijn wy dus hier gebleeven om die op te zoeken; by dit geval heb ik ondervonden dat men ook met een klyne donderboskoegel een zeekoey kan dood schieten als 't maar half tin half loot onder de koegels is; de zeekoey kop-beene zijn zo hard dat een koegel van puure loot daarop slaande zo plat als een koek word. Hierby wierd ik ook gewaar dat de Bossiesmans niet durven doorzwemme waar een zeekoey of 2 legt, en is my ook verhaalt dat al meenige Hott^a van zijn leeven van zeekoeye middel door gebeeten zijn en oude Gouzep of Baartman toonde my zijn bout daar een zeekoey van zijn leeven al ingehapt hadde, maar dat was op de wal voorgevallen, 's nagts als zy zeekoeye gejagt hadden, welke manier van jagte ik wel verders beschryven zal.

Onse gezelschap van Bossiesmannen waaren door de rivier gezwommen, om de gekwetste zeekoey op te zoeken en vonden hem nog leevendig aan deze zyde van de wal leggende, want de andere zeekoeye hadden hem al uyt gebeurt en 't vreten van de vis kan de gekwetste zeekoey ook niet verdragen dat hy de wal kiezen moest; hy lag nu onder de hoever dat wy dees kant zijnde hem niet zien konden, maar zy wel van de overkant, dus schooten wy op een gezonde digt aan de wal leggende zeekoey en de gekwetste lag onder de

28) Dagma: *Leonotis Leonorus*.

is brackish and that there is only one narrow gorge leading down to the river.

On the far side of the river is situated a kraal of Bushmen, known as the Nanningai or Mountain-climbers, who have cattle, and, as we were given to understand, are much stronger in number and have more huts than the Samgomomkoa, whom we had previously met. They brought us three sheep and a calf as animals for slaughter in exchange for tobacco and dagga.²⁸) Here we wounded a hippopotamus and so we stayed to look for it. On this occasion I discovered that one can kill a hippo with a small blunderbuss bullet provided, however, that the bullet is half tin and half lead. The skull of the hippo is so hard that, on striking it, a bullet made purely of lead will be flattened by the impact.

I also found out that the Bushmen did not dare to swim across a river in which there were one or two hippos. I was told that many Hottentots had before now been bitten in two by hippos, and old Gouzep or Baartman showed me his thigh where a hippo had once bitten him; but that had happened on the river bank at night when they were hunting hippos. This method of hunting I shall describe later on.

Our company of Bushmen had swum across the river to look for the wounded hippo, which they found still alive lying on this side of the bank, for the other hippos had forced it out of the water. Moreover, as a wounded hippo cannot endure the nibbling of the fish, it had to make for the bank. It was now lying under the bank, so that we, being on this side, could not see it; but from the other side they could. We therefore fired at an unwounded hippo lying close to the bank. Meanwhile the wounded animal was near to us without our

hoever, digt by ons, die wy niet zagen, anders had men hem met een assagay kunnen dooden; toen de schoot af was, zag wy eerst dat de gekwetste zeekoey begon te spartelen, om in 't water te koomen, die ons ook ontglijpte wyl de koegel niet onder wilde; nu begon 't al donker te worden, en 't was ver na onze leegerplaats, maar de Bossiesmans zwommen tog deur, ver onderkant van waar de zeekoey laagen, en kwamen by ons.

'T was nu braaf koud en ik was hier maar in mijn hembd en broek, dat ik overleyde om maar by de vuur te zitten, en zo den nagt deur te brengen, maar de Bossiesmans maakten voor my een warme kooy, dat ik slapen kon. Zy maakten eerst een groot vuur op de zand en als die uytgebrand was, graafden zy in die warme zand een sloot zo lang als ik was, leyden gras en bossies in die warme sloot, waarin ik gong leggen my met gras en bossies toedekkende; de warmte uyt de grond waar ik op lag, deed my zo goed dat ik wel haast in slaap viel, en den nagt gerust deurbragt. Zo een kooy noemen zy eykaro.²⁹⁾

Een oud vader en capiteyn van de Bossiesmannen genaamd Ougaa bediende my van avond, en aanbod om my als opligtbroer aan te neemen, daar ik ook in gewilligde, maar ik had geen beeste zeyde ik om hem te geeven, maar hy zeyde my dat de tobak was net zo goed als beeste van mijn kant; als ik van zijn leeven beesten kreeg, dan konden wy malkander over en weer geeven, zo niet, hy was tog mijn broer en zou mijn nooyt verleegen laten, maar my helpen en getrouw weezen, dat ook na dato waar geworden is, want ik moet voor God en de menschen bekennen, dat hy my niet alleenig als

²⁹⁾ Nama: /ai-karo, fire-bed.

seeing it, otherwise we could have killed it with an assegai. Only when the shot had been fired did we see the wounded hippo flounder about trying to get into the water. It escaped us because the bullet could not penetrate the skin.

Now it began to get dark and the way to our camp was long, but the Bushmen swam across far below the spot where the hippos were lying and came to us.

It was bitterly cold, and, clad as I was only in shirt and trousers, I thought I should have to spend the night just sitting by the fire; but the Bushmen made me a warm bed, so that I was able to sleep.

First they made a huge fire on the sand, and when that had burnt out, they dug a trench in the warm sand just long enough for me. They placed grass and bushes in the trench and then I went to lie in it, covering myself with more grass and bushes. The warmth coming from the ground on which I lay made me feel so comfortable that I soon fell asleep and spent a restful night. A bed like this they call "eykaro."²⁰

A patriarchal old chief of the Bushmen, Ouga by name, waited on me that evening and offered to adopt me as his chosen friend and brother companion (? opligtbroer), to which I agreed. When I told them that I had no cattle to give him, he replied that tobacco from me would do just as well. If ever I acquired cattle during his life-time, then we could perform a mutual exchange; but even if I did not, he was nevertheless my brother and would never fail me but would help and be faithful to me. This subsequently proved true, for I must testify before God and man that he was not only a brother, but even like a father to me in all my sorrow and misery and when I was starving and in danger of death.

een broer, maar zelfs als een vader in al mijn jammer, elende, hongersnood en levensgevaaren geweest is. Volgens Hottentots manier mag ik hem nu niets weygeren, als hy my vraag, en ik 't heb, moet ik hem in alles helpen en bystaan, en hy daartegen aan my ook net zo. De ceremoniën van haar hierby gebruykelijk hebben wy niet gedaan waarvan op een ander plaats zal gemeld worden.

Des morgens wederer zогten wy na onze gekwetste zeekoey, maar kon hem niet krygen, en keerden wederom na onze scherm. Deeze gemelde zeekoey is na dato de oorzaak tot een groot ongeluk geworden, want 3 daagen na onze vertrek hier vandaan, is de zeekoey dood gevonden van 't volk van de voornoemde Nanningais, van deeze hebben eenige meyde by de zeekoey vrolyk geweest, hebbende 's avonds in de Oliphantspad, langs de rivier zonder honde of vuur by zig hebbende, gaan leggen, om te slaapen, toen is een groote oliphantsbul 's nagts gekoomen en 2 van die meyde slaapende dood getrapt; en by mijn weeromkomst, waaren daar nog 2 gekwetste, de eene de arm af, de andere een stuk van de wangvlijs af. Den 19 September van Chabous na Evyop weder een zeekoey in de bek geschooten maar ook niet gekreegen.

De Hottentots wisten my te vertellen, dat de groote Namacquoas die zeer vee rijk zijn, haare staat en rijkdom vertoonen in een melkdrinker, die noemen ze op haare taal *teyaap*,³⁰⁾ voor zo een word een huys alleenig gemaakt en een kooy waarvan hy niet mag opstaan, maar geduurig blyven leggen, zo lang als de navolgende

³⁰⁾ Nama: *Dei-āb* = Milk-drinker. The *Relaas* adds to the account given of the *teyaap*: "The customary ceremonies which accompany the other *andersmaak* slaughters, such as the gall-

According to the Hottentot custom I could now refuse no request of his, and if it was in my power to do so, I must succour and help him in all things; and he, for his part, must do the same for me. We did not perform the ceremonies customary among them on such an occasion. More will be said of these later.

In the morning we again went in search of the wounded hippo, but could not find it and came back again to our shelter. Later this very hippo was the cause of a serious accident.

It was found dead by the people of the above-mentioned Nanningais three days after we had left. Some of their women, who had been gaily feasting near the hippo, lay down to sleep that night in the elephant path alongside the river, without having a fire or dogs with them. During the night a huge elephant bull came and trampled two of the sleeping women to death. On my return there were still two wounded, the one having lost an arm, the other a piece of flesh from the cheek. On September 19th, journeying from Chabous to Evyop, we shot a hippo in the mouth but again failed to get it.

The Hottentots' story was that the great Namaquas, who are rich in cattle, parade their wealth and importance in the person of a milk drinker, who in their language is called "teyaap."³⁰ For such a one a house is built apart, and he is given a bed to which he must keep and which he may not leave as long as the follow-

[bladder] bound on the head, the omentum around the neck, these are done too by the teyaap and nothing more." A. p. 10 states that at first the tyaaap [*sic*] becomes very thin but, if he can endure this for 3 or 4 months without dying, he then begins to fatten. For explanation of *andersmaak* slaughters see notes 54, 55.

cuur duurt, want voor hem worden de beste 8 koeyen vastgemaakt en gemolken, wiens melk hy en zijn oude oppasser of toovermeester dagelijks moet verteeren: hier mag geen hond of mens anders van genieten als zy 2, hy moet leggende de melk drinken, en in geen voorvallende geval opstaan maar zijn oppasser moet hem reynigen, en zoals hy maar wakker word moet hy weer drinken of hy 't binnen houden kan of niet; dit duurt wel 3 à 4 maanden, ook wel langer, dan begint de melk ten laatsten in zijn lighaam te teeren, of hy houd nu de melk by zig, nu begint hy vet te worden en zyn boutvleys begint met barsies of rimpels te springen, zoals de buykvel van een jonge meyd, die zwanger gaat; als hy nu zo vet genoeg is, dan word er een schaap geslagt; en dan moet deeze teyaap of melkdrinker al de vet van 't schaap uytdrinken dan staat hy eerst op, en nu is hy wanschapelijk van vettigheyd. Zo een teyaap trout nooyt,³²⁾ en volgens hare vertelling kan zo een Hott^t magtig lang zonder kost uythouden, maar zijn geweezene oppasser die hy geduurende de cuur gehad heeft is ook niet mager.

Den 21 na de Kalagas³³⁾ en daar overgebleeven om olifanten te jagten waarvan hier onder in 't bos een

31) A. p. 10 reads: "A young unmarried fellow who is chosen by the leaders of the kraal and who is agreeable to undergo the peculiar preparations is placed apart in an expressly erected hut and laid upon a comfortable couch"

32) A. reads: "marries not because impotent."

33) Nama: //Garaxas, derived from //Garas, the *Kokerboom*, *Aloe dichotoma*. //Gara means to scratch lines upon slate or rock. The bark of the *kokerboom* shews peculiar splits or streaks upon the bole. xa is the adjectival denoting abundance, s denotes the feminine gender. The forest of age-old *koker* trees in which Wikar hunted may still be seen near Coboopfontein. The trees

ing treatment lasts.³¹⁾ The eight best cows are tied up and milked for him; and this milk he and his old attendant, or sorcerer, have to consume daily, no dog and, besides the two of them, no other man being allowed to partake of this. He must lie and drink the milk and under no conceivable circumstances may he get up. His attendant must cleanse him and, whenever he awakes, he must drink again, whether he is able to retain it or not.

This lasts for a good three or four months, possibly longer, and then at last the milk is absorbed into his body, in other words, he is able to retain it and he now begins to get fat. The buttocks begin to burst into little cracks or wrinkles like the abdominal skin of a young woman who is pregnant. When he is fat enough a sheep is killed and then this "teyaap" or milk-drinker has to drink up all the fat of the sheep. Then only does he get up, and now he is a monstrosity of fatness. He never marries³²⁾, and, according to their accounts, a Hottentot such as he can last an amazingly long time without food. And his one-time attendant, the one who was with him during his treatment, is not by any means emaciated either.

On the 21st we proceeded to the Kalagas,³³⁾ where we stayed to hunt elephants, of which there were a large number down here in the bush, some with young calves. Although the Hottentots were very daring we did not manage to kill even one of these calves, whereas on other occasions they kill the biggest elephant bull with assegais. They had spoilt their chances by going

are depicted on Map 2. The hollowed-out branches of this slow-growing aloe were used as quivers in which poison-tipped arrows were carried. Dutch=*koker*, a pipe or quiver.

grootte meenigte was, ook met klyne kalvers by zig. Hoewel de Hottentotten zeer assurant waaren konden wy tog niet een van de kalvers dood krygen daar zy anders de grootste olifantsbul met assagaye dood maaken, want zy hadden 't verbruyt daarmede dat ze aan 't boovenend van de bos dwars na de rivier geloopt hadden, om water te drinken, de onderend van de bos was booven de wind, daar staken zy de bos in brand, en gingen op 17 tree naby de olifanten. De olifanten streeken wind af van de vuur de rivier op, om uyt de bos te koomen, daar de Hottⁿ zeer verblyd om waren, my toezeggende dat ik vanavond olifantsvlees zoude eeten, want daarbooven als de olifanten uyt de bos waaren circa 200 of 300 tree, moesten de olifanten nauwe bergen en hooge klippen passeeren (op welke plaatzen zy de grootste bul dooden, hem zo lang in de nauwe gangen tussen de klippen waar den olifant braaf langzaam moet weezen en kan zig daar ook niet te weer stellen, met assagaye steekende en goeyende, de zeene af van des olifants beenen en ook op 't lijf, agter blad en zo al voort, dat hy ten laatsten flaauw gebloeyd is). De Hottentotten nu kort agter de olifanten na, maar de olifants op de flus genaamd waaterdrinkersspoor koomende, en de spoor gerooken hebbende, draayden kortom, hart loopende wederom na de bos waar zy vandaan gekoomen waaren; op dit gezigt moest men gezien hebben, hoe de olifantsvervolgers klauwen in de grond zaten, om de op zy leggende klipheuvel te haalen, want de olifants wierden haar ook gewaar; als de olifanten in de bos waaren probeerden de Hottⁿ wederom, dezelve met vuur daar weer uyt te krygen, maar de olifants lieten 't vuur tot by zig koomen, kwamen wel tot aan de end van de bos, maar heel en dal daaruyt, dat wilden ze niet, waarop zy geen kans meer zagen, om met

across the top end of the forest to the river to drink water.

The lower part of the forest was above the wind and there they set fire to it, and approached to within 17 yards of the elephants, which now rushed up along the river, before the wind, to get out of the forest and away from the fire. The Hottentots were very much delighted at this and promised me that I should eat elephants' meat that evening, because the elephants, having come out at the upper end of the forest, would have to pass, about 200 or 300 yards higher up, by high rocks through narrow gorges. (It is in such places that they kill the biggest bull. In the narrow gorges between the rocks, where an elephant must go extremely slowly and is unable to defend itself, they sever the tendons of its legs with assegais, which they also hurl at its body behind the shoulders, etc., until at last it slowly dies from loss of blood.)

The Hottentots were now in close pursuit, but when the elephants came upon the tracks of the water-drinkers, of whom we have just told, and got the scent of the spoor, they veered round abruptly and made for the forest from which they had just come. The way those hunters, when the elephants became aware of them, took to their heels and ran helter skelter for an adjacent stone koppie, was a sight worth seeing.

When the elephants had returned to the forest the Hottentots tried to get them out again by means of fire, but they let the fire get right up to them and even came to the edge of the forest, but go out of it, into the open, that they would not; and now the Hottentots realised that there was no further hope of hunting with assegais. Then the Hottentot, Claas Barend, taking the small gun, at 21 yards range shot an elephant cow behind the

assagaye te jagen. Toen heeft den Hottentot Claas Barend met 't klyne geweer daarheen gegaan, en op 21 tree na schoot hy een olifantskoey agter blad, die daarop een bulk gaf, toen hoorde men boomen breeken en kraken, want op de bulk van de koey, kwam de bul agter de Hottentot, schreuwde ysselijk, en had zekerlijk den Hottentot gevangen, indien de honden niet tusschen in waaren gekoomen.

De Bossiesmanshonden zijn klijn van gewas en hebben geen stemme om regt te blaffen maar 't zijn haare melkkoeyen, daar ze van leven, zoals ze maar 't spoor van een jonge genzebok of jonge hartebeest kalf etc^a krygen, dan kunnen ze met behulp van de honden zulke kalvers krygen, want die zijn der al op geleert; den naäs of den eerdwolf³⁴⁾ word by haar 't meeste met deeze honden gevangen; ik oordeel dat de honde in gaauwigheyd en hart loope weynig een windhond nageeven. Wy lieten dien avond de olifanten staan en 's morgens 22 September weer heengegaan hebbende, vonden wy bloed tot in 't water, en dat de olifanten na de overzyde des riviers deurgegaan waaren, waarop wy weer na huys keerden.

Hier was ook varze renoster en kameelpeerspoor maar te zien kreegen wy ze niet, want nu was nog water overal in 't veld, dat men ze langs de rivier weynig te zien krijgt, maar met mijn weeromkomst in de maand van December heb ik wel 20 kameelpeerde en meer in een trop om deeze streek langs de rivier gezien. Van Kalagas na Kaykoop³⁵⁾ getrokken; hier heeft voor eenige jaaren een zwaare Bossiesmanskraal met vee geleegeen, die nu na Cupido Roggevelt³⁶⁾ zijn bezoek verstroyt is.

³⁴⁾ *Proteles cristatus* the aardwolf or maanhaar jackal, Nama /hās. An eater of ants and termites. It is a nocturnal animal. N: /noab = porcupine. Nuaap, p. 75, is the black aardwolf, ≠nū/hāb.

shoulder. The cow gave a bellow and immediately one heard the crash of breaking trees; for, as the cow bellowed, the bull with a mighty trumpeting charged the Hottentot, who would without doubt have been caught if the dogs had not come in between them.

The dogs of the Bushmen are small in build and have not enough voice to bark properly, but they are the source of profit by which their masters live. The masters have only to find the spoor of a young gemsbuck or a young hartebeest calf, etc., and with the help of these dogs—for they are trained to it—they are able to catch the calves.

The "naäs" or aardwolf³⁴) is the animal most commonly caught with the help of these dogs, which, in my opinion, are almost equal to the greyhound in quickness and speed.

We left the elephants alone that evening. On setting out again on the morning of the 22nd September we found traces of blood right up to the water and saw that the elephants had crossed the river; whereupon we returned home.

Here the fresh spoor of rhinoceros and giraffe was found, but we did not catch sight of them, for at this time water was still plentiful everywhere in the veld so that they were seldom to be seen along the river. Yet in December when I returned to these parts I saw, along the river in one herd, as many as 20 giraffes or more.

We moved from Kalagas to Kaykoop,³⁵) where some years ago had been a large Bushman kraal with cattle, now scattered after one of Cupido Roggeveldt's raids.³⁶)

³⁵) N.: *Gei-ffob* or Big Death, the present Beenbreek.

³⁶) A. reads: "dispersed and destroyed by the tyranny of a Bastard Hottentot named Cupido Roggenveldt."

Hier heb ik de eerste kaysi³⁷⁾ of wildgaate gezien daar ze zeekoeye, hartebeeste en meer wild in vangen. Deze kaysi of wildgaate worden in de harde klipgrond gegraven iets wyder van booven als van onder, onbegrypelijk voor my, hoe zy in de harde klipgrond en dat zonder koevoeten of euyntjesyzers(?), kunnen zo diepe gaate graaven, maar zy hebben een olivenhout kieri, die scherp op de end is gesneeden, en omtrent iets onder op de helfte van die kirie, is een ronde zwaare steen daar een gat ingewerkt is in de middel; deur die zwaarte die de kieri van de ronde steen ontfangt spoedt grave tog reedlijk. Van deeze voornoemde kaysi of wildgaate gaat van weerskanten schuyns af 2 sterke henninge, van weerhaakdoorns of noey³⁹⁾ gemaakt, en waar de 2 heyninge nu by malkander koomen, daar is een gat zomtjids 2 à 3 naast malkander, want het is zo geprac-tizeert, dat als 't wild van de rivier af komt, raaken zy binnen die 2 heyninge, die dan na verdrag schuijns na 't gat toe gaat; nu ziet 't wild de opening op de end van de henning waar zy uyt wille loopen, maar daar is 't gat met fyne takke overgeleyd, en met gras van booven toegespreyd, daar vald 't wild dan in. Zy vertelle dat ze wel kameele en andere wild kunnen vangen daarin, maar ik hebbe dan zelfs daarin gevangen gezien een zeekoey en 1 hartebeest, by de Namnykoa.

Vandaag (25 September) zijn wy van de rivier gescheyden en trokken van Kaykoop na Hougay, dewyle de rivier nu een bogt neemt in 't noorden en onze cours oost moet weezen zo hebben wy de rivier verlaaten, en

³⁷⁾ N: *!Geisib*, pitfalls. This according to Krönlein is a Berg-damara word.

³⁹⁾ Nama: *!Noes*, Haak-en-steek, *Acacia spirocarpoides*. The Haakdoring is *Acacia detenens*, the hook-thorn.

Here for the first time I saw "kaysi"³⁷⁾ or pits for trapping animals, in which they catch hippos, hartebeest and other game. These kaysi or trapping pits are somewhat wider at the top than at the bottom and are dug in hard stony ground. How they can dig such deep holes in this ground without crowbars or "euyntjes-ijzers" passes my comprehension; but they have a stick made of the wood of the wild olive tree and sharpened to a point at the end. A little below the middle of the stick is a round, heavy stone with a hole made through the centre. This round stone gives additional weight to the kerie and so the digging proceeds fairly quickly.

From these "kaysi" or trapping pits extend two strong hedges slanting away from each other and made of hook-thorn or of "noey".³⁸⁾ Sometimes there are two or three adjoining pits instead of one where the two hedges converge. The trap is so contrived that when the game come from the river they get in between the two hedges that gradually slant towards the hole. Now the game see the gap at the end of the hedge and want to go through it, but the hole, overlaid with slender branches and covered with grass, is there and into this they fall.

They say that they are able to entrap even giraffes and other game in these pits; but I myself, when I was among the Namnykoa, saw only a hippo and a hartebeest caught.

To-day, 25th September, we turned off from the river and proceeded from Kaykoop to Hougay, for the river curves to the north and our course lay eastwards, so, leaving the river, we passed over several large grassy

deur verscheyde groote grasvlaktens,⁴⁰⁾ en over een berg⁴¹⁾ heeden gepasseert; de weg die wy heeden gepasseert bennen is zeer moeyelijk namelijk over de berg te koomen; hier in deeze berg heb ik gevonden een soort zwaare steen van gewigt, na mijn oordeel denk ik 't yzererts to zijn. Nu uyt de rivier zijnde moeten wy water graven, voor ons en voor onze draagossen. De olifanten en renosters graven hier ook voor haarzelve water. 27 September tot na Eyasa by Kaykoop heb ik aan de rivier klyne steene gevonden, gelykende robyne, maar 't is granate.

De Hottentotskinderen kunnen zeer behendig voogels vangen, want van voogelente N.B.) of vogelstront zoals ze hier buyten genoemd word, nemen zy de binnenste

N.B. Deeze voogelente is een aparte gewas, groeyende op de swartebbenhout, dawee, doornboome etc.^a Het wordt gezeyd dat 't van de voogelmist op zulke boomen vallende, aan 't groeye [gaat]: ik hebbe in mijn kleyne herbarium 2 bloeyende takkies hiervan.

pitten, die kaauwen zy, en de massa van de pitten deurgekauwt is, word die zo taay en kleeverig als lijm ooyt weezen kan, zo een klomp kleeverige lijm neemen zy tusschen de vingers, en draayen daarin een lange stuk biezem of mattjesgoed. Van deeze mattjesgoed waar de kleeverigheyd om gesmeerd is, leggen zy stuk 2, 3 à 4 naast malkander langs een put water of klyne fonteyn, de enden van 't gesmeerde mattjesgoed leggen zy onder klippen vast; als de klyne voogels water drinken, gaan zy met de voeten op 't gelijmde mattjesgoed zitten, gemeenlijk als zy wegvliegen willen raak de punte van de vlerke aan 't kleeverige maatjesgoed

40) 'Oup vlakte and Swart 'oup.

plains⁴⁰) and crossed a mountain.⁴¹) The road we now travelled to get over the mountain was very difficult.

Here in this mountain I discovered a kind of heavy stone. In my opinion it is iron-ore. Now that we are away from the river we have to dig for water for ourselves and for our draught oxen. Here elephants and rhinos also dig for water for themselves. On the 27th September we travelled as far as Eyasa. At Kaykoop, near the river, I found small stones resembling rubies, but they were really garnets.

The Hottentot children are extremely clever at catching birds. They take the inside pips, or bird-droppings as they are called here in the country, of the Cape mistletoe N.B.; these they chew and when a large num-

N.B. This Cape mistletoe is a separate growth, growing on the black ebony wood, *dawee*, thorn trees, etc. People say that its growth starts from the bird-droppings which fall on these trees. I have two flowering branches of it in my small herbarium.

ber of these pips have been thoroughly chewed they become as sticky and adhesive as glue could ever be. They take a lump of this sticky glue between the fingers and into it they twist long pieces of mat rushes or "matjiesgoed." They arrange two, three, or four of these rushes, on which the sticky stuff has been smeared, alongside one another, next to a water-well or a small fountain, fixing the ends under some stones. When the little birds come to drink water, they alight with

vast. De kinders zitten nu agter een boom of bos, en loeren als de voogels gaan zitten, wanneer zy hard toelopen om te vangen. Den tortelduyf is de grootste voogel die zy hier met deeze kunst vangen.⁴²⁾

Zo als de kinders der Eynikkoas kunnen loopen word haar een boogje en peyltjes gegeven, dat ze al vroeg haare excercitie leeren; nu klijn zijnde jagten zy klyne hagadisse die ze doodschieten, braden en opeeten, ook vinke en meer klyne voogels schieten de kinderen, en zijn hierin zeer eergierig want alle de velle van de klyne voogels die zy doodgeschooten hebben, worden aan haare kop gehangen, dat voor haar een groote eer is; dat is voor de ouders ook een groote blijdschap; voor 't overige zijn ze zeer slegt in haare kindertugt, want hoe grooter brakke dat de kinderen zijn, om te bakkeleyen, vegten etc., hoe liever voor de ouders, en door die beuzelagtigheeden der kinderen, koomen de oude ook veeltijds aan malkander, dat hierdoor wel moord en doodslag geschied. Een moeder zelfs verdraag geduldig dat ze met stokken en steenen gegoeyd word, voor een eer en geluk agtende, dat ze zo een quaadaardige held tot zoon heeft; als de kinderen 6 of 8 jaar oud zijn, word voor haar scherpe stokken, op de manier van assagaye van dawee⁴³⁾ of sapreyhout⁴⁴⁾ gesneeden; nu

42) A. p. 49, adds: Among the Hottentots one seldom meets one who is deformed or maimed, on the contrary there are many among the Bushmen who through poverty are so emaciated that they look like skeletons Their usual diseases are Consumption, Asthma, Paralysis, Leprosy and an incurable sore, which is only found among them, and which shows itself as green or blue lumps on the back. The Spanish sickness is still quite unknown among them.

(Zeldzaam ontmoet men onder de Hottentotten een die Wanschappen of gebrekkig is maar daar in teegen onder de Bosjesmans veele die door armoede zodanig vermagert zyn dat zy als geraamtens uytzien Hunne gewoone ziekten zyn

their feet on the glued rushes, and, when they want to fly away, usually the tips of their wings adhere to the sticky rushes. Meanwhile the children are sitting behind a tree or a bush, watching for the birds to settle, and then they rush out to catch them. The turtle-dove is the largest of the birds they catch by means of this device.⁴²⁾

As soon as the children of the Eynikkoas can walk they are given a miniature bow and small arrows so that at an early age they learn to use them. While they are small they hunt little lizards which they shoot, roast and eat. The children also shoot finches and other small birds, and in this they are most ambitious, as all the skins of the little birds they have shot are hung round their heads; which is a great honour for them and also a great joy to their parents. For the rest the Eynikkoas are very slack in disciplining their children, since the greater scamps the children are (quarrelling and fighting, etc.) the more delight the parents take in them, and the older people also are often at loggerheads because of this petty quarrelling among the children, so that even murder and manslaughter result from it. Even a mother will patiently submit to having sticks and stones hurled at her, considering it an honour and good fortune that she has such a vicious hero for a son. When the children are six or eight years old, sharp sticks are cut for them and shaped after the fashion of an assegaai, from "dawee"⁴³⁾ or "saprey" wood.⁴⁴⁾

de Teering, benauwde borst, verlamming der Leeden, Lazary en ongeneeslyke zeer alleen onder hun gevonden werdende, dat zig in blauw en groene buylen gemeenlyk op de rug vertoond, zynde de Spaansche ziekte onder hun nog geheel onbekend. A. bl. 49.)

⁴³⁾ Nama: *Daweb*, (*dabé*), *Tamarix articulata*.

⁴⁴⁾ Afrikaans: *Sapreehout*, *Widdringtonia Schwarzii* (MARL.).

gebruiken zy een stomp van een oude gevallen kookerboom voor 't gewaande dier, de kookerboom is zo voos dat de scherpe stokken die daarin raak, vast blyven. Zo leeren zy eerst op twaalf à 15 tree goeyen, maar de oude goeyen net op 24 of 26 tree. Hiermee heb ik my ook zelve geëxerceert, ook met pijl en boog te schieten.

Nu ben ik onder de Basterd Babiane, want wy ze zo min als de Babiane te spreken krygen, want zoals zy maar wat gewaar worden zitten zy booven in de kranzen en bergen, zoals de Babiane.⁴⁵⁾ By mijn tweede tog hebben wy ze tog bepraat, dat ze afgekoomen zijn, wanneer wy vrede met haar gemaakt hebben; toen zijn ze ons eenige schoften agterna gevolgt, als goeye kennis om te aazen als wy wat wild schooten; haare taal is weynig van de Namacquoas verschillende, haare kost is dassie, jakhalse, wilde katte, slange, Hott^a rijst,⁴⁷⁾ en al wat ze maar krygen kunnen, haare dragt is karosse aanmalkander genaayt van de velle van boovengenoemde gediertens, of van noãs,⁴⁸⁾ klijnder als den jakhals graauw van couleur, met een spitze bek. Ik hebbe hier een vel van voor den Weleed. Gestr. heer gouver.^r meegebroght, maar de ooren van 't gedierte zijn van de mot beschadigt.

Nu is ook onze kost op maar wy krygen God zy dank dassies en hoonig in overvloed. Onder de Hott^a word 't honigzoeken of byejaagen, voor een kunst gehouden,

45) A. p. 12 reads: "We travelled on the 27th to Eyas and here we were among the Tkaboobs who, like the baboons when they spy anyone, withdraw to the mountains and stony krantzies and conceal themselves there." On the map of the Gordon Collection here reproduced, the name Eyas is spelled Aiaas and placed at the appropriate position of the present 'Yas, the farm adjacent to Schuit-drift. 'Yas or Eyas may be reached by motor car from Pofadder by a sandy, difficult, and sometimes mountainous track.

Now they use the stump of an old fallen quiver tree as the imaginary animal. The quiver tree is so spongy that the sharp sticks which pierce it, remain stuck. In this manner they at first learn to throw from a distance of 12 or 15 yards, but the older ones throw accurately at 24 or 26 yards. I myself practised at this, and also at shooting with a bow and arrows.

At present I am among the half-breed Baboons, for they are as unapproachable for conversation as baboons. As soon as they become aware of anything they go and sit high up on the rocks and in the mountains just like baboons.⁴⁵⁾ On my second expedition we prevailed upon them to come down and then we made peace with them. For some time after this they followed in our trail from one halting place to the next in the rôle of good acquaintances, to feed on any game that we might kill. Their language differs very little from that of the Namaquas; their food consists of rock-rabbits, jackals, wild cats, snakes, Hottentot rice⁴⁷⁾ and whatever else they can find; they clothe themselves in karosses made by sewing together the skins of the animals just mentioned, or the skins of *noās*, an animal smaller than the jackal, grey in colour with a pointed snout.⁴⁸⁾ I brought with me the skin of one of these for His Excellency the

The distance is forty three miles. The primitive farmhouse at 'Yas is six miles from the Orange River and separated from it by stark and rugged mountains pierced by a defile which slopes to the river. In the bed of this *kloof* water may at places be obtained by digging. The *graafwaters* or wells thus made have given 'Yas its name. Nama: *ei*, front: *as*, hole.

⁴⁷⁾ The *pupae* of ants.

⁴⁸⁾ Nama: */hōas*, the grey-cat: W. may have meant the Cape Fennec, *Otocyon megalostes*.

en 't is ook weezentlijk zo, want in 't wilde, woeste veld waar ze geen nesten weeten, krygen zy die; tog 't gemaklijkste om te vinden is 's avonds een uur circa voor zonondergang, dan trekken de beyen na hare nest wind op, maar overdag moet men zig na de voorvliegende bye rigten en zien hoe haare cours is; let dan op de wind en regelregt wind op loopende, dan vind men haast weeder een tropje beye. Dan is de nest niet ver meer; in de dikke bosschagie van geboomte aan de groote rivier letten zy op de mist van de bye, en daardeur vinden zy de nest. Die honig uyt boomneste gehaalt, is aangenaamer als die uyt neste in de berg leggende gehaalt word, want in de riviersbosschagie zyn geene giftboomen of bossen gelijk als in de bergen.

Nu leer ik op zijn Bossiesmans te leeven als 't noodig is. Ik leer nu ook de wortels te kennen, welke eetbaar zijn, zoals een die zy haãp⁴⁹⁾ noemen, die groeyt net

⁴⁹⁾ Nama: /hãb a Cucurbit appearing only after rains, not to be confused with Ngaap (*Trichocaulon piliferum*. N.E.Br. *Asclepiadaceae*). A specimen kindly collected by Mr. Krapöhl from Abbasas has been identified at the Bolus Herbarium as *Kedrostis punctulata*. It grew in May, 1933, beneath a /Hûni-bush after the rains which broke the seven years drought at Abbasas. The root is still used along the Lower Orange as described by Wikar. Dr. Vedder writes: "Die /hãb-Pflanze wächst unter dem Schatten von Büschen und Bäumen, kommt mit feinen Ranken hervor, hüllt den ganzen Baum ein, und die Nama und Bergdama graben die Wurzel aus, die armlänge erreichen kann und so dick wie einde Faust und noch dicker wird. Diese Wurzel wird geröstet, mit einem Stock (nicht mit einem Stein!) abgeklopft, um sie von der Asche zu befreien. Es wäre respektlos sie mit einem Stein abzuklopfen. Dies zeigt die Wertschätzung der Wurzel. Sie wird alsdann wie eine Kartoffel gegessen. Sie scheint viel Stärkemehl zu enthalten. Wikar mag darum richtig beobachtet haben, dass sie auch zur Bierbereitung gebraucht wird, den bis heute nehmen die Nama zur

Governor; but the animal's ears have been damaged by moths.

Our provisions have now come to an end; but thank God we find rock-rabbits and honey in abundance. Honey-seeking or bee-hunting is regarded among the Hottentots as an art, which indeed it is, since in the wild, desolate veld, where they do not know of hives at all, they find them. The best time for finding them is in the evening about an hour before sunset, when the bees fly against the wind to their hives. But during the day you must be guided by the bees flying in front and see in what direction they go, then take note of the wind and going straight up against the wind you will very soon find a swarm of bees again, and then the hive will not be far away. In the dense thickets on the banks of the Great River they note the droppings of the bees and in that way they find the hive. Honey taken from hives in trees is nicer than that taken from hives in the mountain, because there are no poisonous trees or bushes in the thick growth along the river as there are in the mountains.

Now I am learning to live in Bushman style when the necessity arises. I am getting to know edible roots like the one they call "haap".⁴⁹⁾ This grows just like

Bierbereitung gem. auch Kartoffeln. Ich konnte aber nicht in Erfahrung bringen, dass die Wurzel der /hâb heute noch zur Bierbereitung benutzt wird."

Sir James Alexander (*Op. Cit. Vol. I p. 155*) when approaching Warmbad, S.W.A. in 1834, states, "There were two or three mat huts at Sand Fountain and the people in them were amusing themselves drinking honey beer, made with honey and water mixed in a bambus, and fermented by means of a root called 'mor' but which I only saw when ground." Alexander had heard the Dutch word *moer* (sediment or lees) employed to describe the powdered root.

als een klimop langs de haakdoornboomen, of wagt een beetje, deeze groeyd wel 2 el diep in de grond en een van de grootste kan wel 2 menschen haar bekomst van eeten, is van smaak byna als witte wortel, maar haarig of draadig van binnen, hy word onder de as gaar gebraden. Hott.* brood: in de grasvlaktens vergaaderen de mieren 't zaad van de lange witgras of *gaa*,⁵⁰⁾ op zo een plek raapen de Bossiesmans 't zaad op, en wannen de zand schoon daaruyt, stampen 't zaad en maaken daarvan een deeg, en kooken dat zoals wy kluytjes kooken, is zeer voedzaam maar heeft een vreemde smaak.

Wilde aprikooze op Hott.* kalouwep,⁵¹⁾ is een aangename vrugt van smaak en zeer voedzaam, worden ook van de Hottentots gedroogt gelijk als de rozijntjes en voor den verleegen dag gebewaart. Hier groeyt eene meenigte van swartebbenhoutboome en ook kameel-doornboome⁵²⁾ is regt mooyrood, en hard, ik denk dat 't Brasilyes hout moet zijn. Den Hottentot Claas Barend zeyd dat Jacobus Koetze met zijn eerste togt deezen boom alzo den naam gegeven heeft, dewyle de kameelepeerde meestendeels in de toppe van deeze boomen vreeten.

Den 29 September zijn wy na de Haris getrokken. Nu kwamen wy onverziens op een Bossiesmanskraaltje van 3 strohuysen, de kinderen naamen de vlugt de berg op, maar de oude waaren vrolijk by de bierpot, dat zy

50) Nama: *!ā*, *Aristida uniplumis*. The common Bushman-land-grass is *Toa*-grass, *Aristida brevifolia*. After rains the plumes of *toa* wave knee high upon the grass flats; in the drought the stools, from which this grass grows, lie like blackened lumps of peat partly hidden in the reddish sand.

51) Nama: *!Ganube*. A specimen obtained from Mr. H. J. C. Krapöhl from Abbasas has been identified by Prof. R. H.

a creeper into the hook-thorn trees or the *wagt-ee-n-bietje* and goes a good 2 ell deep into the ground. Two people can eat their fill of one of the biggest of these; it tastes almost like a parsnip, but it is hairy or fibrous inside, and is roasted under the coals.

Hottentot's bread: On the grass plains ants collect the seed of the tall white grass or "gaa."⁵⁰⁾ The Bushmen gather up the seed from the place where it has been stored, and after winnowing it clean of sand, they crush the seed and make it into dough. This is cooked in the same way as we cook dumplings, and is very nutritious, but has a peculiar taste.

The wild apricot, or in the language of the Hottentots, "kalouwep"⁵¹⁾ is a fruit pleasant to the taste and most nutritious. The Hottentots dry these wild apricots like raisins and store them for the day of need. Many black ebony trees grow here and also camel-thorn trees, the wood of which is a very pretty red and hard.⁵²⁾ I think it must be Brazilian wood. The Hottentot Claas Barend said that Jacobus Koetze on his first expedition gave the tree this name, because the giraffes eat mainly the tops of these trees.

On the 29th September we proceeded to Haris, and unexpectedly we came upon a small Bushman kraal of three huts; the children fled into the mountain, but the adults were making merry round the beer pot, so that they did not perceive us till we were upon them. From

Compton of Kirstenbosch as a new species of *Boyena*. It is a shrub like Taaibos growing to four feet in height on mountain sides facing the west. The fruit is the size of a loquat and turns yellow when ripe. It contains 2, 3 or 4 stones set like those of the loquat, and the taste is pleasantly sweet.

⁵²⁾ *Acacia giraffae*, Afrikaans, *Kameeldoringboom*. Called *lganab* by the Nama Hottentots.

ons niet gewaar wierden, eer wy by haar waaren, daar zy ons uyt benoutheyd op staande voet de pot met bier en moer overgaven, met een knapzak honig. Nu maak ons gezelschap ook dagelijks bier. De moer waardeur 't bier aan 't werke raak is de wortel N.B.) van de voor-

N.B. De wortel haap genaamt brengt een klimop voort, hebbende een witte bloem met rode staminas en piostillas.

noemde haap of haarwortel, die word gedroogd en gestampt en helpst de warme zoete honigwater voor- eerst aan 't werken, datter moer van komt, die naderhand hoe meer hy gebruykt word zo veel te grooter word hy ook. Daar is eenige moer die buykpijn veroorzaakt, maar onze moer is goed. Van 2 spoelkomme schoone honig en 4 of 5 pintjes water kunnen zig 6 of 8 Hottenⁿ vrolijk van maaken, de pot word by de vuur of in de zon gezet dat hy warm word of aan 't werke raak, als de bier circa 4 uur in de droogen tijd in de zon gestaan heeft, borrel en werk hy sterk. Dan word hy gedronken eer dat hy verlopen is, en als de eerste water afgedronken is, word tot 2 à 3 keer na water op de moer gegeoeyd, die ook smaaklijk gedronken word; hierby word fris gebromt en gezongen zonder twist of tweedragt, die ik scherp verboden hebbe, want anders by deeze biervrolijkheyd weeten zy malkander alles te verwyten, en schieten malkander bont met pyle. Van de voornoemde bier krygen de jonge luyden niets maar die moeten nu vee en al watter is oppassen en bezorgen; by deeze Bossiesmans kraal was 't oudste vrouwsschepzel dat ik denk van mijn leeven gezien te hebben; ik moest voor dat oude geraamte eyselen, en tog was 't nog een vrouw van een jonge Hottentot.

fright they then and there handed over to us the pot of beer, the yeast and a skin bag of honey. Now our company also brews beer every day. The yeast which sets the beer fermenting is the root—N.B.—of the above—

N.B. The root called "haap" produces a creeper having a white flower with red pistils and stamens.

mentioned "haap" or hair root, which, dried and crushed, in the first instance helps the warm sweet water to ferment, so that they then get yeast from it, which afterwards increases the more it is used. There are some kinds of yeast which cause stomach-ache, but ours is good yeast. From two bowls of pure honey and 4 or 5 pints of water six or eight Hottentots could be made merry. The pot is placed by the fire or put in the sun to warm up or start fermenting. In the dry season, when the beer has stood in the sun for about four hours, it bubbles and rapidly ferments. Then they drink it before it goes flat. When the first water has been poured off and drunk, water is again added to the sediment two or three times and drunk with relish. On such occasions they hum and sing lustily, without quarrelling or disagreement, which I have strictly forbidden, otherwise at these beer parties they reproach one another with all kinds of things and pelt one another with arrows.

The young ones get none of this beer, but at this time have to guard and look after the cattle and whatever else there may be. At this Bushman kraal there was the oldest female that I think I have ever seen in my life. I could not help shuddering at the sight of that old skeleton and yet she was the wife of a young Hottentot.

Een ander van deeze Bossiesmansmeyde riep uyt, dat zy een man wou hebben, maar ik wist nog niet wat 't beduyde, want zy wou maar een opligt⁵³⁾ man hebben om maar wat tobak en daga te krygen. Zy kwam stilletjes en bestrooyde een Nomakkoa Hottentot met roode boegoe die van kameeldoornhout gestampt was, waarop hy haar een brokje tobak en een handvol daga gaf; hiermee was gedaan. Nu noemen zy zig al haar leevenstijd man en de vrouw en kunnen malkander niets weygeren, als den eene den anderen wat vraagt, en hy 't heeft, anders hoord 't hierby dat de opgeligte man voor zijn opgeligte vrouw, slagten⁵⁴⁾ moet en zy moet ter eeren van hem het netvet om de hals dragen en de gal op de kop; 't vee dat by alle haare andersmaak⁵⁵⁾ N.B.)

N.B. Als een Hott^t voor zijn huyshouden slagt, dat alle daarvan eeten moogen, dat is geen andersmaak slagt, uyt 't teegendeel hiervan kan men afneemen, wat een andersmaakslagt [is], dit is de naaste definition die ik hierop geeven kan, in 't kort gezeyd 't is een soort offering daar maar zekere perzoonen van eeten moogen namelijk: die uyt zig zelve zulk een offering al gedaan hebben.

53) The word is used in the sense of "chosen" or "elected". To the ceremony which follows A. p. 14 adds: „Sonder dat dit egter eenige vleeschlyke gemeenschap meede brengt”: (without, however, involving any carnal connection.)

54) In the sense of ceremonial slaughter, *≠āp*, a killing, but the word applies to the sacramental meal in which only duly qualified persons might share. A. reads: "sacred slaughters" (*gewyde slagtinge*), and adds that the gall-bladder was inflated and bound to the woman's forehead.

55) Wikar uses the term "andersmaak slaughters". *Ander-maak* means *alteration*, *metamorphosis*. The pattern of the

Another of these Bushmen women called out that she wanted a man. I did not as yet know what this meant, but she only wanted an *opligt*⁵³⁾ man merely to get a little tobacco and dagga. She came stealthily and sprinkled red buchu, obtained by powdering camel-thorn wood (*kameeldoornhout*), over a Namaqua Hottentot, whereupon he gave her a fragment of tobacco and a handful of dagga. With this the matter was concluded. Now for the rest of their lives they call each other man and wife and may not refuse each other's requests, if they have the thing that is asked. Usually, however, it is appropriate to the occasion that the man companion should slaughter⁵⁴⁾ an animal for his woman companion and in his honour she has to wear the omentum round her neck and the gall bladder on her head. The killing of the animals—N.B.—at all ceremonial slaughtering⁵⁵⁾

N.B. When a Hottentot kills for his household that all may eat of it, it is not a ceremonial killing. From the opposite of this one can deduce what a ceremonial killing is. This is the nearest definition I am able to give of it. In brief it is a kind of sacrifice of which only certain people may eat, i.e. those who of their own free will have already performed such a sacrifice.

Hottentot's life was woven with the thread of taboo. Mrs. A. W. Hoernlé in her remarkable study of the puberty rites among girls says: "All periods of crisis in the life of a Hottentot involve his separation from his usual surroundings, his preparation for a new group in society, and, finally his reception into this group. A person in such a crisis is exposed to danger on every side; he must retire from contact with other people, and take special care of himself. But he is also a danger to other people, and more especially to the animals and other living things upon which the community depends for its livelihood. Hence

slagten, geslagt word, word altijd de pensvel open gesneeden, dan steeken zy de hand daarbinnen, en trekken de longaar af. Net zo behandelen zy haare vyanden die zy in oorlog vangen, die worden ook leevendig open gesneeden, dan steeken zy de hand daarbinnen, en trekken ook den longaar af. Zomtijds als de gevangene niet zoebatten wil, word hem wel eerst de schamele deelen afgesneeden en daarmee voor de bek geslaan, dit weet ik is onder mijn hierzijn gebeurt, tusschen de Kamingou en de Nanningais. Deeze naties hebben in de gepasseerde maand December 2 daagen gevogten, en van de Nanningais zijn 13 dootgeschooten en diep in de 20 van haar volk gekwetst. Maar de Nanningais hebben maar een van de groote Namacquoas of Kamin-

he is secluded Such a person is said to be *Inau*. It is essential that he be initiated, as it were, without delay into that group of his people already possessing the new characteristic he has acquired, in order that he may have a normal place in the community once more. Since, however, a *Inau* person may work untold mischief on anyone dealing with him, who might also become *Inau*, only persons who have passed through all the stresses of life are qualified to deal with him they alone can be called upon to restore the *Inau* person to the community. But not any old man or old woman will do; it must be one having the same characteristic as the *Inau* person." In the rites which are mentioned by Wikar, the social anthropologist recognises some of the *rites de passage* described by A. van Gennep, (*Les Rites de Passage. Paris, Norryj, 1909*) who, "throws much light on these mysterious customs. He shews that a great number of rites have been inspired by the idea of passage from one place to another, and that all the rites belonging to this (puberty rites, Thonga) category present the same general features: in the first place the separation is symbolised by certain rites which he calls separation rites; then begins a period of margin, where the individual is secluded from society and submitted to a number of taboos or rites; thirdly the persons who have been tabooed are

is done by cutting open the abdominal covering, thrusting the hand inside and severing the pulmonary vessels.

Their enemies captured in war are treated in a similar way; while still alive they are cut open, a hand is thrust in and the pulmonary vessels are severed. Sometimes when the prisoner will not beg for mercy, his private parts are cut off and with this he is struck over the mouth. I know this happened between the Kamingou and the Naningais while I was among them. These tribes fought for two days during December last and 13 of the Naningais were killed, while nearly 30 of them were wounded; but the Naningais captured only one of the Great Namaquoas or Kamingou, and in

again received into the community as regular members by the aggregation rites." (Junod.)

It is these transition rites which are termed *andersmaak* by Wikar and more than half a century earlier, *andersmaken* by Kolbe. "In childbirth, marriage, puberty or bereavement rites, the new status has simply to be recognized, acknowledged, and the necessary steps (a sacramental meal in which only persons duly qualified may share) taken to protect both individual and society by receiving the man or woman into the new group In re-marriage, boy's puberty ceremonies, reception into the rank of hunters, treatment of diseases regarded as *Inau* etc. — a stage preliminary to the sacramental meal is necessary next follows a period of complete seclusion brought to a close by a renunciation of all that represents the old life; the person, as Mrs. Hoernlé expresses it, must be reborn." (Schapera.) The reader is referred to Kolbe's *Naukeurige Beschrijving van Kaap de Goede Hoop 1727. Hoofstuk XXX; Reise zum Vorgebirge der Guten Hoffnung. P. Germann, Leipzig. 1922*; Mrs. A. W. Hoernlé's *Certain Rites of Transition and the Conception of !Nau among the Hottentots* (Reprinted from Harvard African Studies Vol. II, Cambridge, 1918, p. 65-82); *The Khoisan Peoples of S.A.*, by I. Schapera; the last contains quotations from Wikar.

gou gevangen en uyt spijt van haar groot verlies, hebben ze deeze zo gruwelijk behandelt. In alle haare andersmaak salgten dragen zo wel de mans als de meyde de gal op de kop en de netvet om de hals, en de meyde besonders de zeene om de beene.

Een mans andersmaakslagt moogen de vrouwen en kinderen niet van eeten, der vrouwen slagt inteedendeel net zo, maar van een plijsterbeest⁵⁶⁾ die voor ziekte geslagt is eeten alle, als 't niet een besonder handslagt is. Haar heele geloof zoals ik 't opgelet hebbe, bestaat nergens in als in slagte. Der vrouwen besonderste daarvan is 1° als een meyd haar tyden begint te krygen, 2° als zy gezogt word tot vrouw, dat is de broekkrosslagt, 3° nu als zy weezentlijk getrout is, 4° als zy zwanger geworden is, 5° als zy in de kraam gekoomen is, 6° als zy sterft.⁵⁷⁾ Der mannen alweeder als hy tot man gemaakt word, den kneukelslagt.^{58a)} Als hy eenige ongedierte doodgemaakt heeft of eetbaare gediertens die quaadaardig zijn, zoals den olifant, renoster, zeekeoy, buffel, slang etc*, ook voor den babiaan dat is de oude tyden zijn mens by haar, maar by 't dood maake van kameele, wilde peerde, hartebeeste etc* word niet anders gemaakt, want die zijn niet quaad of stellen zig niet te weer, ergo word 't voor geen cordaat stuk gehouden, zo een gedierte te vellen. Voor een man word ook anders gemaakt van de keerels als hy gestorven is, en de vrouw met de vrouwen maak weer besonders anders voor haar overleedene man.

Maar by ziekens is zo veelderley manier van slagte dat 't byna onnoemelijk is, dat gaat al na dat de ziekte

⁵⁶⁾ Hottentots killed goats for the purpose of wrapping a patient in the warm skin. By *plijsterbeest* Wikar probably means such an animal.

chagrin at their great loss they treated him in this brutal manner.

In all their ceremonial killings the men as well as the women wear the gall bladder on their heads and the omentum round their necks, but the women alone wear the tendons round their legs.

Women and children may not eat of a man's ceremonial killing and *vice versa*; but all partake of an animal slaughtered for healing purposes (? *plyster-beest*),⁵⁶⁾ which is killed when there is illness, provided it is not a special *handslagt*. From what I have observed their whole creed comprises nothing but ceremonial killing.

Among the women the most important observances of the ritual take place: 1. When a girl's menstruation begins. 2. When she is sought in marriage, that is the *broekkrosslagt*. 3. When she is actually married. 4. When she has become pregnant. 5. When she is in labour. 6. When she dies.⁵⁷⁾

Among men they occur when the boy attains manhood, the *kneukelslagt*.^{58a)} When he has killed a beast of prey, or a ferocious animal that can be eaten, like the elephant, rhinoceros, hippo, buffalo, snake, etc., including the baboon, which is, according to them, the man of olden times. But, at the killing of giraffes, wild horses, hartebeest, etc., there is no ritual, for these are not ferocious and do not offer resistance, therefore to bring down such an animal is not considered a deed of daring. Also when a man dies offerings are made for him by his companions, and his wife, with the other

57) A. reads: „when she becomes a widow.”

58a) Lit. knuckle-killing. For *broek-kros-slagt* see Prof. Franken's note p. 256.

is en na 't bevel van den tovermeester; een van alle daar ik bygewoont heb, zal ik maar verhaalen. Als een mens zijn arm stijf of gebreklijk is, moet er een besonder handslagt weezen, dat is als 't slagte aan gaat dan mag den patient dien dag geen schaaap, hond of kind of iets anders slaan, hier mag den patient en de naaste vrienden niet van eeten, de toovermeesters N.B.) alleenig. 'S anderen daags word er weer

N.B. Den tovermeester van deese en andere kralen, zonder dat de andere buiten den eenen, die den lyder aanneemt, zig met den lyder mogen bemoeien.

een schaaap by den patient gebragt, dan word hem een stok gegeven, dan ligt den toovermeester des patients arm op en laat hem op 't schaaap slaan met de stok; nu mag hy ook weer alles slaan, en hiervan moogen alle ook mee eeten. Ook slagten zy anders maak als zy oorlog teegen malkander gehad hebben, besonders voor die welke van haar gesneuveld zijn, en besonders voor die welke zy van haare vyanden dood gemaakt hebben. Dit geloof van 't slagte by haar gaat zo vast dat ik my daarover verwonderen moet, want al willen de kinders byna van honger verrekken, dan zullen ze tog niet om een stuk vlijs die anders gemaakt is, huylen. Het is net of zy een aangeboore weetenschap hebben, dat ze weten dat 't zo niet weezen mag.

Den 30 als wy vertrekken wilden vertelden myne bossiesmans, dat de kraaltje verleeden nagt weg gevlugt was, met zak en pak, en datter nog maar 2 oude op de kraal waaren, welke ik liet roepen en uytvraagen, waarom dat de andere gevlugt waaren. Antwoorden dat ze gedagt hadden dat ze moesten sterven, en konden

women, has a separate ceremonial rite for her deceased husband.

But for illness there are so many ways of ceremonial killing that it is almost impossible to record them. It all depends on the nature of the illness and on the magician's orders. I shall tell of only one of all those I witnessed. When anyone has a stiff or deformed arm, there must be a special *handslagt*, which means that on the day appointed for the killing the patient is not to beat either a sheep or a dog or a child or anything else, and that neither the patient nor his closest friends may eat of the slaughtered animal, only the magician may. N.B. The following day a sheep is again brought to

N.B. That is to say, the sorcerer of this and other kraals. But only the magician whom the patient has chosen may attend to the patient, not the others.

the patient and he is given a stick. Then the witch-doctor lifts the patient's arm and makes him hit the sheep with the stick, after which he is again allowed to hit everything, and all may join him in eating the animal.

They also slaughter ceremonially when they have been at war with each other, specially for those of them who have been killed in battle and also for those of their enemies whom they have killed. This belief of theirs in ceremonial killing goes so deep that I must marvel at it, for even if the children are almost dying of hunger they will not cry for a piece of ceremonial meat. It is as if they have an inborn knowledge that this may not be.

On the 30th, when we were about to leave, my Bushmen informed me that the inhabitants of the small kraal

haar niet [genoeg] verwonderen dat zy 2 vandaag nog leefden, waarop ik haar liet vragen, of zy dogten dat wy moordenaars, schelmen en gaauwdieven waaren; antwoorden van neen, maar nu kwam alles daaruyt, namelijk dat ze verleeden jaar 2 Hott^a die van de Namnykoa na de Samgomomkoa toeliepen, vermoord hadden, en dat was vriende van die Bossiesmannen, die ik by mijn had. Nu dagten deeze moordenaars dat wy gekoomen waaren, om zulks op haar te wreken; zo verklapten zy zig zelfs, en als de capteyn of meyn oplitgbroer Ouga, en die andere van meyne Bossiesmannen zulks hoorden, wilden ze op staande voet de twee oude den kop inslaan, en den rest wat van nagt̄ gevlugt was opzoeken, maar ik en Claas Barend keerde zulks, en wy kreegen ze eyndelijk met veel moeyte tot stilstand, dat ze na my begonden te luysteren, waarop ik die 2 oude liet tolken, dat indien zy zulks meer deden dan zoude ik capiteyn Ouga niet meer keeren, waarom zy my preezen.

Van de Haris na Kougaas,^{58b}) vandaag heb ik de eerste Tarentaalse hoenders gezien, ook legewaane,⁵⁹) maar na dato zo als ik van de Bossiesmannen agter gekoomen ben, zijn dat geen legewaane, maar groote kliphagadisse waar ik̄ ook een vel met kop en pooten afgeslagt van hebbe; want ik denk dat de legewaane in de groote rivier in 't water houden, zoals ik ook gezien hebbe, maar daarenteegen de groote kliphagadisse⁶⁰) in de bergen landwaards in, waar geen water hen of trent te vinden is, gevonden. Een kleyne lege-

^{58b} *IKaoxas*, now Seekoesteek. The Nama name means Many Hippopotami and is still known to Nama-speaking natives. The spring and farmstead are 6 miles from the Orange R.

⁵⁹) Afrikaans: Likkewaan, *Varanus Niloticus*, derived from L'iguana, the lizard of America.

had fled the previous night with all their goods and chattels and that only two old ones were left at the kraal. I made them bring these two to me and questioned them to find out why the others had fled. The reply was that they had all thought that they were to die and that the two of them were more than amazed to find themselves still alive that day. I then had the question put to them whether they thought we were murderers, rogues or sneak-thieves. They replied that they did not. But now everything came to light, namely, that last year they had murdered two Hottentots who were on their way from the Namnykoa to the Samgomomkoa and these had been friends of the Bushmen who were with me. The murderers thought that we had come to take vengeance on them for this deed, and so they gave themselves away; and when the captain, my brother companion Ouga, and my other Bushmen heard this, they then and there wanted to bash in the heads of the two old people and go in search of the others who had fled the night before. But Claas Barend and I prevented this, and, finally, after much trouble we calmed them down so that they began to listen to me. I then made an interpreter tell the two old men that if they ever did such a thing again I would not hold Captain Ouga back, for which they sang my praises.

From the Haris to Kougaas.^{58b}) To-day I saw the first guinea-fowls, also iguanas.⁵⁹) However, they were not iguanas, as I afterwards found out from the Bushmen, but big rock lizards,⁶⁰) from one of which I stripped a skin complete with head and feet. From what I have

⁶⁰) *Varanus Albigularis*. The Relaaas states: "I name it the great rock-lizard (Kliphagadis) because the Hottentots employ the same name for it in their language."

waan uyt 't water in de groote rivier gevangen, heb ik de voorlijf maar van gezien; ik kan niet veel onderscheyt zien, want de tong is 2 spaltig net zoals van den kliphagadis, maar de kop is tog spitsder en langwerpiger als van den kliphagadis, hy is ook groender van couleur en schittert in 't blaauw, en alle beyde worden van de Eynikkoas graag gegeten; den kliphagadis kan zo magtig vet worden, maar afgeslagt is hy scherper en leelyker van reuk als den legewaan. Ik hebbe mijn kliphagadis wel 14 dagen leevendig gehad en aan een pakriem vastgebonden laten weyen; hy eet miere, spinnekoppe en allerhande beesjes; als hy een mier ziet, steek hy 2 duym en wel langer zijn 2 spaltige tong uyt, en al is de mier nog een duym ver van de tong, haalt hy hem tog met den aassem. Ik hebbe my ook van geloofbaare Christenen hier buyten op mijn weeromkomst laten vertellen, dat ze een geelagtige slang ten lengte van byna drie voeten en byna zo dik als een arm, gezien hebben voor wie een muys op zeeker distans gepiepen en geschreeuwen heeft om weg te koomen, maar naderde tog hoe langer hoe meer den slang dat hy hem ten laatsten in de bek N.B.) quam. Den lang-

N.B. Deze slang is my gebeloofd, by de eerste occasie als ik hier blijf; ik hebbe die mensen gezeyd, dat ze hem in sterke peekel bewaaren moeten.

aazemvoogel⁶¹⁾ heb ik maar hier om deeze streek gehoord 's avonds, maar zelfs niet te zien gekreegen; de

⁶¹⁾ The European Night Jar or Goat Sucker. (*Caprimulgus Europacus*.) This bird visits South Africa in August, September and October. The S.A. Night Jar (*Cap. pectoralis*), Afrikaans, *Naguil*, has a different call.

observed, I believe that iguanas live in the water of the Great River; but the big rock lizards, on the contrary, are found in the mountains inland, where no water has been found in the immediate neighbourhood.

I have seen only the upper half of a small iguana caught in the water of the Great River; I cannot detect much difference, for the tongue is forked just like that of the rock lizard, but yet the head of the iguana is more pointed and elongated than that of the lizard; the colour is also greener and is shot with blue. The Eynikkoas enjoy eating both kinds. The rock lizard can become enormously fat, but when skinned it has a stronger and more unpleasant smell than the iguana. I kept a rock lizard alive for quite 14 days and I fastened it by a thong of hide to let it graze. It eats ants, spiders and all kinds of insects. When it sees an ant, it shoots out its forked tongue two inches and more, and even when the ant is still an inch away from the tongue, draws it in with its breath. On my return I had it from truthful Christians in the country that they had seen a yellowish snake nearly 3 feet in length and almost as thick as an arm; at some distance in front of the snake a mouse was squeaking and screaming to get away, yet it was actually drawing nearer and nearer until at last it landed in the snake's mouth. N.B.

N.B. This snake was promised me when next I return to these parts. I told the people to preserve it in strong brine.

It was only round about this part in the evening that I heard the bird with the sustained note,⁶¹) but I did not manage to catch sight of it. The Hottentots say that it is greyish in colour, bigger than a finch, but

waan uyt 't water in de groote rivier gevangen, heb ik de voorlijf maar van gezien; ik kan niet veel onderscheyt zien, want de tong is 2 spaltig net zoals van den kliphagadis, maar de kop is tog spitsder en langwerpiger als van den kliphagadis, hy is ook groender van couleur en schittert in 't blaauw, en alle beyde worden van de Eynikkoas graag gegeten; den kliphagadis kan zo magtig vet worden, maar afgeslagt is hy scherper en leelyker van reuk als den legewaan. Ik hebbe mijn kliphagadis wel 14 dagen leevendig gehad en aan een pakriem vastgebonden laten weyen; hy eet miere, spinnekoppe en allerhande beesjes; als hy een mier ziet, steek hy 2 duym en wel langer zijn 2 spaltige tong uyt, en al is de mier nog een duym ver van de tong, haalt hy hem tog met den aassem. Ik hebbe my ook van geloofbaare Christenen hier buyten op mijn weeromkomst laten vertellen, dat ze een geelagtige slang ten lengte van byna drie voeten en byna zo dik als een arm, gezien hebben voor wie een muys op zeeker distans gepiepen en geschreeuwen heeft om weg te koomen, maar naderde tog hoe langer hoe meer den slang dat hy hem ten laatsten in de bek N.B.) quam. Den lang-

N.B. Deeze slang is my gebeloofd, by de eerste occasie als ik hier blijf; ik hebbe die mensen gezeyd, dat ze hem in sterke peekel bewaaren moeten.

aazemvoogel⁶¹) heb ik maar hier om deeze streek gehoord 's avonds, maar zelfs niet te zien gekreegen; de

⁶¹) The European Night Jar or Goat Sucker. (*Caprimulgus Europacus*.) This bird visits South Africa in August, September and October. The S.A. Night Jar (*Cap. pectoralis*), Afrikaans, *Naguil*, has a different call.

observed, I believe that iguanas live in the water of the Great River; but the big rock lizards, on the contrary, are found in the mountains inland, where no water has been found in the immediate neighbourhood.

I have seen only the upper half of a small iguana caught in the water of the Great River; I cannot detect much difference, for the tongue is forked just like that of the rock lizard, but yet the head of the iguana is more pointed and elongated than that of the lizard; the colour is also greener and is shot with blue. The Eynikkoas enjoy eating both kinds. The rock lizard can become enormously fat, but when skinned it has a stronger and more unpleasant smell than the iguana. I kept a rock lizard alive for quite 14 days and I fastened it by a thong of hide to let it graze. It eats ants, spiders and all kinds of insects. When it sees an ant, it shoots out its forked tongue two inches and more, and even when the ant is still an inch away from the tongue, draws it in with its breath. On my return I had it from truthful Christians in the country that they had seen a yellowish snake nearly 3 feet in length and almost as thick as an arm; at some distance in front of the snake a mouse was squeaking and screaming to get away, yet it was actually drawing nearer and nearer until at last it landed in the snake's mouth. N.B.

N.B. This snake was promised me when next I return to these parts. I told the people to preserve it in strong brine.

It was only round about this part in the evening that I heard the bird with the sustained note,⁶¹) but I did not manage to catch sight of it. The Hottentots say that it is greyish in colour, bigger than a finch, but

weezen zy my koraale die zy op Hott^a koeno⁶⁵) noemen, van allerhande coleuren; de mooyste zyn als spaans groen of uytgeslagen kopererts, ik heb ze gezien ook stukken geslaan en weet er niets als glas van te maaken. Zy koomen van de Zountama⁶⁶) de meeste part, welke natie omtrent dicht aan de strand zouden wonen, ander kant van de Zambdama. Deeze Zambdama nader aan de Namacquoas leggende als de Zountama koomen om te werken by de Namacquoas, zy smeeden van eyzer en koper fyne en groffe coraalen, welke 2 metaalen by haar N.B.) onder een benaaming gaat namelyk eyzer

N.B. by de Namacquoas.

noengais⁶⁷) of zwart koper, en avangais⁶⁸) of rood

spring upon the *χamob* at the present Grundoorn on the farm Braus. (See Maps 2 and 3.) Some of Hop's party, including J. Coetsé, followed the *χamob* westward and reached the //Oub or Great Fish River. Hop's journal gives their highest S. Lat. as 26 deg. 18 min., an over-estimation of 67'. Grundoorn is 26" 85'. Writers, including Theal, have stated that Hop travelled north between the Little and Great Karas Mnts. This is an error. The most accurate description of his route hitherto given is that described by Prof. Dr. Eduard Moritz of Berlin (*Mitteilungen aus den Deutschen Schutzgebieten*. 1915. *Bd.* 28. p. 168); whose map (Kaart 4) gives on small scale a correct idea of where Hop went. Prof. Dr. Moritz three years later was however mistaken when referring to Brink's map, a portion of which he then published; he stated "Diese Darstellung zeigt deutlich dass ihr Weg nicht, wie verfasser (*Mitteil. a.d Schutzgebieten* 1915, *H. IV.*, *S.* 168) annahm, östlich den Grossen Karasberge, sondern mitten zwischen diesen und den Kleinen Karasbergen hindurchführte." (*Op. cit.* 1918. *Bd.* 31. p. 143.) Prof. Moritz's description and map of 1915, which he had skilfully based on the geographical indications in Hop's journal were

tot tongue are called koeno.⁶⁵⁾ The prettiest are coloured like verdigris or hammered out copper ore. I examined them and broke them into bits; but could not make them out to be anything but glass. They come chiefly from the Zountama,⁶⁶⁾ a tribe said to be living near the coast, on the far side of the Zambdama. These Zambdama, dwelling nearer to the Namacquoas than the Zountama, come to work with the Namacquoas. From iron and copper they beat out beads, both fine and coarse. These two metals have the same name among them—N.B.—namely, iron “noengais”⁶⁷⁾ or black

N.B. Among the Namacquoas.

copper, and “avangais”⁶⁸⁾ or red copper, which is the

correct. The editor, when engaged in tracing Hop's actual route, was unaware of Prof. Moritz's work on this subject.

⁶⁵⁾ N: /gunu, finger.

⁶⁶⁾ N: xau-dama, Filth or stercus Damaras, a Nama name of contempt for the Bergdamaras, possibly also *zou-dama*, to distinguish between those who lived amongst the mountains from those living near the sea, whom Wikar calls Zambdama and Samdama, (/Gam-damab). In the account of his journey to the mouth of the Orange R. and into Damaraland, the missionary J. H. Schmelen in 1814, on May 15th mentions that the kraal of a Bushman captain, Fleremuis (Bat), had been attacked by the Gandamras, and later in his journal adds “Er erwähnte vier Arten von Damaras, nämlich die Gaudamaras, Gomeggedamaras, Tsaudamaras und Wewiss. Sie verfertigten Speere, Eisenspitzen, Körbe und Holzschüsseln. *Trans. London Missionary Socy. IV. p. 154-64, 221-27.* The “Gomeggedamaras” were the Cattle-rich Damaras, or Herero.

The Bergdamaras, being Nama speakers, called themselves *≠Nu-Khoin*, Black People.

⁶⁷⁾ Nama: ≠nu=black; ≠eis=ore.

⁶⁸⁾ Nama: /awa ≠eis=red ore.

kooper dat is de regte kooper. Den dagloon van deeze Samdama smits by de Namacquoas is dagelijks een ooybok, waarvan dat deeze natie slegt verzien is, maar beeste hebben ze zoveel te meer. De Zambdama en Zountama naties zijn veel zwarter als de Namacquoas maar tog zo zwart en schurfd van bakkes niet als de Damracquoa en de Blip; nu van deeze voornoemde koenokraale vroeg ik waar de Zountama daar aankomt. Zo zeyden ze als men haar zelfs vraagt zeggen ze al na dat de coleur van de coraale is, zo een wey van gras moeten ze ook voor de oude koeye hebben, en als die koeye vet zijn, worden ze geslagt en de pensmist in de grond gegraven, die zeeker tijd onder de grond blyven moet, daaruyt gehaalt, dat geeft dan de coraale; maar onze Namacquoas zeyden zy die met meyde van de Zountama getrout zijn, vertellen dat anders namelijk dat de Zountama jaarlyks met beeste na de Kawep⁶⁹) en Blip gaat, en voor die beeste krygen ze rykelyk van de voornoemde coraale by de vlus genaamd maar by ons Namacquoas koomende geeven zy maar heel min van die coraale voor een beest. De agterste naties waar de coraale vandaan komt, zouden ook wel zelfs daarmee by de Namacquoas koomen, maar zy worden van de Zountama weysgemaakt, dat de Namacquoas zo een quaade natie is, en dat de weg zo ver is en zonder water, dat als zy loopen zal haar kop als een voogelstruys eyerdop in vlakte worden, dat is t. z. dat zy sterven zullen en haar kop klapperdop zal van de Zountamas in de vlakte gevonden worden. Dit is eerder te gelooven als

⁶⁹) Nama: /Naweb, the Nama name for the Ovambo (Ambo tribes). Of Bantu origin, these are rich in cattle and skilled metal workers living in the North of Damaraland. The Nama name is derived from a word meaning "to hum". The Ambo

real copper. The daily wage of these Samdama smiths among the Namacquoas is one she-goat—the Namacquoas are badly off for goats, but so much richer in cattle. The Zambdama and Zountama tribes are much darker than the Namacquoas, but not as black and rough-skinned in the face as the Damracquoa and the Blip.

I enquired where the Zountama obtained the "koeno" beads I have mentioned. They replied that if you ask them themselves, they say that they must have pasturage for the old cows according to the colour of the beads desired. When these cows are fat they are slaughtered. The contents of the guts are buried in the ground and have to remain there for a certain time, and when they are dug up again beads have been formed. But, they said, those of our Namacquoas who were married to Zountama women have a different story to tell. They said that every year the Zountama take cattle to the Kawep⁶⁹) and the Blip, and in exchange for the cattle they get a large supply of the beads from the tribes just mentioned; but when they come to our Namacquoas they give a very few of these beads in exchange for an animal.

The most distant tribes from whom the beads come would themselves come to the Namacquoas with beads, but the Zountama make them believe that the Namacquoas are a very fierce nation and that it is a long way to them and there is no water on the journey. So that if they were to go there, their skulls would become like ostrich egg shells on the plain, that is to say, they

were armed with spears which they were accustomed to whirl around their heads until the vibrations in haft and blade produced a humming sound.

't eerste want de Zountama moogen wel deezen leugen gepractizeert hebben, om haare profijt die zy uyt de negotie van deeze coraale hebben; net zo een leugen vertellen ze ook van de schulpe of kouers die zy op de kop dragen, maar de Gyzikoa natie daarbooven langs de groote rivier waar ik geweest ben vertellen my regt-uyt, dat ze gezien hebben, dat de Blip uyt de kuyle van de andere groote rivier, die daarbooven maar 4 dagreyze ver in 't noorden van deeze rivier af is gelegen,⁷⁰⁾ dezelfde kouers in de kuyle des riviers graven. Zy wisten my op te noemen de Zambdama, Zountama, Blip en Kawep aan de strand, de Damracquoa N.O. van de Keykao, de grootste Nomacquoa capteynskraal. Zy beduyden my dat voor eenige jaaren aan de overzyde van de groote rivier een magtig groot stuk eyser gevonden was aan de strand. Na haar beduyding kan ik daar niets als een anker uyt maken, ook heeft een oude Hott^t nog een stuk van een zilvere beugeltas die daar gevonden is.

Zy wisten my ceremonies van de groote Namacquoas te vertellen die ik zelve na dato eenders onder de Eynikkoas en Korakkoas (waar ik onder gezworven hebbe) bevonden heb, behalven dat de Eynikkoas of Korakkoas den eenen bal uyt snyden,⁷¹ N.B.) voorgeeven-

N.B. den linker.

de daarmede 't hartloopen te bevorderen; of 't daaraan helpt weet ik niet, maar sy kunnen byna tegen een

⁷⁰⁾ Kuruman R.

⁷¹⁾ Schapera *Op. cit.* p. 71. "Later writers all emphatically deny the existence of this practice, especially *Fritsch* Certainly in more recent times the custom of excision, if it ever did exist, (and one is inclined to believe that the older writers

would die and their bleached, round skulls would be found on the plains by the Zountama.

This is more credible than the first story, because the Zountama may well have invented that lie for the sake of the profit they make out of the trade in beads.

They tell just such a lie about the shells or "kouers" which they wear on their heads; but the Gyzikoa tribe, high up along the river where I have been, frankly tell me that they have seen the Blip digging for the same "kouers" in the pools of the other big river which lies higher up, far to the north, and is only four days journey from this one.⁷⁰) They were able to name to me the Zambdama, Zountama, Blip and the Kawep living along the coast, and the Damracqua north-east of the Keykao, the largest Nomacqua captain's kraal. They described to me how some years back an enormous piece of iron had been found on the shore, on the other side of the Great River. From their description I could gather that it was nothing other than an anchor. Besides this an old Hottentot had a piece of a silver reticule which had been found there.

They told me about the ceremonies of the Great Namacquoas, which are similar to those I afterwards saw amongst the Eynikkoas and the Korakkoas, among whom I have travelled, except that the Eynikkoas and the Korakkoas cut out one testicle—N.B.—contending

N.B. The left.

that by this means their running speed is improved; whether it helps I do not know, but they can almost

may be trusted in this respect) has completely disappeared; and it has never been reported of the Naman." See also Fritsch, *Die Eingeborenen Süd-Afrikas*. S. 282.

peerd hartloopen, maar enige jonge Hott^a heb ik daar ook gevonden daar 't niet aan gedaan is. De Blip verzuymen dit niet, en sneyden ook haare meyd.⁷²⁾

Als een meyd voelt dat ze haare maande of tyden begint te krygen, dan blijft zy die dag in de huys zitten, dat geen wind of zon haar aanraak; dan moet haar ouders of vrienden dat ziende, schaapen en beesten voor haar slagten, wel 14 dagen lang, als zy rijk zijn. Zijn ze arm, kennen ze met een ook af; de jonge meyd moet nu de gal van 't geslagte op de kop dragen de netvet⁷³⁾ om de hals, de zeene om de beene, en is ze ouderloos, word voor haar van de ooms of broers 't slagtfoot gegeven; zy zullen wel dit nooyt niet nalaaten om te geeven, maar zy weeten 't meysje zulks ook al haar leeven voor te houden, dat zy haar tot een mens gemaakt hebben.⁷⁴⁾

Als een Hott^b na een meyd vreyd om met haar te trouwen, zo spreekt hy haar nooyt aan, of vraagt haar ook niet, maar oua⁷⁵⁾ of zoekt haar, dat geschied alzo: den Hott^b let wel op van te vooren, waar zo eene meyd 's avonds gaat leggen, en hy komt (als hy niet te beschaamt is of als hy dat regt van harte meent) terwijl 't vuur 's avonds nog brand in zijn aanstaande schoonvaders huys, en als alle gaan leggen en 't vuur dood is, gaat hy ook by zijn aanstaande bruyd leggen, welke meyd als zy niet te haastig is, opstaat en op een ander plaats gaat leggen. Den vryer blijft maar op haar kooy

⁷²⁾ Puberty ceremonies for girls of the *BeChwana* still include a form of cliterodectomy.

⁷³⁾ The original text has *netvet* for omentum, not *netvel* as in *Reizen in Z.A.* A. substitutes the word *net vlies*.

⁷⁴⁾ The *Relaas* adds: Amongst these nations it is customary for the son to take his Mother's name and the daughter her Father's, as Noenganoep (or Black Folk), his mother is named

race a horse. Yet I also found some young Hottentots there who had not had this done to them.⁷¹⁾ The Blip do not neglect to do it and also operate on their women.⁷²⁾

When a girl feels that her menstruation is about to begin, she remains sitting at home that day so that neither wind nor sun touches her. Her parents or friends, observing this, have to slaughter sheep and cattle for her, for fully 14 days, if they are rich; if they are poor they are let off with one. The young girl must now wear the gall bladder of the slaughtered animal on her head, the omentum⁷³⁾ round her neck, and the tendons round her legs. If she is an orphan the slaughter animals are provided by her uncles or her brothers, who never fail to supply these, but afterwards they keep on reminding her all her life that they have made her a full-fledged being.⁷⁴⁾

When a Hottentot courts a woman in marriage he never addresses her, nor does he ask her, but *ouas*⁷⁵⁾ or looks for her, and this is the way it is done: The Hottentot carefully notes beforehand where this particular woman goes to lie down at night; if he is not too shy and his intentions are sincere, then he enters, while the fire is still burning in the evening, his father-in-law's house, and, when all have gone to bed and the fire is out, he also goes and lies down next to his future bride; then the girl, if she is not in too great a hurry, gets

Noenganoes, Koenoemaas (from Taaibos Root) her father is Koenoemal." All the shrubby species of *Rhus* are "Taaibos", on account of the toughness of the wood.

⁷⁵⁾ Nama: *oā*, to look for. The *Relaas* states: "It is a custom that a lover does not ask the beloved to marry, for he who is so stupid, they say, as to go and ask a maid, never gets anything done. The lover must *Oua* or seek his intended wife."

leggen, tot 's morgens als de dag daar is, wanneer hy zonder een woord te spreken opstaat en heenen gaat; de aanstaande avond alweer net zo; als de vryster haar kooy weer op dezelfde plaats is, als de voorige avond, dat is een teeken dat den vryer zal klaar raaken, al staat de vryster nu eenige avonden agter malkander op, dat doet er niets aan, dat is maar om de vryer zijn standvastigheyd te beproeven, hy moet maar aanhouden dan gewint hij 't. Nu als zy de eerste avond blijft leggen, dan staat den vryer eerst helder dag op; op de kooy laat hy leggen agter zig een lijfcoraale N.B.), dat is voor 't

N.B. Zijnde een snoer, die thien maal om den middellijf word geslagen.⁷⁶⁾

gebruyken van de kooy voor zijn schoonmoeder; nu ook zonder een word te spreken, gaat hy eerst helder dag weg, nadat hy eerst stilzwygende den karos met zijn bruyd gewisselt heeft, en zy geeft hem ruyk boegoe, daarmede poeyert hij zijn hoofd en vrijft zig onder de armen.

Nu moet er op staande voet een schaap of beest van den vryer voor de meyd geslagt worden, de vier voeten van 't aanstaande slagteeve moeten aan malkander gebonden worden, in welke posituur 't beestiaal 1 uur of iets langer moet leggen. Dan komt alle de getroude meyden by malkanderen, en de arme bruyd zit er middel onder de hoop zo verstomd als een zondaresse, ik hebbe ze ook zomtijds zien huylen maar wat ze beweent, weet ik niet. De oude meyden voeren nu een discours, en

⁷⁶⁾ Nama: //nūi. A. p. 20 states that the special portion of the meat given to the magician was taken warm from the bone, it was given to him by the matrons.

up and goes to lie elsewhere. The suitor just remains lying on her bed until the morning at daybreak, when he rises and goes away without saying a word. The next evening exactly the same thing happens. If his sweetheart's bed is in the same place as on the previous evening, it is a sign that his suit will be successful. Even should the girl he is courting leave him on several successive nights, that would not make any difference; it is only to test the suitor's constancy, and if he perseveres, he gains the day. When at last she remains with him, the lover does not get up till broad daylight and leaves behind him on the bed a string of beads to be worn round the body—N.B. This is for his mother-in-law in return for the use of the bed. Now he again goes away without saying a word, this time in the broad daylight, after having, in silence, given his bride his karos; and she gives him scented buchu with which he powders his head and rubs himself under the arms.

Without delay a sheep or an ox belonging to the lover has to be killed for the girl. The four feet of the animal to be slaughtered must be bound together, in which position it must lie for an hour or more. Then all the married women congregate and the poor bride sits in the midst of the crowd, as dumbfounded as a sinful woman. At times I have seen them cry, but what they weep over I do not know.

The older women now hold forth and praise men seeking wives, for the simple reason that on that day they are able to eat to their heart's content. In the meantime a male Hottentot approaches. He is the

N.B. A string of beads, which is wound round the waist ten times.⁷⁶)

pryzen die mans welke vrouwen zoeken, al daarom dat ze haaren buyk vandaag ter deegen kunnen vol eeten; onderwyle komt een man Hott^t, dat is den slagter van het gebonden beest of schaap, by haar word hy den toovenaar genoemd. Aan deeze als hy zijn slagterwerk verrigt heeft, word van de oudmoeders een besonder stuk vlijs uytgedeeld, dat is de eenigste mansperzoon die hiervan eet, zelfs den vryer mag hier geen mond aan slaan, ook geene kinderen of meyde, die deeze slagtmanner nog niet gedaan hebben. Den vryer wil ook heeden gemeenlijk zijn cordaat stukken vertoonen, daarom is hy al vroeg met zijn assagay, pijl en boog, na 't veld gegaan om te jagten. Den gal van 't geslagte vee word nu opgeblaazen en ter deegen middel op de kop van den vryster vastgebonden, het netvet word van die hierby zittende vreeters gebreyt, en met boegoe van binnen bestrooyd, dat moet ze om de hals dragen; de zeene en 't gaaren daar word een vierkant van coraale aan gereegen, die moet ze om haare beenen draagen.⁷⁷⁾

Teegen den agtermiddag word er dansies gemaakt, welke gemeenlijk den bromdans⁷⁸⁾ is, daar de meyde in een lange rey gaan staan, en zingen geduurig met de hande klappende. Daar koomen nu de man Hott^t met haare hoks spokeryen aanloopen, brommende zoals een voogelstruys en na de tagt of melody van 't lied, zoals de meyde zingen alle eenders met de voeten stampende, dat de grond daarvan dreunt. Zy koomen hoe langer hoe naader aan de meyde, dat ze subtiel onder den dans aan de voorskrosbanden der meyden

⁷⁷⁾ A., p. 20, reads: "The tendons from the back-bone are strung with beads and arranged to form a square" (werdende ook het gaarne [*sic*] of de Draeden uyt de ruggegraed met koralee in een vierkant gereegen.)

killer of the bound ox or sheep and is called by them a magician. When he has done the slaughtering a choice piece of meat is apportioned to him by the matrons. He is the only man to eat of this, even the suitor may not take a mouthful, neither may women or children who have not yet performed this manner of killing. Usually the suitor at this time wants to display his prowess, so he has gone to the veld betimes to hunt with his bow and arrow and his assegai.

The gall bladder of the slaughtered animal is now inflated and firmly bound on top of the girl's head. The omentum is prepared by those who sit there and gorge; it is sprinkled on the inside with buchu and she must wear it round her neck. Beads are threaded to the threads of the backbone to form a square which is to be worn round her legs.⁷⁷⁾

Towards afternoon they start dancing, usually the humming dance (*bromdans*),⁷⁸⁾ in which the women stand in a long row, continuously clapping their hands and singing. Now the men approach with their strange contortions and ceremonies, humming in a deep bass tone, like an ostrich, to the rhythm or melody of the song as sung by the women, all stamping their feet in unison so that the earth resounds with it. They come nearer and nearer to the women until slyly in the dance they pull at the strings of the women's fore-karosses. Then one or two of the women dance out to meet them, so that their whole paraphernalia swings to and fro, whereupon the men retreat, dancing backwards; but still the dance continues just as before, as the women who danced for-

⁷⁸⁾ *brom*: noise of the bumble-bee, humming. In S.A. the word is also employed for the "boom" of the ostrich. The *Relaas* reads, "ostrich or *brom* dance".

trekken, wanneer er een of 2 van de meyde haar tege-
moet danst, zodat haare heele dragt heen en weer
slingert, waarop dat de mans agteruyt dansende reti-
reeren, maar de dans duurt daarom net zoals van te
vooren, want de uytgedanste meyde retireeren ook na
haare staanplaats. Dit gaat nu uyt een aazem zo lang
weg dat de mans met de voeten stampende van de slag
afraaken; onderwyle dat eenige zig met ruyk boegoe
onder de armen vrijvende vervrissen, beginnen de an-
dere meyde weer haar lied, dat den dans weer net zo
aangaat, en zy probeeren teegen malkander de mans en
de meyde welke op 't langst 't dansen uythouden. Verlie-
zen 't de keerels dan moeten ze de meyden betalen met
voor haar vee te slagten, maar de meyde verliezende
betalen niets; haare dans duurt van 's avonds tot 's
morgens hellen dag, zomtjids ook nog die dag door tot
den anderen avond, wanneer zy gemeenlyk alweer aan
't slagte gaan, en van al haar bromme, schreuwe en
zinge in deeze dans worden ze zo hees dat ze op 't lest
zoals vinke piepen.

Nu alweer van onze 2 getroude; aan de moeder van
den bruyd moet den vryer 2 melkkoeye geeven; is hy
arm, geeft hy maar 1. Hiervoor ontvangt hy en zyn
jong getroude vrouw 't huysraad bestaande in 6 of 10
strohuyspaalen, 2 of 3 mattjes en een geleverde spring-
bokknazak met boegoe. Nu is 't huwelyk vast ge-
slooten.N.B.) Daarna moet hy ook beeste aan zyn

N.B. Dog niet onverbrekelyk, want met wederzijdse
toestemming word 't huwelyk verbroken; ook heeft den
man regt om een wijf, die zig over een tweede wijf
jaloers toond te verlaten en geschied ook wel een
separatie voor een tijd, dog met onderlinge bewilliging,

ward now again withdraw to their original position. This goes on without a pause for such a long time that the men, with their stamping feet, lose the rhythm.

While some of the women refresh themselves by rubbing scented buchu under their arms, the others again take up the chant so that the dance goes on as before and the men vie with the women to see who can keep on dancing longest. If the men lose, they have to pay for it by slaughtering for the women; but the women, if they lose, forfeit nothing. Their dancing lasts from the evening till broad daylight, sometimes even throughout that day till the following evening, when they generally start slaughtering again. They become so hoarse from all the humming, screaming and singing in this dance, that at the end they chirp like finches.

To return to our married couple: The suitor must give two milch cows to the mother of the bride; if he is poor he gives only one. For this he and his newly-wed bride receive household goods comprising 6 or 10 poles for the hut, 2 or 3 mats and a painted skin bag made of springbuck hide and containing buchu. Now the marriage knot is tied. N.B.

N.B. But not indissolubly, for the marriage may be dissolved by mutual consent. Furthermore the husband has a right to desert a wife who shows jealousy towards a second wife, and a temporary separation may take place, but by mutual consent; during this time the husband and wife have no intercourse, although they may visit each other now and again.

in welken vastgestelden tijd geene gemeenschap tuschen zodanigen man en wijf plaats heeft, schoon zy nu en dan malkanderen bezoeken.

schoonvader geeven, maar daarvoor krygt hy omtrent net zoveel beeste weer agteruyt. Dit is nu regt en eerlyk getrouwt en zo neemen zy wel 2 à 3 regte vrouwen; eenige ook wel meer als zy ryk zijn, behalven al de beschaarvrouwens die zy op zy hebben. Voor die word ook geslagt, en dat word wel voor een eer gehouden by die meyde beschaarmans gehad te hebben, want als 2 meyde ruusie of twist hebben weet den eenen den anderen zo te verwyten, wie heeft voor jou geslagt of by jou gebeschaart jou leelyke dit en dat, voor my hebben zo en zoveel zo al anders gemaakt. In de Nomacquoa en ook in de Eynikkoa weeten zy ook met malkander vrouwen te ruylen, dat is al om te slagten en vrolijkheyd van weerskanten te houden. Als nu een getroude Hottentot komt 's avonds by een ander Hottentot die by zijn vrouw legt, gaat hy by deeze mans vrouw leggen; de man van de vrouw staat op, voor de andere en gaat op een ander plaats leggen. De andere man moet de aanstaande avond voor hem ook zo ruymte geeven, maar is de vrouw van diegeene die 't spel eerst begonnen heeft leelijk, dan wil 't tog niet braaf lukken met deeze handel.

Nog een ceremonie van 2 jonkgetroude, als zy al getrouwt zijn moet er nog een *handslagt* weezen, van de keelvel en de borst moeten noratje van gekookt worden, en daarin moet 't vuyl goed van de man zijn kop in weezen, dat moet zy ook opeeten, dat is den teeken van haare liefde teegens haar man — en zy moet weggoeyen (maar wat 't zy weet ik niet, want ik heb 't

After that the man also has to give cattle to his father-in-law; but for these he gets just about as many in return. This constitutes a legal and an honourable marriage, and in this way they marry two or three lawful wives. Some who are rich marry more, besides all the women they simply take and have in addition. Animals are also killed for these and the women consider it an honour to have had the men. For when two women wrangle or quarrel the one will reproach the other thus: "Who has slaughtered for you, or who has had you for his woman, you ugly this, that and the other thing?—So many and so many have slaughtered animals for me."

Among the Nomacquoā and also among the Eynikkoā they have the custom of exchanging wives with one another. This is regarded by both sides as merely an excuse for slaughtering and merry-making. If at night a married Hottentot comes upon another Hottentot cohabiting with his wife, he goes to lie with that man's wife. The woman's husband makes way for the other and goes to lie somewhere else. The next night the other has to make way for him in the same way; but if the wife of the one who started the game is ugly, then this exchange of wives is not quite such a success.

One more ceremony for a young married couple: When they are already married another "*handslagt*" must take place, and "*Noratjie*" must be cooked of the skin of the throat and the breast of the animal, and to this must be added the dirt off the man's head. That too she must eat, as a sign of her love for her husband; and she must throw away something. (But what I do not know. I did know when I was among them and

by haar geweeten en daarom op mijn memorieblad weggoeye gezet, maar nu is 't my ontschooten).

Een jonge Hottentot moet man gemaakt worden anders kan hy nog zo oud zijnde niet meespreken, by de Eynikkoas gaat 't alzo toe; ten eersten word hy met water schoongewassen, dat is, zeggen ze de kindervuyligheyd⁸⁰⁾ of schaaupwagtervuyligheyd wegdoen, dan word hy 2° met vet schoongemaakt, 3° word hy van de ouden 3 dagen agtereen gebepist, 4°, word hy met de bloed van dat tot dien eynde geslagte beest schoongemaakt, 5° ten laatsten word hy ook weer gewasschen met vet en gesmeerd; al zijn vee, wat hy heeft word ook met vet gesprenkelt, dan is hy een man.⁸¹⁾

Als een meyd niet teel dan word er ter deegen getovert met hoorns en houtjes, van welke houtjes den toovermeester op de meyd haar buyk krappen, en smeerd haar uyt de toverhoorn. Voor zo een meyd word een ooy dik met lam geslagt, en de moerzak van dat ongeboore lam moet de meyd op haar rug aba of dragen,⁸²⁾ zoals een kind.

Oorlog en alle quaad komt van den duyvel, kouwnaap,⁸³⁾ hy is zwart zeggen de tovenaars die voor-geeven dat ze hem dikwils zien. Omdat hy quaad is,

⁸⁰⁾ *āχa-urip*, the boy dirt. A. W. Hoernlé, *Op cit.* p. 72, The word *urip*=a louse.

⁸¹⁾ Other writers from whom accounts of boys' Puberty Ceremonies have come show that they included (1) Seclusion with restrictions (taboos); (2) instruction; (3) ceremonial slaughter and a sacrificial meal; (4) a form of bodily mutilation (scarification) and return to society as *doro-aob*, i.e. one who can sit at the men's fire and eat with men.

wrote down "throw away" in my note book, but now it has slipped my memory.)

A young Hottentot must be initiated to manhood, otherwise, be he ever so old, he may not join in discussion. Among the Eynikkoas this is the procedure: first he is washed clean with water; that, they say, is to cleanse him of the uncleanness of his childhood⁸⁰⁾ or of his shepherd days; then he is cleaned with fat; and then the old men urinate on him for three successive days; next he is cleansed with the blood of an animal killed for that purpose; and lastly he is again washed and rubbed with fat, and all the cattle he owns are also besprinkled with fat; thus he attains manhood.⁸¹⁾

When a woman is barren great magic is performed with horns and bits of wood. The magician scratches her on the belly with these little bits of wood and rubs her with the contents of the magic horn. For such a woman a ewe, heavy with lamb, is killed and she has to carry the placenta of that unborn lamb on her back like a baby.⁸²⁾

War and all evils emanate from the devil, "kouwnaap."⁸³⁾ The magicians say he is black and allege that they often see him. Because he is evil, they must

⁸²⁾ Wikar employs the word "aba", now the Afrikaans *abba*, to carry pick-a-back, one of the words introduced into Afrikaans from the Hottentot.

⁸³⁾ //*Gaunab* with whom the whirlwind, eclipse, and all natural phenomena of ill omen were connected. In Hottentot mythology he was in conflict with *Tsui* //*Goab* the creator and source of all good.

moet voor hem geslagt en geoffert worden. Tzoekoab⁸⁴) N.B.) of God daar weeten zy niets van, alsdat hy goed is, en dat hy eerst die steene of klippe gemaakt heeft waarvan haare voorouders gekoomen zijn, zeggen zy. Zy vloeken zon, wind en reegen, ikode solep⁸⁵) verwensch de zon, maar den nieuwen maan schynen zy eenige eerbieding voor te hebben, want als die uytkomt, dan danzen zy en klappen op haar handen vrolijk zijnde, 't gezigt altijd teegen den nieuwen maan houdende. In 't groote Nomakkoaland, anderkant de Bakkerivier, is 2 groote reye met grafte, na haar beduyding zeer gereguleert in een linie staande. Daar, zeggen zy, heeft Tzoekoab of God in de oude tyden volk begraven, en alle die daar voorbygaande moeten een takkie van een groene bos breeken, en op de grafte goeyen, anders krygen zy zwaare ziekte in haar land.⁸⁶) Een algemeene bygeloof⁸⁷) by de Namacquoas, Blip en Eynikkoa, dat haare beeste uyt een klipgat uytgekoomen zijn, en die platte klip zoude daar by de Blip weezen; als men daarop loop dan klinkt hy alsof hy hol van onder was. In de klip zou voetpaaden weezen van beestespoor net of ze in de deurslaggrond getrapt hadden, en de beestewagters haare spoor zoude daar ook net zo staan. By

N.B. goede man.

⁸⁴) *Tsui-//Goab* (Wound Knee). Probably a chief venerated by the Hottentots and mistaken by Europeans for their Deity. See Hahn's *Tsuni-//Goam, the Supreme Being of the Khoi-Khoi*.

⁸⁵) Nama: *i go ge soreb*. As here written this means merely "The sun has gone down". See p. 236.

⁸⁶) A. reads: "My travelling companions had a story that in the Great Namacqua Land on the other side of the Brakke Revier there are a great number of graves arranged by the

slaughter and make offerings to him. They know nothing of *Tzoekoab*—N.B.—or God,⁸⁴) except that he is good and that in the beginning he made the rocks or stones, from which, they say, their ancestors were descended. They curse the sun, the wind and the rain—"ikode solep"—⁸⁵) but they seem to have some veneration for the new moon, for when it rises they dance and clap their hands for joy, always facing the new moon. In Great Namaqualand beyond the Bakke River, as they tell me, there are two long rows of graves arranged very regularly in a straight line. They say *Tzoekoab* or God buried people there in olden times and all who pass by must break a twig from a green bush and throw it on the graves, otherwise a serious disease will break out in their country.⁸⁶)

A general superstition among the Nomacquoas, the Blip and the Eynikkoa is that their cattle came out of a hole in a flat rock which is supposed to be among the Blip.⁸⁷) If one walks on it, it sounds as if it were hollow underneath. On the stone are supposed to be footpaths made by the footprints of cattle just as if they had trodden in boggy ground and the spoor of the cattle herds may be found there also. Near the cattle hole is

N.B. Good man.

Choekoab in two parallel rows. In former times many people must have lived and been buried here and the passer-by was obliged to cast a little green branch thereon lest he find his country visited by severe sicknesses." For "Brakke Revier" we should probably read Bak River which joins the Orange R. a little west of Zeekoestek.

⁸⁷) "Solche Sandsteinfelsen mit abgedrückten Fährten noch jetzt lebender Thiere finden sich übrigens viel in Afrika." Dr G. Fritsch. *Op. cit.* S. 356.

de beestegat is een groene bos ⁸⁸⁾ die nooyt droog word Een ryke capteynsdogter heeft haar uyt nieuwsgierigheid met pakrieme in de beestegat hebbe laate neerzakken, haar oogen zijn daarin verduysterd en die avond was zy dood, waarop des dogters vader de meeste van haar geselschap met assagaye heeft vermoord.

Met al ons renoster jagten hier aan de groot fonteyn, hebben wy magtig honger en dorst geleden, dat mijn reyscamraat Claas Barend genoodzaakt was, een jonge os, die hy voor pakke meegenoomen had te slagten. Hottentots kunnen met puur vrage veldkost te eeten haar leeven ophouden, maar my kwam dat zuur voor om geduurig zo te leeven. Daarom heeft mijn hott^t reyscamraat tog met my meedelyden gekreegen. Nu hadde wy ook gants niets meer te slagten, daarom als wy veldkost kreegen wierd 't vlijs gebewaard. Van hier getrokken na Toelykamma of litteekenwater,⁸⁹⁾ de Hottentots alleenig, maar ik en Claas Barend niet meer flauw van honger maar fris zijnde, reeden te paarde veldwaarts in om de gekwetste renoster op te zoeken. Als wy de halve dag omtrent gereeden hadden, en een tijd lang op de gekwetste renosters bloedspoor gevolgt, reeden wy stipt op de grond kykende dat wy de gekwetste renosters spoor niet verliezen mogten. Dit doende kwamen wy onverziens 6 renosters op 't lijf

⁸⁸⁾ A. reads: "In the hole under the stone is a green bush which" (*in het gat onder de steen*)

⁸⁹⁾ The word Toelykamma written by Wikar requires explanation. The T probably represents a click; l, a letter unused in Nama, Wikar substitutes elsewhere for the letter r. This leaves /uri-//gami(=Muddy or Dirty Water) or /uri-//gami (White Water). The localisation of "Toelykamma" has presented many difficulties. If today one travels the sandy, waterless and lonely track from the farm

a green bush which never gets dry.⁸⁸) A rich chief's daughter, driven by curiosity, had herself lowered into the cattle hole by means of strong hide thongs; her eyes were blinded there and that evening she was dead, whereupon her father murdered with assegais most of those who accompanied her.

Here near the big fountain, with all our rhinoceros hunting, we suffered such desperate hunger and thirst that my travelling companion, Claas Barend, was compelled to kill a young ox which he had brought along as a pack animal. Hottentots can keep themselves alive by eating nothing but astringent foods they find in the veld, but I found it hard to live like that continuously and so my Hottentot travelling companion took pity on me. Now we were totally without slaughter animals, so when we found food in the veld, we kept this meat in reserve. From here the Hottentots went by themselves to *toelykamma*⁸⁹) or Scarwater; whereas Claas Barend and I, being no longer weak with hunger but refreshed, rode into the veld on horseback to look for the wounded rhinoceros.

After we had ridden for about half the day and had followed on the blood trail of the wounded rhino for a time, we were riding with our eyes fixed on the ground, so as not to lose the spoor of the wounded animal. Intent on this we unexpectedly came upon

Roopad opposite Aughrabies Falls to Zeekoestek one passes, to the left of the road, when on Gamceip, an area of white sand and clayish soil which is a remarkable sight in this wilderness of red sand and rock. The area shews the diggings (*graafwaters* or *putte*) of long dead generations of Hottentots; the water obtained from these "putte" or pits is white with clay. The spot is probably Wikar's Toelykamma.

ryden, zijnde geen 6 tree spatie tussen ons en de renosters, wy waaren aan deeze zyde van een kleyne haakdoornbos, en de renosters aan geene zyde staande, de renosters eerder ons al wy haar gewaar wordende, blaasden toe; gelukkig dat 't onder de wind was en voor de bos zagen ze ons niet, hadden ons alleenig gehoord, en jaagden op 't gehoor rond. Ik was altans zo verschrikt niet beeter weetende alsof de renoster oogenbliklijk booven my was, maar 't peerd had ook geschrokken, dat 't deur haakdoornbosse heen vloog; ik was zo confuus, dat ik 't peerd niet stuuren kon, en kon hem ook niet inhouden, maar bad God dat ik van 't peerd niet mogt afvallen. De renosters jaagden tog een ander cours, als waarheen mijn paard uyt schrik den loop genoomen had.

Na dit geval reeden wy schuyns af na de andere fonteyn waar wy 't volk heen gestuurt had; ik was aftans zo verschrokken, dat ik geen lust meer had om te jagen, maar nam my voor om my een tijd lang met honig zoeken en dassies te vangen op te houden. Maar na dato heb ik den renoster beeter leeren kennen als voorheen; nu ben ik ook voor den renoster meer assurant als voor andere gedierte, want van Hott^a heb ik geleert en by eyge ondervinding bevonden waar te wezen, dat al heeft een renoster my al voor de stok uyt, dat hy maar een tree of 3 agter my is, vald maar neer agter een bos en als die er niet is, goey maar met een ruk 't lijf op zy neer, op de kaale vlakke, dat de lijf op zyde is, van de cours daar hy met zijn hoorn deurploegt, elken blaas, die hy geeft, dat is ook een stoot al heeft hy ook niets voor hem, hy klooft tog den grond, dat is of men daar geploegt had; al kom hy zo ploegende neffens u voeten voorby, dat doet er niets aan, zijn kwaadheyd is te groot, hy gleyt voorby en kan zijn loop

six rhinos; not six yards separated us from them. We were on this side of a small hook-thorn bush and the rhinos on the other. Becoming aware of us before we of them, they snorted loudly. Fortunately we were below the wind and, as we were on the side of the bush, they had only heard us, but on account of the bush not seen us, and were rushing about in pursuit of the sound. As for me, I was terrified, expecting a rhinoceros to be on me in a moment, but the horse had also taken fright and fled through the hook-thorn trees. I was so bewildered that I could neither guide the horse nor hold it in; all I could do was to pray to God that I might not be thrown. As it happened the rhinos took a different course from that which my horse in its terror had taken.

After this occurrence we rode off at an angle to the other fountain, whither we had sent the men; but I myself had been so startled that I felt no further inclination to hunt and resolved to occupy myself by looking for honey and catching rock-rabbits.

But since then I have learnt to know the rhinoceros better than before, and now I am more daring in dealing with the rhino than with any other animal; for I have learnt from the Hottentots and my own experience has proved it to be true, that even when the rhino has you in a tight corner, and is only a yard or three behind you, you have only to throw yourself behind a bush and, if there is not one, you swerve to one side and throw yourself on the open plain so that your body is not in the direct line of the charging horn. Every snort means a forward thrust of the horn; even when there is nothing in front of the rhino he turns up the ground till it looks as if it has been ploughed, and even if in this charge he ploughs up the ground at your very feet,

niet stutten of moogelijk hy ziet UE. niet, want zijn oogen zijn altans zeer kleyn, en zoals de Hott^s my zeggen is hy ook zeer slegt van gezigt, maar zijn oore zijn zo veel te scherper, als hy stilstaat. Dit van den renoster moet alles waar weezen, want ik heb 't van de Gyzikoa (N.B.), en die jagten zo te zeggen dagelijks renosters, en onder die natie zijn eenige zo assurante keerels, dat zy maar voor de hoorns van den renoster op zy pat geeven, en met dat de renoster den keerel voorby gleyt, krijg hy ook een assagay of 2 in zijn ribbes. Als deeze Gyzikoavolk een renoster krijgt die zig te weer stelt, of aan 't jaagen raak, die komt niet vry. Deeze renoster gelijkt in 't geheel niet na diegeene welke ik uytgeteekent gezien heb, hy lykent veel na den olifant van lijf; maar van kop omtrent als een varken, met 2 hoorns booven malkander die los in de vel zitten. De bogt van de hoorns is na booven toe, maar ik heb van de Hottentots gehoord dat zy gezien hebben renosters die de bogt des hoorns na onder toe hebben; van geloofbaare Christenen heb ik 't ook gehoord en eenen Jacob Laauw heeft ze zelve agter 't roggevelt geschooten.⁹⁰⁾

Voor den olifant heb ik nog maar een hartschrik, want wegkruype help niet, hy zoek my op, nog listiger als een mens de spoor navolgende. Hartloope daar schiet ik mee te kort als er geen klipheuveld naby zijn; zo lang een mens zijn aazem heeft, komt men voor-

N.B. Een stam van de Blicquas die zig van dezelve afgescheiden heeft en aan de overzeide van de groote rivier woone.

⁹⁰⁾ A. adds: "The rhinoceroses which I have seen resemble fairly well the description and drawing of them by P. Kolbe."

that need not worry you; his rage is too great, he slips past and cannot check his pace, or possibly he does not see your honourable self, for in any case his eyes are very small and, as the Hottentots tell me, his sight is weak; but when he is standing still, his hearing is all the keener by contrast. All this information about the rhino must be true since I have it from the Gyzikoa (N.B.) who hunt rhinos practically every day and among whom there are men so daring that they merely step aside to avoid the horns of the rhinoceros, and as it slips past the man, it gets an assegai or two into its ribs.

When the Gyzikoa men find a rhino which shows fight or begins to attack them, it does not escape. This type of rhino does not look in the least like those I have seen drawings of. Its body closely resembles that of an elephant, but its head is almost like a pig's, with two horns, one above the other, loosely fixed in the skin.

The horns curve upwards, but I have heard the Hottentots say that they have seen rhinos with horns curving downwards. I have heard the same from Christians, men whose word you can take, and a certain Jacob Louw himself shot them in the country beyond the Roggevelt.⁹⁰⁾

For the elephant I have still a deadly fear, because hiding from it does not help; it goes in search of you, following the spoor even more cunningly than a man does. I am no good at running when there are no rocky hills nearby. As long as your wind lasts you make

N.B. A tribe of the Blicquoas that seceded and lives on the other side of the Great River.

waards, maar daaruyt zijnde is 't ook gedaan of 't moet bergop gaan, dan wind een mens teegen den olifant, alhoewel ik heb Hott^a gezien, die byna teegen een paard kunnen hartloopen; om op een boom te klimmen zóals voor den buffel, help ook niet, want ik zoude wel haast met boom en al naar onder koomen, zodat de Hott^a den olifant niet veel kunnen doen, of zy moeten hem op nauwe plekken tusschen bergen krygen daar hy alweer niet braaf voort koomen of teegenstand doen kan. De zeekoeyjagt van de Hott^a is ook zeer hazaardeerlijk, want 's nagts in de maanscheijn als de zeekoeye uyt de rivier in de grasvlaktens om te weye zijn dan gaan de Hott^a langs de rivier en sneyen de spoor, waar de zeekoey uytgegaan is, en vervolgen hem dan met een groote trop, goed van assagaye verzien; daar vegten zy dan met den zeekoey al met draaye en patgeeve, want met hartloope schieten de Hott^a te kort, men zou den zeekoey met zijn korte pooten daar niet voor aanzien, dat hy hart loope kan, maar hy kan zelfs in bergen en klipheuvels klimmen, en maakt de Hott^a voor goed benoud. De jaagers zijn gemeenlijk in 2 partye verdeeld, want als de eerste jaagers zig braaf afgemoord hebben, schyden die uyt. De zeekoey loop dan de eygenste poort weer terug agter uyt, om in de rivier te koomen, maar daar neemen hem de varze en frisse jaagers weer waar. Nu gebeurt 't ook al dat de zeekoey uyt de laatste jaagers haare handen ook uytraak, maar hy heeft tog zijn part weg, want gekwetst in de rivier koomende, laten hem zijn eyge makkers geen rust, maar beuren hem uyt de rivier, en 't vreeten van de vis kan hy ook niet verdrage, dat hy daarom de wal kiest, dat de Hott^a zoals veelyds gebeurt, den zeekoey op de kant van de rivier of dood of ten minsten weynig leeven hebbende

headway, but having lost that you are done for, unless you are running up a mountain when it is possible for a man to get the better of an elephant. Yet I have seen Hottentots who can almost race a horse. It would be useless to climb a tree, as one might to escape from a buffalo, because one would soon be down again tree and all. Hence the Hottentots are powerless against an elephant unless they can manœuvre it into narrow gorges between the mountains, where it cannot really get along at any pace or offer much resistance.

The way the Hottentots hunt hippos is also very hazardous; for at night, on moonlight nights, when the hippos have come out of the river to graze on the grass plains in the moonlight, the Hottentots go along the river to follow up the spoor from where the hippo has left the water. They go in a big party well provided with assegais and follow it up. There they engage the hippo, circling round and dodging it, for in running the Hottentots are not a match for it. One would never take the hippo with its short legs for an animal that can run fast, but it is even able to climb mountains and rocky hills, and makes the Hottentots thoroughly nervous.

The hunters are usually divided into two parties, because when those in the first party are well-nigh exhausted they leave off, and the hippo then goes back the way it came to get into the river, but there the fresh and unwearied hunters tackle it again. Now it sometimes happens that the hippo escapes from the second group of hunters; yet it has not come out unscathed, and its own mates do not leave it in peace when it comes into the water wounded, but force it out of the river and, as it cannot endure the nibbling of the fish, it makes for the river bank. Thus, as often happens, the Hot-

vinden, dat zy hem daar verders doodmaaken. Zo jagten hem de Bossiesmannen hier onder, maar daarbooven waar hy niet zo wijs en wild is, daar krygen zy hem gemaklyker, want de zeekoeye daar onder aan de Compwaagedrift, en 3 à 4 schoften hooger, zijn ze al te slem van al 't schieten der Duytze,⁹¹⁾ maar daarbooven zoals ik zelfs gezien hebbe, als een zeekoey middel in de rivier leyt, en men schreuwte aan de kant, naadert de zeekoey dicht aan de kant, uyt nieuwsgierigheid om te zien wat of 't is. De Eynikkoas dan daarbooven als zy hem met assagaye gekwetst hebben, maaken zy een groot vuur, dan gaat de zeekoey met 't vuur aan 't vegte. Onderwyle goeyen zy hem bont met assagaye, in 't ligt van 't vuur, en zo krygen ze hem gemaklyker als daaronder.

(6 Oktober). Van Toelykamma na Amkams⁹²⁾ getrokken; heeden heb ik een droevige comedie bygewoont, want een van de Bossiesmans meyde was omtrent een 100 tree op zy van ons afgegaan om heyra⁹³⁾ te zoeken (N.B. dat is gom die aan de haakdoornboome groeyt, die is zoet van smaak om te eeten en verzadigt dat men er lang op teeren kan). Deeze meyd kwam onverziens een renosterkoey op 't lijf, die daar met een

⁹¹⁾ In the *Relaas* Wikar states: "I have considered one *schoft* [or stage] to be at least 8 hours travelling. I began my journey one *schoft* below the Company's Wagon Drift and held to this side of the river as far as the Eynicquas, past the Great Waterfall. From the Comp^s. Wagon Drift to the Great Waterfall is estimated to be 14 big *schofts* by the Hottentots, that is 112 hours. Three *schofts* from the Waterfall to where I crossed over the river the first time, namely, just below where the Zakke River flows into the Great River, would be 24 hours. From this ford to where I turned back last time on my second journey, namely, at the Huisingais amongst the Koraacquoas, is 14 big *schofts* of 8 hours each also, or 112 hours. So that by my reckoning I have

tentots find the hippo either dead or very nearly dead below the water's edge and then they kill it outright. This is the way the Bushmen hunt hippos down here; but higher up where they are not so cunning and wild they secure them more easily. The reason for this is that down below at the company's ford and three or four stages⁹¹⁾ higher up all the shooting of the Dutch has made them far too knowing; but higher up, from what I myself have seen, when a hippo is lying in the middle of the river and you shout from the bank it comes close to the bank, driven by curiosity to see what the sound was. When the Eynikkoas higher up have wounded it with assegais, they make a big fire and the hippo then starts fighting the fire. Meanwhile by the light of the fire they pierce the animal with assegais all over its body, and so they succeed in getting it more easily than is done down here.

6th October. From Toelykamma we trekked to Amkams.⁹²⁾ To-day I witnessed a sad comedy. One of the Bushman women had gone about 100 yards away from us to look for "heyra"⁹³⁾ (N.B. That is gum found on the hook-thorn trees; it is sweet to the taste and so filling that one can last a long time on it) when she came unexpectedly upon a rhinoceros lying there

been about 248 hours up along the Great River." *Het Zoeklicht*, Deel IV, p. 87.

⁹²⁾ Probably /am-//gams (last water); possibly ≠am-//gams (water thereat); improbably !Gam-//gams (deep water). The name is now unknown. Amkams was probably the water-hole at Coetzee zijn Puts east of Rooipad, which is opposite Aughrabies Falls.

⁹³⁾ Nama: hei-ra (tree heart). The gum is obtained from the *Soetdoringbos*, (*Acacia horrida*. WILD.) and not from the *Haakdoring*.

kalf lag. (Eene wonderlyke manier heb ik opgelet van de renosters. Zy houden eenen vasten slaapplek, of kooy, eenen vasten schuurplek, eenen vasten mistplek, en hy zal na die plek expres loopen om te misten). De meyd op de renoster koomende kwam uyt schrik reegelregt na ons toe, maar eer zy by ons was, vangde de renoster haar. De renoster stak in de loop met de hoorn de meyd tusschen haar beenen, ligte haar op en goeyde haar op zey, en liep zo voort door onze draagosse en alles heen, dat alles op een hol raakte. Onderkant van de draagosse kreeg hy my en nog eenige Hottⁿ voor de stok, maar wy draayden gaauw op zy uyt zijn cours. By 't volk koomende hoorde ik een lied zinge die ik nooyt gehoord had; ik stelde my quaad aan, dat zy zo een geschreeuw maakten en vrolijk waaren, daar de arme meyd daar lag om te steune en riep om hulp, maar my wierd van mijn kamraad Claas beduyd dat 't een treurlied was, die met huyle gepaart gong; dat is een aardig huyle, want dat gaat al voort met gezang van woorde, van 1 of 2 meyde, en dan word de meening van de resteerende meyde herhaald en toegestemd. De meyd was wel zwaar bezeert maar zy kon tog loopen slegties, en wy lieten haar op een draagos zomtijds zitten. De schrik was 't ergste. Zy is tog mooy weer bygekoomen. Hier voor ons was een groote trop koedoes in de drooge rivier, maar de wind was te slegt om by te koomen. 't Geloof van de Hottⁿ brogt ook mee dat de gekwetste meyd een ander gewaad moest aan hebben, anders kon zy niet weer tot herhaal koomen.⁹⁴) Van avond proponeerde

⁹⁴) "There is a special cleansing of the *Nau* person's body by the individual officiating, after which a totally new set of clothing is put on. For such a cleansing the word *ʘamsin* is used." Mrs. A. W. Hoernlé, *Op. cit.* p. 68.

with her calf. (I have noticed a remarkable habit among the rhinos. They keep to a fixed sleeping place or lair; to a fixed place where they rub themselves, and a fixed place for excreting, where they go with the set purpose of doing so.) The woman, coming thus upon the animal, ran in terror straight towards us; but before she could reach us the rhinoceros caught her. As she ran the rhino pierced her between her legs with its horn, lifted her and tossed her aside. Then it plunged on right through the midst of our pack-animals, so that they all bolted. Below the pack-animals it made a charge at me and some of the Hottentots, but we quickly got out of its path.

When I got to the men I heard them singing a song that I had never heard before. I pretended to be angry because they were making such a noise and were so merry, while the poor woman was lying there groaning and crying for help; but my comrade Claas explained to me that it was a song of sorrow accompanied by wailing. The weeping is of a strange kind; it proceeds with the accompaniment of words from one or two women, the meaning of which is repeated and confirmed by the other women. The woman had indeed been badly injured, but she was able to hobble along and we sometimes let her sit on one of the pack-animals. She was suffering from fright chiefly, and recovered quite nicely.

Here in front of us in the dry river there was a large herd of koodoo; but the wind was not right, so we could not get close to them. The Hottentots' belief demanded that the injured woman should change her garments, otherwise she could never recover.⁹⁴) That evening I proposed to my travelling companions that we should

ik mijn reysgezelschap dat wy moesten beurt om beurt 's nagts wagt houden, en dat ik zelve met nog een de eerste wilde weezen, daarin zy my gewilligen.

Van Amkams na Namis⁹⁵⁾ getrokken. Heeden hadden wy 't geluk om een renoster dood te schieten, waarby de Hott^a ons dapper met assagaye by stonden, want met de eerste schoot viel de renoster wel teegen de grond, maar hy was maar dronken van die schoot; zoals hy teegen den grond viel, kwam er ook assagaye als stofreegen op zijn lijf; toe heeft Claas Barend hem verders doodgeschooten.

Hier verzogt nu een van onze kleyne Nomakkoas om den doodmaker van deeze renoster te weezen, alhoewel hy geen part of deel aan 't doode van den renoster gehad heeft. Zijn verzoek wierd hem toegestaan,⁹⁶⁾ hy vat nu zyn eyge assagay en steek die in den renoster, dat hy bloedig word, dan staat hy en commandeer hoe 't beste vlijs voor hem tot de aanstaande andersmaak vrolykheyd moet afgeslagt worden. Onderwyle snyden zy den renoster ook oopen, en haalen uyt de netvet, 't welke den baas doodmaker over de kop gegoeyd word. Nu als 't vlijs afgeslagt en op de afpakplaats gebrogd is, gaat de vrolykheyd aan, dan word dat andersgemaakte vlys besonders gezet. Dan raak men aan 't kooken, 't besonderste wat hierby hoort, is de oogen, de ooren, de steert en de milt en 't hart, en ook van 't vetste en beste andere vlys; als er nu wat gaar gekookt is, deel den baas doodmaker voor yder die daarvan eeten mag rond, Ik en Claas Barend wy krygen onze stuk, omdat wy wild al meenigmaal doodgemaakt hebben, alhoewel

⁹⁵⁾ *Nams*, tongue or *Namis*, four-sided. *Namis* is unidentified.

⁹⁶⁾ What follows is the ceremony for the reception of men into the ranks of the hunters. Wikar gives no account of the three

take turns at keeping watch by night, and that I with one other should be the first. In this they agreed with me.

We trekked from Amkams to Namis.⁹⁵⁾

To-day we had the good fortune to shoot a rhino, and in doing so we were valiantly supported by the Hottentots with their assegais; for though the rhino had been brought down by the first shot it had merely been stunned. As it fell to the ground assegais rained down on its body and then Claas Barend dispatched it with a final shot.

One of our Little Namacquoas now begged to be regarded as the slayer of this rhinoceros, although he had taken no part at all in the killing. His request was granted.⁹⁶⁾ He now takes his own assegai and sticks it into the rhino until it is covered with blood. Then he stands giving instructions how the best meat should be cut off for himself for the next ceremonial merry-making. Meanwhile they cut open the rhino and take out the omentum which is thrown over the head of the chief killer. When the animal has been cut up and brought to the place where it is stacked, the festivities begin. Then the meat to be used for the ceremony is put to one side and they begin to cook it. The particular portions comprising this are the eyes, the ears, the tail, the spleen and the heart, and also some of the fattest and the choicest of the other meat. When some of it is well done the chief killer hands portions round to all those who may eat of it. Although we had not been initiated Claas Barend and I each got our share, because we had often killed game; and a white man may partake of all

days of seclusion which usually followed the ceremony, nor of the taboo placed upon the initiated hunter during his seclusion. These are mentioned by Kolbe, *q.v.*

wy tog niet andersgemaakt zijn, en een Duytsman mag van alle andersgemaakte goed eeten, maar de Hott.^a die nog niet anders gemaakt zijn, moogen niet mee eeten. Van dit vuur waar deeze andersgemaakte kost mee gekookt word, mag niet ergens heen gedragen worden, of op andere plaatzen gebruykt worden, ook mag men er niet eens de pijp mee opsteeken, maar als 't 's avonds met kooken gedaan is, word de vuur met beestemist doodgemaakt. De zeene van den renoster worden nu aan den baas doodmaker gegeven, die hy wel bewaart totdat hy een schaap of beest krijgt om deeze vrolykheyd te herhalen. Nu word hy ook in zyn gezigt met roet van de pot gesmeert heel swart, dan maken ze eenige plekken daarvan schoon, zoals kruysse, dat hy in zyn gezigt bont geschildert is.

Toe wy booven by de Aukokoa kwamen, ruyldē hy een schaap om deeze vrolykheyd te herhalen, en terwyl 't by malkander hoort, moet ik 't hier ook invoegen. Als hy nu 't schaap had, toe moesten al die assagaye van die Hott^s die mee eeten zouden, daarby weesen; die assagaye worden dan vastgehouden en hy breekt 't been van den schaap aan de assagaye; dan word de schaap geslagt zoals ik al eens gemeld heb, de assagaye op een hoop teegen een bos neergezet, en de netvet word over al 't scherp gehangen. Nu moet den baas doodmaker op zijn rug gaan leggen. Eerst word hem een streep van de navel tot booven op de ruggestremg getrokken; ⁹⁷⁾ als hy nu legt word na deeze streep kervies digt aan malkander de vel deur dat de bloed daaruyt kom, gesneeden. Deeze harde penitentie moet hy uythouden,

⁹⁷⁾ A. reads: “. . . a line from the navel in front over his shoulder . . .” (*haalde een streep van de navel tot voor over zyn schouder.*)

ceremonial food; but Hottentots, who have not yet been initiated may not join in the eating. None of the fire used in preparing this meat may be carried elsewhere or used in any other place, nor may one light a pipe with it; but in the evening when the cooking is finished, they extinguish the fire with cattle dung. The sinews of the rhino are now given to the chief killer and he puts these away carefully until he obtains a sheep or a beast with which to repeat the merry-making. Now his face is blackened with the soot from the pot and then cleaned in streaks, like crosses, so it has a mottled appearance.

When we came higher up among the Aukokoa he bartered a sheep to repeat the merry-making, a description of which must be inserted here since it links up with the foregoing. When he had obtained the sheep all the assegais of such Hottentots as were to share in the feast, had to be brought together. These assegais are then held firmly together while he breaks the leg of the sheep over them. Then the sheep is killed in the manner already described and the omentum hung over the sharp ends of all the assegais, which have been put down in a heap against a bush. Now the master killer has to go and lie on his back. First a line is drawn from the navel right round to the top of the spine;⁹⁷⁾ and as he now lies there little incisions are made close to one another along this line so that the blood comes out. Only after he has had to endure this severe ordeal, have his deeds of daring been completed. Then he may plait the sinews of the rhino with beads and tassels interwoven which he then wears round his

dan heeft hy eerst zijn cordaat stukken volvoert, dan mag hy de zeene van den renoster vlegten met koraale en klosse daaraan, die hy dan om zijn arm draagt; dat is hem een groote eer, daar word wel een 30 à 40 kerven op zijn lijf gesneden, al op een rey. Als de mes stomp is, moeten ze wel 2 à 3 maal op de eygenste plek snyden, dan maak hy wel een zuur gezigt, maar 't helpt niet. Die hiertoe geslagte schaaap moet heel en dal opgegeeten worden, zelfs tot de vel incluys, maar de beene en 't ander oneetbaare word verbrand of gebegraven, datter geen honden of kinders van krygen moogen. Nu is de ceremonie gedaan; hy vertel nu ook aan een yder voor een geloofbaare stuk in wat gevaar hy met 't dooden van dit gedierte geweest is, al is hy daar niet eens by geweest. Nu mag hy by alle zulke gevallen mee eeten.

By 't dooden en andersmaaken van den olifant, zee-coey en buffel word ook net zo vervaaren, en by haar is een vaste wet als zy gaan jagten, die 't wild voor de eerste keer met een assagay geraakt heeft, al heeft hy hem maar een schramgegeeven, dat is tog zyne, al word hy van de andere weezentlijk doodgemaakt; na dato die 't wild eerst geraakt heeft, die is er baas van, die kan hem ook anders maaken, of hy moet 't een ander goeye vriend overgeeven.*

Hier van de Namis is circa 2 uur te voet na de rivier; daar is de magtige groote waterval⁹⁸) die men in de droogen tijd by helder weer op een schoft ver en ook wel verder als een vuurrook zien kan, op mijn oog zou de heele rivier van een klipkrans afstorten 2 maal zo

*) A. reads: "welke regt hy evenwel aan een zyner goede vrienden kan afstaan." It was *the right to an andersmaak ceremony* which could be ceded to a friend.

arm. This brings him great honour. Fully 30 to 40 cuts all in a row are made on his body; when the knife is blunt they have to cut two or three times in the same place, even if he does pull a wry face. Every scrap of the sheep slaughtered for this purpose must be eaten, including even the skin, but the bones and the other uneatable parts are burned or buried so that dogs and children may not get at them. Now the ceremony is over and he tells everyone, as the truth, what dangers he encountered in the killing of this wild animal, though he was not even there. He may now join in the feasting on all such occasions.

When an elephant, a hippo or a buffalo is killed and ceremonially slaughtered the procedure is the same. There is a hard and fast rule that in the hunt he who first hits an animal with an assegai, even if it only grazes it, shall have it, although it was actually killed by the others. Later he who first hit the animal becomes the possessor and he may prepare it ceremonially or else hand it over to an intimate friend.*

From Namis, where we now are, it is about two hours on foot to the river, where there is a tremendously big waterfall⁹⁸) which can be seen in the dry season when the weather is clear, like smoke from a fire, at a distance of one stage and even further. It seemed to me as if the whole river was tumbling down from a rocky krantz twice as high as the castle here is; but when I passed

⁹⁸) Aughrabies Falls is 400 feet in height. The name given by Geo. Thomson in 1827, King George the Fourth Cataract, has rightly become obsolete. The earliest known spelling of the native name Aukoerebis shews that it is derived from the Nama *loukurubes* (the noise making place) not from *//orab*, a rocky waterfall.

hoog als 't casteel hier is, maar in de reegentijd heb ik hem geobzerveert, toe ik hem in de maand Mey gepasseerd ben, dat de stof niet zo hoog stygert als in de droogen tijd by helder en klaar weer, 't ligt daar ook veel aan of de rivier vol is of niet, als 't weer daarna is kan men 't gedruys als een bruysende zee ook wel op een schoft ver hooren; en een half uur booven deeze waterval, is 't water zeer sterk van trek, want zoals de Namnykoa my vertellen, kunnen de zeekoeye als zij in de regte stroom door een ongeluk raaken, den stroom niet teegen houden, maar dryven af dat ze van den waterval afvallen, en breeken den ruggestremg af, en dat de Hottent^s zulke zeekoeye dan opvangen. Ook hebben ze eenige jaaren van te vooren omtrent een halve uur booven de waterval, een trop beeste deur de rivier gejaagt, waarvan wel de helfte afgedreeven en by de waterval verongelukt zijn.

Onder deeze waterval word van de Hott^s als de rivier leeg is een magt van vis gevangen, dat ze die niet vernielen kunnen; zy weeten ook met een hoek te hengelen, maar de meeste vangen zy met vuyke van karee houte latte gemaakt. Ik heb hier in de rivier maar drierley soort vis gezien, de eene byna zoals de witvis in de Olifantsrivier maar niet met zoveel graate, is regt vet en lekker van smaak; de andere vis is zonder schobbe met een ysselyke groote kop, de grootste die ik gezien heb was omtrent iets meer als drie en een halve voet lank, maar de Hott^s zeggen dat er in deese rivier geeft zo groote als een mens. Het moet waar weezen, want bij Volkert Schoemaker aan de groote rivier, heb ik een geraamte van een kop van deeze vis gezien, die hy langs de rivier dood gevonden had. De kopbeen was byna vierkantig en ruym een voet lank en breed; hy had deeze kop van huys meegenoomen om aan de

it in May, in the rainy season, and observed it more closely, I saw that the spray did not rise as high as it had done in the dry season in bright clear weather, and it also depends greatly on whether the river is full or not. When the weather is favourable one can hear the noise like the roar of the sea from a distance of one stage away; and half an hour above this waterfall the current is very strong, for the Namnykoa tell me that when by accident the hippos get into the current they cannot battle against it and are carried down so that they fall down the cataract, breaking their backbones and they are then hauled out by the Hottentots. Some years ago they were driving a herd of cattle through the river about half an hour above the waterfall, when quite half were carried down and perished at the waterfall.

Below this waterfall, when the river is low, such quantities of fish are caught by the Hottentots that they cannot destroy them all; they also understand how to angle with a hook, but usually they catch fish with cages made of withes of karee-wood. I have seen only three kinds of fish in the river here: one kind, which is almost like the white fish in the Olifants River, but with fewer bones, is really fat and tasty; the second kind has no scales and an enormous head. The largest one I saw was somewhat more than $3\frac{1}{2}$ feet long, but the Hottentots say that this river yields fish as big as a man. It must be true, for at Volkert Schoemaker's on the banks of the Great River, I saw the skull of one of these fish, which he had found dead along the river. The skull was almost square and quite a foot long and a foot across; he had taken this head with him from

heer overste van Prehn⁹⁹⁾ te wyzen, maar die is op den weg weggeraakt. Voornoemde Schoemaker noem den vis mokkelkop,¹⁰⁰⁾ andere Duytze noemen hem Varswaterbager, maar ik oordeel dat hy tot nog toe onbekend is. Nog is er een soort gelykende na klyne karpers.

Aan deeze waterval, dan aan deeze, dan aan gene zeyde van de rivier, houd zig gemeenlijk op, de klaare kraal, zijnde een sterke Bossiesmanskraal zonder vee van circa 20 strohuysen. De oorzaak waarom zy mees-tendeels hier woonen is, dat ze van de meenigte van den vis leeven kunnen, en hier omstreek van de waterval staan ook de vrugtbaarste rozijntjesboomen.¹⁰¹⁾ Hier groeyt een soort groote boom, die fijn van blaaderen is, en als hy bloeyd de mooyste boom die ik ooyt gezien heb, want als hy bloeyd is hy heel en dal rocd.¹⁰²⁾ Hier groeyen de Hott* boontjes aan die noemen zy

⁹⁹⁾ A prominent military officer then in command of the Castle who, as a member of the Political Council, signed the resolution which reinstated Wikar in the service of the D.E.I. Company. It is strange how the careers of Wikar, van Prehn, Paterson (botanist and perhaps English spy) and Col. Gordon, intersected. The relations which existed between the three last named have been interestingly told by Dr. J. Muir in *Die Huisgenoot*, 28.7.1933., 'n Raaisel v.d. 18de Eeu, q.v.

¹⁰⁰⁾ *CLARIAS GARIEPINUS*. (Burch.) the Mud Barbel. The name *Mokkelkop* appears to be obsolete but Sir J. Alexander (*Op. cit. Vol. I. p. 144*) when at Henkrees on the Orange R. says that his men caught "two or three large *moekul* or flat heads" after fishing in the river. He adds "The flat head or *Silurus Gariepinus* so named by my friend Burchell is about 3 feet long, dark green above and white below; the skin is without scales, the head compressed, the mouth bearded with six long rays." This fish grows to 6 feet in length and four species occur in South African rivers. It is a curious coincidence that a Volcker Schoemaker is recorded to have obtained the rights to the "farm Bardevis [Bearded Fish] on the Sundays River" in 1785.

home to show to Commander van Prehn,⁹⁹) but it was lost on the way. This man Schoemaker called the fish "mokkelkop,"¹⁰⁰) other Europeans call it "varswaterbager," but my opinion is that it is a kind still unknown to Europeans. Then there is a third kind resembling small carp.

At this waterfall the Klaare Kraal folk usually live, now on one side, then on the other side of the river; this is a strong Bushman kraal of about 20 huts, but with no cattle. The reason why they chiefly live here is that they can live on the abundance of fish, and in the vicinity of the waterfall there are the most fruitful raisin trees.¹⁰¹) A large kind of tree grows here with delicate foliage, and in bloom it is the prettiest tree that I have ever seen, for it is then completely covered with red flowers.¹⁰²) Here the Hottentot beans grow, which they call "gammis";¹⁰³) they cook the beans so that the

(S.G. 33 pp. 115 and 129. Cape Archives.) It is possible that the Great River mentioned in connection with Schoemaker is not the Orange R. but the Groote R., a tributary of the Gamtoos. There are suggestions, always elusive, in Wikar's journal that he had been in the Eastern Province. He may have taken refuge there during the years 1775—1777. A reluctance to betray the names of those who had sheltered him would, if this be so, account for his reserve. See for instance notes 63 and 137. No grant of a farm Rietvallei to Albertus Meyburg as shown on Wikar's map is to be found in the Cape Archives, but in 1777 Joh. Albertus Meyburg is recorded as obtaining a farm Riet Valley behind the Camdeboo, across the Buffelshoek on the Sneeuwberg (S.G. 25 p. 25. C.A.).

¹⁰¹) The druplets of *Rhus viminalis*, *R. mucronata* THUNB., *R. tormentosa* L. and of *Zizyphus mucronata*, WILLD. are the raisins or currants, the trees are known as korentebos or rosyntjebos. The last named is also known as the buffelsdoring. The true kareetree is *Rh. lancea*, L.

¹⁰²) *Schotia brachypetala*, the blood red flowers grow on the old wood.

gammis¹⁰³); zy kookten die boontjes dan gaat de buytenste roode schil weg, want die schil is iets vrangagtig; zy braaden ze ook onder de as en stampen tot meel en kookten hem. Varsgroen te eten smaak hy ook goed.

(8 October.) Van Namis op een half uur na voorby de waterval getrokken in de groote rivier; by Kaykoop nam de rivier een draay of bogt noord in, maar na beduyding van de Hott^e en zoals ik by mijn weeromkomst, toe ik de rivier van weegens watergebrek moest houden, zelfs gezien hebbe, duurt de bogt in 't noorden geen volle schoft, of hy neemt weer zijn cours na 't oost. Om deeze bogt waaren wy uyt de rivier geraakt by de Graafwaters en de fonteyne, die nu tog voor weynig vee water hadden, maar by mijn terugkomst in de maand van December knap voor een mens water hadden, terwijl de rivier ook weer na 't ooste draayd, en alhoewel wy deur de vlaktens geloopt hebben, zijn wy tog niet nergens verder als op den distans van 6, 8 of 10 uren loopens van de rivier op zy geweest.

Omtrent iets booven de waterval, beginnen de Kaysi of wildgaate der Namnykoa, en duuren byna 2 schoften na booven toe, waaruyt men zien kan dat de natie werkzaam is. Hier in de dikke bosschagie van de rivier heeft ons een renoster weer schrik op 't lijf gejaagt; hier leg in de rivier een meenigte van zeekoeye. Den 10 trokken wy weer langs de rivier op, en in de wildgaate of kayzi vonden wy een hartebeest die onze Bossiesmans uyt-haalden, en afslagteden dat my raar voorkwam, dat zy dat zonder permissie deden, maar my wierd geantwoord, dat 't een manier by haar was, dat diegeene welke op pat zijn, wat in de kaysi vindende, datzelve

103) N.: *amme*. A specimen obtained from Mr. Krapöhl of Abbasas was kindly identified by Prof. Compton as *Schotia speciosa*, Jacq.

outer red skin peels off, for this skin is somewhat astringent; they also roast them under the coals and pound them into meal, which they cook. When eaten quite green they are also pleasant to the taste.

We left Namis on 8th October, and when we had gone but half an hour beyond the waterfall, we trekked along the Great River. At Kaykoop the river makes a bend northwards, but according to the Hottentots' description and from what I myself saw on my return journey when I had to keep to the river because of the scarcity of water, the northward curve does not continue for a full stage before it turns east again. Because of this bend we left the course of the river at the Graafwaters and the fountains, which then still had water for a few head of cattle, but on my return in December there was scarcely enough drinking water for people. Although we were travelling over level country, where the river turns eastwards again, we were never further away from it than a distance of 6, 8 or 10 hours' walk. A little beyond the waterfall the "kaysi" or game-trapping pits of the Namnykoa begin and continue for nearly two stages higher up, from which you can see that the tribe is industrious. Here in the thick bush along the river a rhino again frightened us out of our wits; a large number of hippos are found in the river here.

On the 10th we resumed our journey up along the river and in the game-trapping pits or "kaysi" we found a hartebeest, which our Bushmen took out and skinned. I thought it strange that they did this without permission, but they informed me that it was customary among them for those who were travelling, if they found anything in the kaysi, to use freely what they found with-

vryelijk moogen gebruyken, zonder teegenspraak. Want by de Blip en Eynikkooa was die manier, om kost aan de reyzende voor niet te geeven, en zy by andere koomende pretendeerden 't net zo. Hier was alweer een bygeloof by, want die hartebeestkoey was dik met kalf, de ongeboore kalf met de vuyligheyd wierd weeder in de vanggat geworpen, dat is te zeggen daar zal haast weer wat inkoomen. De kayzi wierd weeder na behooren opgesteld, met gras van booven toegespreyd.

Voorttrekkende kwamen wy in de rivier onverziens, waar eenige Hott^a van de Namnykoa waaren om vis uyt hare vuyke te haalen; zy bragten ons al haar vangst van vis en wilden gaan om de kaysi te visiteeren, maar wy vertelden, dat wy alle kaysi bekeeken hadden, en een hartebeest daarin gevonden, die wy afgeslagt hadden, daar zy haar byval toegaven; toe hebbe ik haar yder een stukkie tobak gegeeven, dat voor haar een groote blijdschap was.

(Den 11 October). Hiervandaan na de renosterkop¹⁰⁴) (Nawaptana). De Hott^s kwamen ons teegen met slagtschaape, al van verre taweeetjes¹⁰⁵) roepende, uyt blydschap dat zy te rooken kreegen. Een span tobak en een hoed vol daga vroegen zy voor een schaap, maar wy gaven haar iets meer. 2 Van de Namnykoa kraale leg nu vlak over ons in de groote rivier op een eyland, die zeer groot is;¹⁰⁶) omtrent een half uur of iets meer, moet men loopen door 4 waterspruyten en een dikke bosschagie van boomen, eer men op haare kraal komt. De eylanden zyn zeer vrugtbaar van gras begroeyt, en

¹⁰⁴) Still so-called. The hill, a striking landmark, lies between Kakamas and Augrabies Falls on the South bank of the Orange. Shaped like the head of a rhinoceros, a projectory ledge of rock represents the horn. Nama: *!Nawas (rhinoceros) tanas* (head).

out any objection being raised. For it was the custom among the Blip and the Eynikkoa to provide the traveller with food free and, when they came to other tribes, they expected the same. Yet another superstition was connected with this. Because the hartebeest cow was heavy with calf, the unborn calf with all the mess was put back into the trapping-pit, which meant that something would soon get into it again. The kaysi was properly set once more and grass strewn over the top.

Journeying onwards we unexpectedly came to the river, where there were some Hottentots of the Namnykoa taking fish out of their cages; they brought us the whole catch and wanted to go and inspect the kaysi, but we told them that we had looked into all of them and had found a hartebeest, which we had slaughtered, and of this they approved. Then to their great joy I gave them each a piece of tobacco.

On 11th October we moved on from here to the Renosterkop¹⁰⁴) (Nawaptana). The Hottentots came to meet us with slaughter sheep, shouting greetings from afar with joy at the prospect of getting something to smoke.¹⁰⁵) A span of tobacco and a hat full of dagga was what they asked for a sheep, but we gave them a little more.

Two of the Namnykoa kraals now lay right opposite us on a very big island¹⁰⁶) in the great river; you have to walk for half an hour or a little longer through four streams of water and a dense thicket of trees before you get to their kraal. The islands are covered with

¹⁰⁵) Wikar states that they called "taweetjies". This is the Malay *tabe*, Good day. Introduced by slaves from the East. To the H. it meant "Greetings, give tobacco".

¹⁰⁶) Paarden Island.

lekkere wilde komkommers is er ook. Deeze komkommers¹⁰⁷⁾ zijn met pennitjes op de bast begroeyd, zo als een yzervarken; de eylanden zijn van veelderhande mooye boomen begroeyt, zoals kameeldoorn, buffel-doorn, rivierdoorn, zwart ebbenhout, rozijntjes en karee hout, olive en willige boomen, zo dik en groot heb ik ze nooyt gezien. Op haare krale koomende zag ik met boegoe besmeerde en geverfde renoster, zeekoey- en buffelskoppe, die middel op de werf, onder een boom te pronk leggen. Daarmede willen ze hare cordaatstukken vertoonen; op de werf en rondom was een meenigte van klyne tuyne, waarin zy daga gezaayd hebben, die hier groeyde dat 't een lust was. Ik wilde hier ook wat waterlamoen en pampoenpitten zaayen om te probeeren maar zy waaren daar bang voor om dat op te passen, want 't mogt van haare kinders geverniet worden, en dan zou ik op haar kwaad worden. Daarom zaayde ik op een ander eyland daar zij niet van wisten, en by mijn weeromkomst in laast van December bezogt ik die plek, en bevond dat alles mooy groeyde. Met veele moeyte hebben ze tog een knapzak met steene en tobak in bewaring van my genoomen, die ik by mijn weeromkomst onaangeroerd weerkreeg.

Deeze Namnykoa waaren in 3 kraalen verdeelt, 2 lagen 1000 tree circa van malkander, op een groote eyland, en de derde een groote uur daar vandaan ook op een eyland, te zaamen getrokken waaren ze ruym 40 strohuysen sterk. Te zaamen hadden ze na mijn gissing 300 schapen en bokken, en ruym 150 beesten, maar zy hadden behalven die nog een gedeelte aan de overkant van de rivier weggestooken. Na dato brogten zij dit zelfs uyt, en dat ze gedogt hadden dat wy met haar

107) *Cucumis africanus*.

luxuriant grass and delicious wild cucumbers are also to be found. The rind of these cucumbers is covered with spines just like a porcupine.¹⁰⁷) Many kinds of beautiful trees grow all over the islands, the camel-thorn, buffalo thorn, river thorn, black ebony, raisin and "karee" wood, wild olive and willow trees; I have never seen them so thick and so big. When we reached the kraals I saw rhino, hippo and buffalo heads rubbed over with buchu and painted; they were lying under a tree in the middle of the open space of the kraal for show. In this way they like to display their deeds of daring. Inside the open space of the kraal and round about it there were numerous small gardens, in which they had sown dagga, which grew most luxuriantly here.

I wanted to sow some watermelon and pumpkin pips as an experiment, but they were afraid of having to tend these, for the plants might be destroyed by their children, in which case I would be annoyed with them. For this reason, unknown to them, I sowed the seeds on another island, and on my return at the end of December I visited the place and found everything growing beautifully. With much trouble they were induced to take my skin bag filled with stones and tobacco into their keeping and on my return I received it back untouched.

These Namnykoa were divided into three kraals, two of which lay about 1,000 yards apart on a large island and the third a good hour away, also on an island; taken together they would be fully 40 huts strong. According to my estimate they possessed jointly 300 sheep and goats and at least 150 head of cattle; but besides these they had another lot hidden away on the far side of the river.

handelen zouden zoals Cupido Roggevelt, daar zy de schrik nog van hadden, waarop ik haar liet tolken dat ik zulks niet van meening was. Ik was ook niet gekoomen om met haar te handelen, alleenlijk maar om haar land te bezien, en handelde mijn gezelschap onbehoorlijk dan zoude ik en Claas Beerend zulks voor weezen, en beletten. Antwoorden, dat zij die woorden al van mijn volk gehoord hadden, preezen ons en zeyden dat ze voor ons een oude slagtkoey gebrogt hadden, daar wy haar met coraale en tobak voor betaalden.

Booven de waterval beginnen de groote eylanden en worden hoe langer hoe grooter en breeder, dat als men op de hoogte waar wy nu zijn of waar de eerste Namnykoakraale leggen, deur de rivier wil, van de eene kant van de wal tot de andere, moet men over verscheyde spruyten en over verscheyde eylanden circa 2 uur loopen, eer men den overkant haalt. Eenige van deeze eylanden loop de water over als de rivier vol is, over eenige alweer niet, desniettemin zijn de laatste tog zeer vrugtbaar, en altyd van onder vogtig. De beeste van deeze natie zyn zeer mooy van lyf en hoorns en 't vee in 't generaal is 't mooyste en vetste, wat ik ooyt gezien hebbe.

Hier hebben wy onze draagosse laten rusten, tot den 16 October dat wy na de boovenste craal van de Namnykoa getrokken zijn. Onder al die tijd heb ik myn tijd deurgebrogt met visse, steene en blomme te zoeken. By deeze kraal heb ik een steen gekreegen die de Blicquoas voor haar bringt; die stampen zy stukken en smeeren met vet op haare kop, dat die daarvan blinkt; de steen lykent besonders na een soort arts, maar met de ongeluk dat al mijn goed verbrand is, is die steen ook wegge-raakt. Door veel moeyte heb ik na dato een kleyne

Later on they themselves disclosed this fact and said that they had thought we would treat them as Cupido Roggevelt had done, the terror of which had not yet left them; on hearing this I made my interpreter tell them that such was not my purpose, neither had I come to trade with them, but merely to see their country, and if my company overstepped the bounds of good behaviour then Claas Barend and I would forbid and prevent it.

They replied that they had already heard as much from my men, and praising us they said that they had brought us an old slaughter cow, for which we paid them in beads and tobacco.

Above the waterfall the big islands begin, and the further you go, the bigger and wider they become, so that if you want to cross the river from the high ground where we are now, or from where the first Namnykoa kraals lie, you have to cross several streams and islands in order to get from one bank to the other, walking for about two hours before you reach the opposite side. The river floods some of these islands when it is full and others it does not, and yet the latter are very fertile and the soil is always moist underneath. The cattle of this tribe are very fine and have beautiful horns, and, speaking generally, their stock is the best and fattest I have ever seen.

Here we let our pack-oxen rest until the 16th October, when we trekked up to the furthest kraal of the Namnykoa. During all this while I spent my time fishing and in searching for stones and flowers. At this kraal I acquired a stone which the Blicquoas bring there, and which the Namnykoa crush and rub with fat on their heads to make them shine. The stone resembles closely a kind of ore, but, when I suffered the mis-

stuk van die soort van de Hott^a gekreegen, om maar te toonen.¹⁰⁸⁾

De Namnykoa van de onderste kraal waren ons agterna gekoomen, en hadden gepractizeerd, dat als mijn gezelschap doende is om te handelen met de Gyzikoa, zouden zy de beeste van de Gyzikoas die in 't veld was wegsteelen, (want zoals ik al geschreeven heb, zo heeft de Gyzikoa haar eyge beeste en nog meer laast van de Namykoa weerom genoomen,) waarop ik aan de Namnykoa zeyde, dat ik haar absoluut niet mee hebben wilde, en ook zag ik graag dat ze niet van malkander stalen en oorlog maakten, zo lang als ik in haar land was, waarop zy my gehoorzaamden en gaven 2 mee tot patwyzers, welke in de laatste oorlog niet mee geweest hadden.

Den 17 hout by malkander gezogt om vlot te maken om morgen deur de rivier te koomen. Den 18 deur de rivier gegaan; de bossiesmannen in plek om haare vlotte deur te roeyen zwemmen zy die deur, aan elken vlot is gemeenlijk 8 man of 10 man. Van vooren aan de vlot met één hand vasthoudende strekken zy met forsie 't lijf uyt en met de eene losse hand scheppen zy 't water, en die van agter zwemmen doen haare magt met de voeten, den vlot zo vort stootende en een enkelde Hott^a maak zijn goed aan een lange stok vast, die houd hy over en neffens zijn linker schouder, en zwemt zo met een enkelde hout deur, van willigehout. Zo hebben ze my meenig keer deur de rivier gebrogt, ik houd met de eene hand vast aan een pen, die ik middel in de blok geslaan heb, en met de andere hand en met de voeten

108) Stow. *Op. cit.* p. 436. Amongst the Batlapin the hair after being anointed with grease was thickly powdered with titaniferous iron ore which made their heads shine with a bright metallic lustre that was greatly admired." Afrikaans, *Blinkklip*.

fortune of having all my stuff burnt, the stone also got lost. With great difficulty I later obtained a small piece of this kind from the Hottentots just as a specimen.¹⁰⁸)

The Namnykoa from the lowest kraal followed us and had planned that while my company were busy trading with the Gyzikoa they would steal the cattle, belonging to the Gyzikoa, that were in the veld. (For the Gyzikoa, as I have already told, had but lately recaptured their own cattle and some more from the Namnykoa.) Whereupon I told the Namnykoa that I definitely did not wish them to accompany me, and I should also like to see that they did not steal from one another and wage war as long as I was in their country. They obeyed and gave me two of their men, who had not been to the last war, to serve as guides.

On the 17th we collected wood to make a raft on which to cross the river the following day; on the 18th we crossed. Instead of rowing their rafts the Bushmen swim them across, usually eight or ten men to each raft. Holding on to the front of the raft with one hand they thrust their bodies forward vigorously while they paddle with the free hand, and those swimming at the back give impetus by using their feet, thus propelling the raft forward. When a Hottentot crosses alone he fastens his goods on to a long stick which he holds on high over his left shoulder, and like this he swims through with the assistance of a single willow log. Many a time they have taken me across the river like this; with one hand I cling to a peg which I have fixed in the middle of the log and with my free hand and my feet I help with the swimming, but the

help ik zwemmen, maar den bossiesman agter zwemmende, stuurt en regeert 't alles. De vrouwen kunnen zowel de kunst om door de groote rivier te zwemmen, als de mans en de kinderen ook zo, want dat is haar speelwerk, zodra zy beginnen te loopen, om den heelen dag in 't water te zijn.

Aan de andere N.B.) zyde van de rivier was geene buffels, maar hier zijn ze zo veel te meer, want 't veld is zo van dezelve gespoord, alsof hier altijd een trop beeste lag; 't spoor en de mist is zo weynig verschillende van een beest, dat men het niet wel onderscheyden kan.

Den 19 na Kaslis. Van avond kwam een zeer groote trop met buffels uyt 't geboomte van 't rivier na de vlakte, waaronder geschooten en geraakt, maar niet gekreegen. N.B. De plaats waar wy door de rivier gegaan zijn legt circa 2 uur onderkant ¹¹⁰⁾ van de Hartebeestrivier of Kamkao, ¹¹¹⁾ waar dat die in de groote rivier inkomt. Deeze Hartebeestrivier oordeel ik de Zakkerivier te zijn, want zo ver als ik na booven in 't oost geweest ben, omtrent 15 schoften hier vandaan loopt er geen rivier van beduyding in de groote rivier als deeze, ik hebbe deeze rivier 3 maalen gepasseert

N.B. Dat is aan de overzyde van de rivier hier vandaan waar de buffels zijn, en de hooggeeerde lezer belieft te obzerveeren en verstaan, dat ik nu over de rivier gegaan ben, en daarom noem ik de overzyde, dees kant, omdat ik nu aan die kant ben, en zo op meer plaatzen.

¹¹⁰⁾ A., p. 31 reads: "Our passage across the Great River was about two hours journey *west of* where the Harte R. unites with the former." They therefore crossed in the vicinity of Bontvoet near Marchand, a portion of Kakamas. Bontvoet is still known

Bushman swimming at the back steers and directs everything. The women understand the art of swimming across the Great River just as well as the men, and so do the children, for as soon as they begin to walk their playful occupation is to be in the water all day.

On the other side—N.B.—of the river there were no buffaloes, but their number here is all the greater; for the veld is as full of their spoor as if a number of cattle were perpetually herded here; the spoor and the dung differ so little from those of cattle that you cannot easily distinguish between them.

On the 19th we moved to Kaslis. In the evening a very big herd of buffaloes came out of the forest near the river on to the plain; we shot at some and hit them, but did not kill any. N.B. The place where we crossed the river is about two hours below¹¹⁰⁾ the Hartebeest River or Kamkao,¹¹¹⁾ where it flows into the Great River.

This Hartebeest River I judge to be the Zakke River, for as far as I have been up eastwards, about 15 stages from here, no river of any size except this one flows into the Great River. I passed this river three times,

N.B. That is on the further side of the river from here where the buffaloes are. The honourable reader should please note and understand that I have now crossed the river, so I call the further side, this side, since I am now on that side and the same holds good in other parts of the narrative.

to natives as //gama-daos, water passage or //kamab-daos, Hartebeest ford.

¹¹¹⁾ N.: //kamab, hartebeest. *Bubalis Caama*.

namelijk in de maanden December, April en Mey, maar heeft toen niet geloopen, desniettemin houd hy altijd kuyle met brakagtig water, en is van vaderlandze of fluytjesriet ¹¹²⁾ sterk begroeyd; waar deeze rivier zig in de groote rivier ontlast, is weergaloose koorland, en ook goede weyveld. ¹¹³⁾

Den 21 na Koeninganib ¹¹⁴⁾ of Olievenhoek; hier is caree olieven en rozijntjeshout, zo mooy als men 't verlangen wil; hier hebben wy aan de kant van de rivier afgepakt, maar moesten haast de klipheuvels kiezen, want de rivier begon schrikkelijk te reysen, hoewel wy geen reegen maar betrokken lugt eenige daagen agtereen gehad hadden. Iets leeger als waar wy vandaag afgepakt hebben, is een drift, die de Hott^e Hosabes of vondeling ¹¹⁵⁾ noemen, daar loop de geheele rivier weer in eene. Onder deeze drift op eenige plaatzen loopt de geheele rivier zo naauw tusschen hooge bergen en kranzen, dat men hem op veele plaatzen met een steen byna kan overgoeyen; hier loopt 't water ook zeer vinnig, en ik zoude denken dat 't hier moet eysselijk diep zijn, terwijl de groote rivier hier zo nouw is.

Hieromtrent, toen ik by mijn terugkomst deeze drift ben deurgegaan, hebben my de Hott.^e een plek ge-weezen waar een warlstream moet weezen, die hout of wat hy krijgt inslukt. ¹¹⁶⁾ Want zoals ze vertellen, is

¹¹²⁾ *Phragmites communis*.

¹¹³⁾ Now the site of Kakamas.

¹¹⁴⁾ Now Vaalhoek. The place at which Wikar "had soon to choose the stony hillsides" can to-day be recognised in the two kopjes below Swartbooisberg opposite the farm Neus, and upon the north bank. The river here narrows between mountains and for about a mile forms a series of rapids which flow over a wide and low, but beautiful waterfall. The whirlpool is below the waterfall. Vaalhoek (Buff-coloured-corner or nook) lies upon

namely, in December, April and May, but then it was not flowing; in spite of this it always has pools with brackish water and is overgrown with "Vaderlands"-reed or *fluitjiesriet*.¹¹²⁾ Where this river empties itself into the Great River the soil is unparalleled for growing wheat and there is also good pasturage.¹¹³⁾

On the 21st we trekked to Koeninganib or Olivenhoek;¹¹⁴⁾ here we found *karee*, wild olive and raisin wood as fine as one could wish. Here we unloaded on the bank of the river, but soon had to make for the rocky hills, as the river began to rise frightfully, although we had had no rain but only overcast skies for several consecutive days. Somewhat lower down from where we unloaded to-day there is a ford that the Hottentots call Hosabes or Foundling,¹¹⁵⁾ and there the river again flows as one stream.

In some places below this ford the whole river is so narrow as it flows between high mountains and krantzies that at many places you can almost throw a stone across; in such places the water flows very fast and I should imagine that it is terribly deep, since the Great River is so very narrow here.

Round about this place, when I crossed the ford on my return journey, the Hottentots showed me a place where there must be a whirlpool¹¹⁶⁾ which sucks in

the north bank overshadowed by Swartbooisberg. The first wild olive trees (*Olea verrucosa*) encountered by the traveller going eastward up the river may still be seen here. The names Koeninganib or Olivenhoek have disappeared and are unknown locally. Wikar would appear to have intended to write *I Gomi#gabis* (Wild Olive Tree Nook).

¹¹⁵⁾ Nama: *hō*, to find, to bear; *sa* (adjectival); *be* (locative); *s* (feminine). Hosabes was the *drift* on Neus.

¹¹⁶⁾ Best viewed from the south bank, on Neus.

voor een tijdlang een vlot met zeekoeyvleys en 5 Hott. daarheen afgetrokken, die in 't gezigt van de andere die aan de wal waaren eerst 3 of 4 maal met haare vlot in den warl ronddraayden, en zo weg zonken; na dato zijn ze lang van de weerskanten des riviers gezogt maar nooyt geen stuk of steel gevonden van al wat gezonken is; ik denk dat in de berge waartusschen de water loopt, onder in de diepte gate of kliphuyse zijn, gelijk als men ook op 't drooge aan de voeten van de bergen vind, en moogelijk dat de heftige stroom zulke gaate zelfs uytmaald, en 't kan weezen dat de vlot in zo een dwarrelende holte geraakt is.

Aan deeze drift Hosabes vind men heele kranze van wit en zwartagtig christal, en als de rivier leeg is dat men in de grond graven kan, bevind men dat de booven-genoemde witte christal blaauw en paars onder de grond is, en hoe dieper men graaft, hoe mooyer dat hy word. Hierbooven begint de rivier zig alweer in spruyten en eylanden te verdeelen, en dat duurt wel 3 schofte lang.

Den 22 October na de Kaloewep dwars over ons; in de rivier op de eylanden legt een kleyne kraal bestaande uyt 18 strohuyzen, hebbende vee maar de grootste gedeelte van 's capiteyns vee, met zamt vrouw en kinderen, is hem door de Aukokoa afgenoomen, uyt reede dat hy qualijk met zijn vrouw zoude geleefd hebben. Hy heeft ons een slagbeest gegeven, is ons gevolgt na de Aukokoa, heeft om zijn haave met goed fatzoen gevraagd, en 't is hem ook om onze komsthalven gegeven. Deeze capiteyn is met een giftpijl op de borst geschooten van zijn eygen zoon, dat 't vlijs uytgevallen en verrot is, tot op de borstbeen; nog leeft hy en 't is geneezen met

wood or whatever comes into it. For they tell that some time back a raft with hippo meat and five Hottentots was sucked into it, within sight of the others who were on the bank. They were first whirled round in the whirlpool three or four times on their raft and then disappeared. Later they were searched for on both sides of the river for a long time, but never a trace was found of all that went down. I am of opinion that in the mountains between which the water flows there are holes or rock hewn caverns deep down, similar to those found on land at the foot of the mountains, and it is possible that the swift stream itself hollows out such holes, and it may be that the raft got into one of these whirling cavities. At this Hosabes ford you find whole ledges of rock of white and blackish crystal, and when the river is empty, so that you can dig in the bed, you will find that the white crystal mentioned becomes blue and purple underground, and the deeper you dig the more beautiful it becomes. Up here the river begins to divide into streams and islands again, and this continues for three stages.

On the 22nd October we trekked to the Kaloewep straight across from where we were. On the islands in the river there is situated a small kraal of 18 huts, with cattle, but the greater part of the chief's cattle along with his wife and children were taken from him by the Aukokoa, who alleged as their reason that he lived on bad terms with his wife. He gave us a slaughter animal, then followed us to the Aukokoa and civilly asked for his property, which was restored to him because of our visit. This chief was shot in the chest with a poisoned arrow by his own son, so that the flesh rotted and fell away right on to the breast-bone; he is still alive and the wound has healed, a

een dunne flies of vel op de bloote been maar zeer heslijk en hol om te bezien.

De secuurste middel onder de Hott^a om een te geneezen die van een giftige slang gebeeten is of zwaar met gift gekwetst is, dat is 't water van een giftzuyper; zo een word met gift gebreyd, dat hem na dato geen gift schaad, en 't gaat also toe: Een Hott^a van een slang zwaar gekwetst zijnde, word gesneeden wel op 30 plekken in zijn lijf en overal gift in gestooken, dan geeven zy hem van een koper kappelle of geele slang¹¹⁸⁾ 3 blaasjes gift te drinken; dan word hy warm toegedekt met velle en karosse; als hy sterk gezweet heeft word hem gift van de spuugslang¹¹⁹⁾ in gegeeven; dan komt hy weer by zig zelve, want 't heeft tussen leeven en dood gegaan. Den patient begint hier middel onder 't spel schoon ongevoelig te worden, en blijft buyten kennis een eetmaal, totdat hy spuugslanggift inkrijgt. Enkelde aan wie dit geprobeert word gaan er ook mee heen, maar die in 't leeven blyven, laten zig, weer gezond zijnde, van de giftigste slangen en schorpioenen aan de lippen en overal byten, dat haar geen schaade doet. Zy zuypen gezond zijnde 't sterkste gift namelijk van den geelslang, maar dat doet haar tog kwynen, zo lang totdat ze weer spuugslanggift krygen, dan zijn ze weer zo fris als van te vooren. De water van zo een perzoon is in gevaaren zeer heylzaam. Omdat dit een wonderlyke zaak voor my is, heb ik my by zo een giftzuyper laten brengen, en bevonden 't veritable te zijn. Zy vertellen ook dat de spuugslang iemand in de oogen gespoogen

118) *Naia flava*. Afrikaans: *Geelslang*. Dr. Engelbrecht states that the Kora call this /hai-/kχ'aob i.e. yellow snake.

119) *Sepidon haemachates*. Afrikaans: *Rinkals*.

thin membrane or skin covering the bare bone, but it is hollow and very ugly to look at.

Among the Hottentots the surest remedy for curing anyone who has been bitten by a poisonous snake or has been severely wounded with poison, is the urine of a poison-drinker who has been treated with poison so that thereafter no poison can harm him, and this is the way it is done: A Hottentot who has been badly bitten by a snake is cut in quite 30 places on his body and into every one of these poison is thrust; then they give him to drink the contents of three poison glands of a cobra or yellow snake;¹¹⁸⁾ then he is warmly covered with skins and karosses. When he has perspired freely he is given the poison of a *spuugslang* (spitting snake);¹¹⁹⁾ then he recovers, for he has been hovering between life and death. Half-way through this process the patient becomes insensible and remains unconscious for 24 hours until he is given the poison of a *spuugslang*. A few of those that this is tried on die, but those who survive allow themselves, when they have recovered, to be bitten on the lips and all over by the most poisonous snakes and scorpions, which do not harm them in any way. When they are well they gulp down the most venomous poison, namely, that of the yellow snake; but the latter makes them lose vitality until such time as they again take the poison of the *spuugslang*, when they become as fit as ever before. The urine of such a person is very efficacious in times of danger. Because this seemed such a remarkable affair to me I made them take me to one of these poison-drinkers and found it to be true. They also say that when a *spuugslang* has spat into anyone's eyes, one

hebbende, moet ook van zo een mans water gebruyken. Geneezen zijnde, worden zyne oogen veel klaarder als van te vooren, maar als hy oud word en ziek word, eer hy komt te sterven, word hy eerst stokblind, probatum aan een hond en ook aan een mens.

By de Kaukoa of Snyervolk ¹²⁰⁾ een fraaye weerhaak assagay en een lavoore leepel gekreegen; dit is Blicquoas maakzel. 't Lavoore weeten zy zaft en week te maaken, dat 't met een mes kan besneeden en bewerkt worden; zy laaten hem in zuure melk 10 à 12 daagen liggen, dan is hy bekwaam om te bewerken. Als de leepel nog niet klaar is, en zy een wyle met werke moeten uytscheyden, dan word hy weer in melk zo lang gegoeyd, want anders word hy weer te hard.

De pitte van de kareeboome worden by haar gestampt met bladeren van de wilde lelie, en met zoete melk gegeten, dat een aangename zoetzure smaak heeft. De wilde rozijntjes worden ook zo van haar gegeten, behalven de bladeren van voornoemde lelie komt er niet in. Met deeze twee vrugten verzien ze zig goed, en pakken dat hard als 't droog is, en zeggen, dat zy dat voor den verleegen dag bewaaren.

Den 25 trokken wy na de Aukokoa of Naauw-wange;¹²²⁾ men moet van de vaste wal af 14 spruyten passeeren, eer men by haare kraal komt, zo is de rivier hier verdeelt, want anderkant van de kraal leg nog 3 spruyten, waarvan de eene zeer gevaarlijk om deur te zwemmen is. Na mijn gissing zouden ze ruym 300 beeste hebben, en 4 of 500 schaape; zy leggen nu in 2

¹²⁰⁾ A tribe of *IKora* Hottentots, The Cutters or Tailors; the name is derived from *lao* (to cut); *kwa* (people). On the map of the Gordon Collection the Snyervolk are called "Kaukeys or Snijkraal" and are placed west of the present Keimoos.

must also use the urine of such a poison-drinker. When he is cured his vision is much clearer than before, but before he comes to die, when he is old and ill, he first becomes stone blind. This cure is effective both for a dog and for a person.

When I was among the Kaukoa or *Snyervolk*¹²⁰⁾ I obtained a beautiful barbed spear and an ivory spoon of Blicquoa make. They know how to make the ivory soft and pliable so that it can be cut and modelled with a knife; they let it lie in sour milk for 10 to 12 days and then it is ready to be worked. If, when the spoon is not yet finished, they have to cease work for a while it is once more put into the milk for the time being, otherwise it would become too hard again.

They crush the pips of the karee bushes together with the leaves of the wild lily and eat them with sweet milk; this has a pleasant sour-sweet taste. They eat the wild raisins in the same way except that the leaves of the lily mentioned are not included. They lay in a good store of these two kinds of fruit and when dried they pack them firmly together, saying they are saving for a rainy day.

On the 25th we trekked to the Aukokoa or Narrow Cheeks.¹²²⁾ The river is so split up here that you have to cross 14 streams before you get to this kraal from the main bank, for on the other side of the kraal there are three more streams, one of which it is most dangerous to swim across. At a guess I would say they have fully 300 head of cattle and 400 or 500 sheep; they

¹²²⁾ The Narrow-Cheeks. On the map of the Gordon Collection the name is spelled *Ogoqua* (or *Smal-wangen*) opposite the present Skanskop, Rooikop and Bellavista Islands near Keimoes. For Dr. J. Engelbrecht's remarks on this tribe the reader is referred to p. 227.

kraale verdeelt, omtrent een $\frac{1}{4}$ uur loopens van mal-kander. Als zy tezaamen zijn, bestaat de kraal omtrent uyt 40 strohuysen; de voorgenoemde Kaukoa en haare capiteyn staan ook onder subordinantie van deeze Aukokoa. Deeze laatste natie heeft my zeer wel onthaald, omdat ik de eerste Duytsman was, die zy ooyt gezien had. Ik en de peerde was voor haar 't grootste wonder, en voor een peerde waaren zy banger, als voor een renoster of quaade ongedierte.

By mijn terugkomst gong hier een gemompel, dat de capiteyn hadde gepractizeert om my en Claas Barend in de rivier te laten verzuypen, dewijl wy niet goed zwemmen konde, en wy met haar afgesproken hadden, om by onze terugkomst by haar over de rivier te gaan, en de peerde wilde zy met harpoene doodschieten. Dit heb ik mijn goeden capiteyn laten navraagen, die 't alles negeerde en zeyde, dat 't een aansmeerpraatje was. Desniettemin begon ik my tog in agt te neemen, en liet my van niemand deurbrenge, als van mijn oplichtbroer capiteyn Ouga.

Ter geleegendheid dat de Hott^a een haas doodgoeyden, moet ik het Hott^a geloof aangaande dat dier melden. 't Is by haar een groot kwaad om een haas te eeten, en is 't dat een uyt hongersnood dat gedaan heeft, hy is geen man meer, en 't word hem ook al zijn leeven verweeten, dat hy niet meer durf meepraaten. Dit klyne dier word van haar zeer gehaat en kunnen zy hem dood goeye of bekoomen, hy moet er aan. De reede hiervan is, zoals ze zeggen namelijk: Dat Tzoekoab of God zoude in oude tyden (toen de menschen zo treurig waaren, daarover dat haare vrienden kwamen te sterven) een boodschap aan den haas gegeven hebben, dat hy moeste den menschen boodschappen, dat ze over zulks niet hoefden treurig

are now divided into two kraals about a quarter of an hour's walk apart. Taken together the kraal consists of 40 huts; the above-mentioned Kaukoa and their chief are also subordinate to the Aukukoa. The latter tribe received me very well, because I was the first Dutchman they had ever seen. I and my horses were a source of the greatest wonder to them, and they were more afraid of a horse than of a rhino or a ferocious wild animal.

On my return it was rumoured that the chief had planned to have Claas Barend and me drowned in the river (for we could not swim well and had arranged with them that on our return we would cross the river where they were), and also that they intended shooting our horses with barbed arrows. I had my good chief questioned about this; he denied everything and said that it was mere gossip. In spite of this I began to be on my guard and allowed no one to take me across but my brother companion, Captain Ouga.

As it chanced that the Hottentots, by throwing a stone at a hare, killed it, I must tell of the Hottentot superstition connected with this animal. They consider it a great crime to eat a hare, and should anyone, driven by starvation, do so, he loses his manhood; all his life he is reproached with it and he dare no longer join in their discussions. They hate this little animal bitterly, and if they can kill it with stones or lay hold of it, it has to die. This is what they give as the reason: Long, long ago when people were very sorrowful because their friends had to die, Tzoekoab or God is supposed to have given a message to the hare to take to the people, telling them not to be sorrowful, for,

te zijn, dewyle zy en haare vrienden schoon zy nu kwamen te sterven, tog t' eeniger tijd weeder herleeven zouden gelijk de nieuwe maan. Den haas beloofde zulks te verrigten, maar had anstonts den schelm in de mouw, gong by de bosluys, zeyde hem de boodschap averegts verkeerd, en verzogt hem, dat aan de mensen te vertellen; deeze brogt in, dat 't voor hem te vroeg was, hy had zijn khey¹²³⁾ of voorkros nog niet aan, en zeyde dat de haas kon beeter loopen als hy, hy konde deese boodschap zelfs schielyker verrigten. Waarop den haas zulks zelfs gedaan heeft, maar hy loog en zeyde aan de menschen: die dood is, zal dood blyven en niet herleeven, gelijk de nieuwe maan; en dat word van haar niet geloofd, maar dat ze te eeniger tijd weer zullen herleeven gelijk de nieuwe maan. Om zyne leugens is nu de haas een groote vyand der Hott^a geworden. Dit geloof hebben al de naties, die my bekend zijn, en oude Hott^a die ver in de Blicquoa Damracquoa etc^a geweest zijn, zeggen dat 't eygenste geloof by haar ook is. Dit geloof is my verscheyde maalen van groote nut geweest, want als mijn geselschap 's avonds gongen met een leege maag slaapen, heb ik haazevlees onder de as voor my gebraden, hoewel 't haar niet braaf aanstond.

Deeze natiën weeten ook 't jaar in driën te verdeelen, (namelyk in droogen tijd, reegentijd, en blomtijd), hebben 13 maanden in 't jaar, die yder zijn bezondere namen heeft. Zo reekenen zy 't uyt met een koey die gespeelt heeft, dat ze 9 maanden loopt en de 10de maand kalft ze. Als men haar vraagt, hoe oud dat ze zijn, zullen ze haare 2 handen uytsteeken; zoveel keer, als

123) Kora: //hēib, fore-karos.

although they and their friends would come to die now, yet at some time or other they would come to life again like the new moon. The hare promised to do this, but soon concocted a cunning plan; he went to the bush tick and gave him a totally wrong message, which he asked him to deliver to the people; the bush tick objected, saying that it was too early for him, he had not yet put on his "khey"¹²³) or fore-karos, and he maintained that the hare was a better runner than he and could deliver this message himself with much greater speed; then the hare did it himself, but he lied and told the people this: "Those who are dead will remain dead and never come to life again like the new moon." They did not believe this, but believed that at some time they would come to life like the new moon. Because of his lies the hare has become the Hottentot's great enemy. All the tribes known to me hold this belief and old Hottentots who have been far afield to the Blicquoa and the Damaracquoa, etc., affirm that these tribes have the very same belief. This belief has on various occasions been of great use to me, for when my company went to bed of an evening with empty stomachs, I roasted the meat of the hare under the coals, much to the displeasure of the Hottentots.

These tribes know how to divide the year into three, namely, the dry season, the rainy season and the flowering season; they have 13 months to the year, each of which has its particular name. In this way they calculate that a cow which has been covered goes for nine months and calves in the 10th month. When asked how old they are, they put out both hands as many

zoveel maal 10 jaaren dat ze oud zijn, maar 2, 3 à 4 verschillende, dat weten zy niet.

Aan de onderkant van deeze kraal op zey van de rivier zijn groote klipheuvelds en bergen, waar veelderley soorten christal zijn; een soort die ik gegraaven heb die met blaauwagtige streepen van binnen is, als men den steen stukken slaat, maar van buyten is er niets te zien. Ik denk dat 't een onbekende christallisatie is; hier vind men ook iets dat na erts lykent.

Hier vandaan zijn wy in drie dagen getrokken na de Gyzikoa of tweelingvolk; heet daarom zo omdat hier maar de helfte van haare volk is en de andere helfte by de Blicquoas en men kan den onderscheyd anstonts zien, want dit zijn groote gezette mooye keerels, zwart-bruyn van haare als de Madagascarze slaven, maar deeze trouwen nu veeltijds met de Korakkoa daarbooven, of met de Aukokoa hieronder, daarom zijn der veel verbasterd. Haare dagelykze taal is byna als de andere Nomakkoa Hottⁿ maar kunnen alle de Blicquoas-taal spreken,¹²⁴⁾ zijn eygentlyk zo goed als vlugtelingen uyt haar eygen land. Van gewaad zijn ze anders als de andere Hottⁿ, dragende wel een karos, maar die is van hartebeestvel zo zaft als zeemsleer gebreyd rondom uytgesneeden op de manier van kantwerk, van vooren op de klappe is 't haar daaraan, en een lappie met nerf van weerskanten die net over malkander getrokken is,¹²⁵⁾ waaruyt men zien kan, dat 't een gereguleerde natie is. Agter in de nek is 't zwarte steerthaar

¹²⁴⁾ The *Relaas* states: "All the aged people can speak the language of the Blicq: also, in this language no clicks of the tongue are heard but they speak in a singing voice or with a

times as their years are the multiple of ten, but they do not know 2, 3 or 4 apart.

On the lower side of this kraal, away from the river, are big rocky hills and mountains where there are many kinds of crystal. One of the varieties I dug up, when broken into pieces, has bluish stripes inside; but there is no sign of these stripes on the outside. I think it is an unknown crystallisation. Here you also find something that looks like ore.

From this place we trekked to the Gyzikoa or Twin folk in three days. They were given this name because half their people live here, while the other half are with the Blicquoas and one can immediately see the difference, because the latter are big, strapping, fine men with blackish-brown hair like Madagascar slaves; but the former often intermarry with the Korakkoa higher up or with the Aukokoa down here, so that they are much hybridized.

Their usual form of speech is almost like that of the Nomakkoa Hottentots, but they can all speak the Blicquoas' language¹²⁴) and are to all intents and purposes exiles from their own country. They clothe themselves differently from the other Hottentots. They do indeed wear a kaross, but it is of the skin of hartebeest, tanned as soft as chamois leather, and cut at the edges like lace-work. The hair has been left on the flaps in front and a grained piece is worn on either side; these two are neatly drawn over one another¹²⁵) from which you can see that they are an organized tribe.

The black hair of the hartebeest tail is worn at the

drawl. One can spell and write all their words with ease . . . They use neither bow nor arrow but only assegais.

¹²⁵) A. adds, "and closed across the chest".

van den hartebeest tot een sieraad, om de armen draagen zy witte lavoore ringen.

Deeze natie hadde nu maar van verre hooren spreekken dat er hoengab¹²⁶⁾ of Duyts volk in de weereld was. Daarom toe wy aankwamen zetteden haare veewagters op een loop, na de kraal en wilde maar oppakken en vlugten, maar onze laatste wegwyzers naamelijk de Aukokoa haalden haar in, en beprateden haar dat wy haar geen leed zoude doen, en dat wy geen kwaad volk waaren, verhaalden haar hoe wy 't by haare kraal gehad hadden, dat zy ons kost etc.^a gegeeven hadden, maar dat ze inteegendeel tobak en meer klynigheeden van ons gekreegen hadden. Deeze kwamen dan voor ons aan de kraal en vertelden zulks aan den baas van de kraal, die my en Claas Barend tegemoet kwam om ons te groeten, maar bleef altijd op 20 tree voor de paarde, welke dieren hy niet betroude, al immers voor ons loopende en tawetjes roepende, en by de kraal koomende, bragten zy er bamboeze met melk van alle kanten en vereerden my ook een slagbeest, waarvoor wy hun weer tobak vereerden.

Deeze was de baas van de kraal of de rijkste, maar de capiteyn is laatst in den oorlog met de Namnykoa doodgeschooten en zy waaren nu 2 spaltig om een capiteyn op te ligten. Hier heb ik verscheyde oorringen van de Blicquoas gekreegen, ook massive handringe van haare koper, en ringe die van binnen steert is van den kameleopardalis, en van buyten subtiel en net met koper en yzer beslagen, dat men daar ook uyt zien kan, dat ze ook een summetrie bezitten.

Haare kraal was 46 strohuysen groot, en na mijn gissing hadden ze wel 400 beeste, maar weynig schaape.

¹²⁶⁾ Nama : /Hūn (European).

back of the neck, as an ornament, and round the arms they wear rings of white ivory.

This tribe had only heard distant rumours that there were "hoengab"¹²⁶) or Dutch people in the world. So when we approached, their cattle herds took to their heels to the kraal. They wanted to pack and flee, but the guides we had recently got, the Aukokoa, overtook them and persuaded them that we would do them no harm, and that we were not bad people. Our guides told them how we had been treated at their kraal and that they had given us food, etc., while in return they had received tobacco and many other trifles from us. These men arrived at the kraal before us and told the head of the kraal what they had heard. He came to meet Claas Barend and me and to welcome us, always keeping 20 yards ahead of the horses, for he did not trust these animals. He continued to walk before us, shouting greetings, and on our coming to the kraal from all sides they brought us milk in wooden receptacles and honoured me with an animal for slaughter, and we in turn honoured them with tobacco. This man was the head of the kraal, or the richest; but the chief had recently been killed in the war with the Namnykoa and they were divided into two groups as to the chieftainship. Here I obtained several earrings made by the Blicquoas, also massive armlets made from their copper, and rings with the inside consisting of the tail of a giraffe and with the outside finely and neatly overlaid with copper and iron, from which it can also be seen that they have some idea of symmetry.

Their kraal consisted of 46 huts, and according to my calculation they had quite 400 head of cattle, but few

Zy eeten den jakhals en wilde kat niet gelijk de andere naties, zy leggen niet in de rivier op de eylanden zoals de andere naties, maar buyten is haare kraale. De drie voorgige naties die ik aangetroffen hebbe, worden van de Namacquoa met een woord Eynikkoa of Rivier-volk genoemd, maar deeze zijn besonders, eygentlijk is 't bastaard Blicquoas. Zy wilden graag hebben, dat ik na haar volk de Blicquoas gaan zoude, maar 't was nu met de tijd datter geen water op den weg was.

Nadat wy hier eenige tijd gebleeven waaren, zijn wy verders na booven langs de rivier getrokken, en ons is een meenigte van deeze Blicquoas gevolgt, en een dagreys hooger van de kraal zijnde, weezen zy my den weg, waar zy deeze rivier verlaaten, als ze na de Blicquoas noord op gaan aan de andere groote rivier. Om deeze tijd loopen zy den weg in drie daagen af, maar in deeze 3 daagen krygen haare draagosse geen water,¹²⁸⁾ maar voor haartzelve pakken zy melk en water, deur malkander in knapzakke, dat de draagosse dragen moeten, maar in de maanden July, Augustus, Septem-

¹²⁸⁾ The following extract from the *Relaas* establishes the fact that the Gyzikoa were living on the Orange River in the neighbourhood of the present town of Upington and that their route to the "other great river" on which lived their kin, the Briqua or BaThlaping, left the Orange R. at Uizip where *to this day* the route from the Orange R. banks to Kuruman begins. The BaThlaping occupied country along the Kuruman R. with headquarters at Kamapiri (Goat-Place) S. of Lithako; they were being pressed southward by the more powerful BaRalong and at the same time, meeting opposition from the South from the Koranas. "*One days journey higher than where the Gyzikoa are living, the Grootte River makes a bend flowing from the S.E. to the N.W. and it keeps this course as far as I have been up along it, and still further as far as it is knöwn to the Hottentots. From this it appears that the Land-Surveyor Brink is mistaken in his journal (kept on the expedition made in*

sheep. They do not eat the jackal and wild cat as the other tribes do, nor do they live on the islands in the river like the other tribes; their kraals are in the open. The three tribes that I had met previously are named in one word Eynikkoa or Riverfolk by the Namacquoa, but these are different, they are really bastard Blicquoas. They were anxious that I should visit their people, the Blicquoas, but it was at the season when there was no water along the way. After we had remained here for some time, we trekked further up along the river, a large number of these Blicquoas following us; and when we were one day beyond the kraal they showed me the track where they branch off from this river when they go up northwards to the Blicquoas along the other great river. At this time of year they cover the distance in three days, but during these three days their pack oxen get no water.¹²⁸) For themselves they take provision of milk and water, mixed in skin bags which the pack oxen have to carry; but in the months of July, August and September, when

the year 1764 [sic] subpagina 19). At this bend which the river makes, the route to the Blicquoas turns away. They live northward from here 3 long days journey at another great river which flows down from northward It was told me unanimously by many Blicquoas that, as they explained, they had travelled more than 100 hours along this river which flows northward and they said that as far as they could go, the inhabitants of that Land are called Blicquoas." *Het Zoeklicht. Deel IV, p. 89.* The passage in Land-Surveyor C. F. Brink's journal of Hop's Journey of 1761 (not 1764) which Wikar criticises, is as follows: "This Great River which the inhabitants call the Ein and also Charie takes its origin in about 25 deg. of S. Latitude, flows directly south and being joined on both sides by small rivers which increase its size, makes a bend in 28 deg. S. Lat. and flows thereafter westward to the sea."

ber als er water is, is 't ordentlyke vier dagreysen na de Blicquoas aan de andere rivier leggende.

Deeze Blip koomen jaarlijks by de naties langs deese rivier leggende om te handelen, en brengen mee tobak, lavoore leepels en armringe, koopere en yzere koraale, ook glaase koraale, koopere oor- en armringe, messe, assagaye met weerhaake, ook gladde byle en elze. Zo handelen zy, zy geeven voor een veers 8 assagaye, een bijl en een els, een zakkie tobak en een sakkie daga, en voor een bul of os, 5 assagaye en de rest zoals voor een veers; zaft en mooy gebreyde hartebeestvelle daar de nerf af is, brengen ze ook, van deeze hebbe ik een oude meegebracht om te toonen want ik hadde niet zoveel om een nieuwe te betalen, maar men kan er tog der Blicquoas haare dragt uyt zien.

Deeze Blip moeten na mijn oordeel een sneedige en verstandige natie weezen, die handwerkkskunsten bezitten, want al wat men vraagt: wie heeft dat gemaakt? de antwoord is anstonds: de Blicquoas. Dat kan men zien aan een mes van weerskanten scherp. Zy hebben aan 't heft van deeze mes in lavoore uytgestooken een olifantskop, en de schey ook in lavoore met reye uytgestooken, welke mes na mijn oordeel 't grootste rariteyt is, dat ik meebrengende en ik ben van meening om 't aan den Wel Eed.^{en} Gestⁿ heer gouverneur van Plettenberg aan te bieden. Ook kan men zien dat ze kunstig zijn, uyt haare koper- en yzerwerk, leepels van hout, renoster en buffelhoorn ook van lavoore gemaakt, bakke etcⁿ, zulks alles verkoopen zy aan deeze naties. Zy winnen ook een soort koorn; ¹²⁹⁾ kalbasse, die daar vandaan koomen, zijn my van de Korakkoa ge-weezen.

¹²⁹⁾ A. adds: „Caffers koorn”; *Sorghum caffrorum*. BEAUV.

there is water, it is four days' comfortable travelling to the Blicquoas who live along the other river.

The Blip come each year to the tribes living along this river to trade, bringing with them tobacco, ivory spoons, bracelets, copper and iron beads, glass beads, copper earrings and bracelets, knives, barbed assegais and also smooth axes and awls. This is the way they trade : for a heifer they give eight assegais, an axe and an awl, a small bag of tobacco and a small bag of dagga, and for a bull or an ox, five assegais plus all the other things as for a heifer. They also bring soft, well tanned skins of hartebeest with the grain removed ; I brought along with me an old specimen to show, for I did not have enough to pay for a new one, but yet you can see from it how the Blicquoas are clad.

In my judgment these Blip must be a shrewd and intelligent tribe, who practise handicrafts, for whenever you ask : Who made that ? the immediate answer is : The Blicquoas. One can see this skill in a knife, with both edges sharp. On its handle they have carved an elephant's head out of ivory and the sheath has ivory-carved lines. This knife is to my mind the greatest curiosity that I have brought along with me, and I intend presenting it to His Excellency, Governor van Plettenberg.

The copper and iron work, the spoons made of wood, rhino and buffalo horns, and also modelled in ivory, the bowls, etc., all of which they sell to these tribes, prove their ingenuity. They also reap a kind of corn ;¹²⁹) and the Korakkoa showed me calabashes which came from there.

Volgens zeggen deezer natiën vegten de Blip slegt, want zy gebruyken geen pijl en boog, maar zijn altijd met 10 à 12 tot 14 assagaye gewapent, goeyen wel net met assagaye, maar de Hott^e met pijl en boog winnen tog, zodat indien de Hott^e en Bossiesmans voor der Blip tooverkunst niet bang waaren, dan zouden de Blip daar slegt aan weezen. Ik vroeg haar of zy al proef van der Blip haare tooverkunst hadden; antwoorden in vroeger tyden had haare voorouders van de Blip vee gestoolen, maar zijn op de weg betoovert dat ze mal geworden zijn, met vee en al na de Blip weeromgekeerd, en met assagaye by haar vermoord geworden.

Maar de Damrakoa onderkant van deeze Blip aan de andere groote rivier leggende,¹³⁰⁾ worden nog voor zwaarder tovenaars gehouden. Onder deeze naties N.B.) zijn ook die zig voor tovenaars uytgeeven, en zeggen dat ze zien den duyvel zwart te zijn. By zieken daar ze den duyvel zoeken uyt te jaagen heb ik zien tooveren; daar brommen ze en maaken allerhande geluyt met de mond op de zieke plek; dan gaan ze telkens buyten, en maaken daar weer een ander geluyt, spuugen nu alles met een forsie uyt. 't Is net of zy den duyvel uyt de zieke in haar lijf gezoogen hadden, en dat ze hem nu uyt haar zelve verdrijven willen. Weer binnen koomende en haare flause maakende zoals van te vooren,

N.B. De Eynicquas, Corarquas en Gyzioquas.¹³¹⁾

Bliquoas is de regte naam deezer, maar kortaf Blip (dat is t.z. Bok, ook als zy schielijk spreken komt 't woord van Bliras daaruyt, en 't is al maar dezelfde natie).

¹³⁰⁾ The Kuisip R.

¹³¹⁾ See Dr. Engelbrecht's remarks, p. 222.

According to the account given by these tribes, the Blip are poor fighters, for they do not use bow and arrow, but are always armed with 10 or 12 to 14 assegais, with which they undoubtedly throw accurately, but still the Hottentots armed with bow and arrow gain the day, so that if it were not that the Hottentots and Bushmen feared the magic art of the Blip, the Blip would fare badly. In reply to my question whether they had proof of the Blips' magic art, they answered that in earlier times their ancestors had stolen cattle from the Blip, but on the way they had been bewitched so that they went mad and returned with cattle and all to the Blip, who murdered them with assegais.

But the Damrakoa who live below the Blip on the banks of the other great river¹³⁰) are regarded as even more powerful magicians. Among these tribes (N.B.) there are also those who profess to be magicians and say that they see the devil to be black. I have seen them perform magic on sick people from whom they wish to exorcize the devil. They mutter and, with their mouths against the part diseased, make all sorts of noises. Going outside repeatedly, they make a different sound there and vehemently spit everything out. It is just as though they had sucked the devil from the sick person into their own bodies and now wished to expel him from themselves. On coming in again they go on performing their antics, until at long last a piece of

N.B. Eynicquas, Corarquas and Gyzioquas.¹³¹) Their correct name is Blicquoas, Blip for short, that is to say Buck, and when they talk fast the word is pronounced Bliras, but they are all the same tribe.

komt er ten lange laatsten een stuk hout voor den dag, dat met knobbels en kort gezeyd leelijk gegroeyd is; dit stukkie hout word den patient getoont en hy gelooft dat 't uyt zijn lijf gekoomen is. Met deeze hout word den patient op 'de zieke plek gebrand, en 't boutvlijs van 't tot dien eynde andersmaak geslagte vee word van den toovernaar gekout en daarop geleyd; voelt de zieke nog pijn, dan moet er nog meer geslagt worden, en als de toovermeesters omtrent vet gevreeten zijn, en dat de zieke komt te sterven, dan heet 't dat er niet genoeg geslagt is, dat de duyvel nog kwaad is, dan moet er nog na 't overleyden des patients geslagt worden, dat de duyvel verzoent mag worden, en dat hy van die plaats af mag vertrekken, dat er van de gezonde menschen ook niet ziek worden en sterven. Als dat alles dan verrigt is en als de toovermeesters heengaan, goeyen zy klippe, steene, hout al wat ze op de werf krygen kunnen in de lugt. Hiermee is nu den duyvel weggebannen. Dit alles gelooven zy zo vast dat 't een onmogelykheyd is om dat haar uyt de kop praaten, dat ik eens geprobeert hebbe, maar ik zal er nooyt weer aan gaan, en eens als ik by geval agter den rug van een toovermeester quam te staan, zeyde hy my dat ik agter zijn rug moest weg gaan, want dat mijn anders geen goeds zou overkoomen; ik wou hem niet tergen maar gehoorzaamde hem. De toovermeesters verkoopen ook aan 't andere volk allerhande kromgewassene houtjes, dienende voor zugt of ziekte, en wel ook voor andere gevaarlijkheeden van menschen of vee, om daarmee gebrand te worden, of op 't lijf daarvan geschraapt, zoals onder anderen verkoopen zy een kromme met knobbels gewassen hout. Deeze word

wood is revealed, all nobbly and, in a word, horribly misshapen. This piece of wood is shown to the patient and he believes that it has come out of his body. The patient is burnt on the painful part with this piece of wood and the meat of the hind leg of an animal, ceremonially killed for this purpose, is chewed by the magician and laid on the sore place. Should the sick man still feel pain more slaughtering must be done, and when the magicians have gorged till they are replete, should the patient die, then the reason given is: they did not slaughter sufficiently so the devil is still angry; and after the death of the patient they have to slaughter again so that the devil may be appeased and depart from that place lest any of the healthy people should sicken and die. When all this has been accomplished and the sorcerers have departed, stones, wood and whatever can be found in the open space of the kraal is thrown into the air. With the performance of all this the devil is banished. All this they believe so firmly that it is an impossibility to talk it out of their heads. I once tried to, but I shall never attempt it again. And once when by chance I happened to be standing behind a sorcerer's back he told me to get away from behind him lest something evil should befall me. I did not want to provoke him and obeyed. The magicians also sell to the other people all kinds of misshapen pieces of wood, efficacious in illness or disease, and also in other emergencies for man or beast. With this wood the patient's body has to be burnt or scraped; and so amongst other articles they sell a crooked and knobbly piece of wood. This

gebruykt als iemand in oorlog bezet word,¹³²⁾ en dat ziende moet hy op zijn voet daarvan schrapen, en op zijn lijf, dan zou hy kunnen loopen dat hem zijn vyand niet inhaal, en meer zulke flause. De pootje van den sprinkhaas¹³³⁾ is ook zo een middel, zulks word van haar op de borst gedragen.

Ik hebbe naauwkeurig daarna gevraagd waar of de Blip aan dat koper en yzer komt; regt weeten zy 't niet en 't word haar van de Blip ook niet gezeyd, maar die over en weer loopen, verhaalen 't aldus, dat de Blip op haare woonplekke, waar zy tuynieren haare melkkoeye maar houden, en 't ander vee leggen zy na 't gebergte heen. Van haare woonplekke loopen zy in een dag na 't laastgemelde vee; 's anderen daags klimmen zy op de bergen en graven daar goed. Daarmee koomen zy den 3^{en} of 4^{en} dag te huys, dat gegravene goed op de kop dragende, zy goeyen dat goed in de vuur en hebben knapzakke,¹³⁴⁾ die in dat vuur blaazen, maar hoe zy 't verders bewerken, daar word haar net zo min van verteld of geweest, als hoe de Blip den tobak maaken. Wat hiervan zey of niet laat ik tot daar na toe, ik verlangde graag om 't te onderzoeken of 't zo waar was, maar terwijl zy anders kunstig zijn, moogelijk hebben ze ook de weetenschap van de bergwerkerey en na mijn domme verstand zoude ik 't uyt een oorzaak besluyten dat 't waar zou wezen, want de meeste gedeelte van haare koper lykent in myne oogen besonders na souwas of Japans koper. Eenige oor en handringe zijn zo smeedig dat men ze krom en scheef buygen kan, en ook weer teregt buygen; zulk koper oordeel ik zoude geen Europeeze natie haar

¹³²⁾ A. adds that the piece of wood was called "zoo itge". See Appendix p. 210.

is used in time of war¹³²⁾ when a man has been closely pursued and realises it; he has to scratch his foot and his body with it and then he will be able to run so that his enemy will not be able to overtake him; and other similar devices.

The springhare's¹³³⁾ foot which they wear on the chest is another of these talismans.

I enquired most carefully where the Blip obtained copper and iron. They do not know for certain and the Blip keep it a secret, but those who go to and fro among them tell that the Blip keep only their milk cows near their dwellings where they garden, whilst the rest of the cattle are sent to the mountains.

It is one day's journey on foot from their kraals to where the cattle are; on the next day they go up into the mountains and dig for something. Carrying this on their heads and reaching home on the third or fourth day they throw this stuff into the fire; they have skin bags¹³⁴⁾ with which they blow up the fire, but they are told or shown as little of the further process as of the way the Blip make tobacco. This may be true or not; I leave it at that.

I was most anxious to investigate whether it was true, but since they are ingenious in other ways they may perhaps have a knowledge of mining in the mountains.

With my limited knowledge there is one reason that would make me decide it was the truth, namely, most of their copper looks to me very much like "Souwas" or Japanese copper. Some earrings and armlets are so malleable that you can bend them into any shape you like and then bend them right again. I do not think

133) *Pedites Caffer*.

134) A. reads: "en door windzakken het vuur aanblaazen" (and fan the flames by means of wind-bags).

kunnen toebrengen, of aan die langs de strand woonende naties verhandelen.

Den Blip haare tobak is sterker als onze groen tobak, maar heeft een bittere smaak. Toen de Gyzikoas my dat alles weezen en verhaalden, verlangde ik zeer om na deeze Blip heen te gaan, maar mijn gezelschap wou er niet aan. De Gyzikoas hadden dat graag gezien; had ik maar een tolk by my gehad, ik zoude met de Gyzikoas daar graag heen gegaan hebben, en zeyden my dat voor een 14 dagen omtrent een beuy donderweer reegen daardeur getrokken had, dat wy wel voor 3 of 4 draagosse op de platte klippen hier en daar wel water zouden krygen.¹³⁵⁾ Tot mijn spijt kon er niets van worden, ik was mijn eygen baas niet, maar ik moest na mijn geselschap haare pypen dansen, dat my verdrietig genoeg was.

Vandaag weezen my [de Gyzikoa] hoe dat de Blicquoas rooken. Zy maaken de kleygrond nat en bewerken hem taay, dan steeken zy schuyns van weerskanten 2 stokkies in de kley regt over malkander, en uytgetrokken dan probeeren zy of 't getroffen is met de stokkies en of 't lugt geeft; dan word er wat water ingegoeyd. In de eene gat word tobak gestopt, dan leg den rooker op zijn buyk, den rook uyt de eene gat trekkende en een ander steek den tobak in brand. Ook rooken zy uyt een beestehoorn, waar ze ook den rook deur 't water trekken, en slukken den rook in dat ze zo dronken worden dat ze van haare kennis afraaken, en vallen met 't rooken in 't vuur, dat ze zig zomtjids deerlijk verbranden, eerdad de andere haar zo gauw helpen kunnen.

¹³⁵⁾ These enormous rocks may cover more than an acre of ground and contain rounded holes in which rain-water collects (see note 17, p. 299).

that any European people could have brought them this copper, or given it in barter to the tribes living along the coast.

The Blip's tobacco is stronger than our tobacco, but has a bitter taste. When the Gyzikoas showed me all this and told me of it I had a keen desire to go to these Blip, but my companions would not hear of it. The Gyzikoas were anxious that I should go, and if I had only had an interpreter with me I would have accompanied the Gyzikoas with pleasure. They told me that about a fortnight ago a thunderstorm with rain had passed over in that direction and that we should find water here and there on the flat rocks,¹³⁵) sufficient for three or four pack-oxen. To my keen disappointment nothing could come of this, as I was not my own master and had to dance to the piping of my company, which in itself was enough cause for regret.

To-day the Gyzikoa showed me how the Blicquoas smoke. They moisten the clayey ground and work it until it becomes sticky, then on either side they insert two sticks slantingly and right opposite each other, and when these have been pulled out they test to see whether the sticks have met and whether the air can be drawn through; then they pour in a little water.

One of the holes is plugged with tobacco and the smoker lies on his stomach drawing in the smoke from the other hole, while another man lights the tobacco. They also smoke from an ox-horn, and here too the smoke is drawn through water and inhaled, with the result that they become so drunk that they lose consciousness and fall into the fire, often burning themselves badly before the others are quick enough to help them.

Aangaande de andere groote rivier waar de Blip aan wonen, vertellen deeze naties zeer onderscheydlijk van, want eenige zeggen 't is een besonder rivier, en andere zeggen alweer dat hy uyt deeze rivier uytkomt, waar ik nu ben, want circa 3 dagen hooger loopens als waar ik geweest ben, namelijk by de Kay korakkoa,¹³⁶⁾ dat is 3 dagreysen hooger als de Husingais of Spinnepkopdraadkraal is waar ik geweest ben, loop deeze groote rivier in verscheyde deelen. Zy wyzen zoals de vingers op haare 2 handen, daar zoude een spruyt uytloopen na 't noord, en deeze Blipsrivier loop ook na 't noord in; N.B.) van oude Namacquoas die ver in 't noord geweest zijn, word verteld dat deeze Blipsrivier, agter de Keykao om by de Kawep in zee loopt, maar zoude wat klynder weezen als deeze groote rivier, waar ik nu aan ben, maar ook rijk van zeekoeye en vis.

De tweede schoft die wy van de Gyzikoa deden kreeg deeze groote rivier een draay na 't Zuyd-Oost. Nu heeft hy wel circa 5 of 26 schofte zoals ik hem van booven na onder toe bekend ben, zijn cours gehouden koomende van O. en aflopende na 't W. behalven de kleyne draaye en bogte, die hy van wegens 't gebergte neemen moet; maar nu komt hy van Z.O. en houd ook zo streek zo ver als ik hem geweest ben groote 5 schofte hooger en de Hott.^a die nog 3 schofte hooger bekend zijn getuygen 't zelfde. Maar als ik haar vroeg of zy de beginzel of de oog wisten waar de rivier uyt komt, vroegen ze my of ik ook de end van de lugt wist aan haar te beduyden.

N.B. De andere zeggen alweer 't is een besonder rivier.

¹³⁶⁾ *Gei-Iora* (Great Koranas).

Conflicting accounts are given by these tribes of the other great river along which the Blip live. Some of them say it is a separate river and others again that it flows out of this river where I now am, because about three days' journey on foot higher up the river than I have been, i.e., at the Kay Korakkoa¹³⁶) (which is three days' journey further than the Husingais or Spiderwebkraal, which I have visited), this great river flows in several streams. They indicate this by the fingers on their two hands, and they say one stream flows northwards, and this Blip river also flows in a northerly direction. N.B. Old Namacquoas, who have been far inland to the north, say that this Blip river flows round behind the Keykoa and into the sea where the Kawep live, but it is said to be somewhat smaller than this big river, where I now am, and it also teems with hippos and fish.

After the second stage in our journey from the Gyzikoa this Great River turns south-east. Now it has kept the same direction for fully 25 or 26 stages, from top to bottom as far as I know it, rising in the east and flowing to the west except for the small turns and bends which it has to take on account of the mountains; but now it flows from the south-east and keeps this direction as far as I have been along it for five long stages higher up, and the Hottentots, who know the country three stages beyond that, confirm this. But when I asked them whether they knew where the beginning of the river was or its source, they replied by asking me if I could explain where the sky ended.

N.B. Others again say it is a separate river.

Hier was nu een sterke Bossiesmans kraal, dat waaren de Gyzikoa haare Bossiesmannen. Want yder natie die vee heeft, heeft ook een trop Bossiesmannen onder zijn bescherming. Deeze Bossiesmannen spraken de vinke of sneese taal zoals de Sneeuwbergs Bossiesmannen.¹³⁷⁾ Wisten niet wat dat de peerde was, maar wilde die met harpoene doodschieten, zoals een wild gedierte. Zy hadden ook al haare boogen voor my gespannen, maar 't wierd haar van de Gyzikoas belet. De Bossiesmannen konden van waterdorst niet meer uythouden, anders hadden zy uyt vrees voor mijn groote Hott^a gezelschap niet de rivier durven naaderen, waaren zy daar niet toe gedrongen geweest. Daarom kroopen zy stilletjes deur de boome heen en toe zy nog een hoogie afgekoomen hadden en digt aan 't water kwamen, wierden zy my onverziens gewaar, want ik zat aan de kant van 't water, nog een Hott^t by my hebbende om steene te zoeken. Hier waren ze nu van meening om my bont met pyle te schieten met zamt mijn maat, wy wisten van haar ter weereld geen kwaad.

De Gyzikoa die deeze Bossiesmannen kende, dat ze geen goed doen zoude wetende liepen haastig toe, schreuwden, en wenkten met haare kamsstokke N.B.) of

N.B. Deeze kams of neusdoeke, dat is de steert van een jakhals of van dat andere gedierte, den naäs, waar ik van gemeld. Zo een steert, zoals hy nat afgeslagt is word over een dunne stok getrokken, en dient haar om den zweet af te veegen; deezen zal hy nooyt te huys vergeeten, zy maken ook zulke neusdoeke van kleyne voogelstruysveere, die zy kunstig aan malkander binden, en rondom een stok draayen.

¹³⁷⁾ The *Relaas* states: "Some of them speak the Vinke language and look extraordinarily like Sneese or Sneeuwberg's

There was a large Bushman kraal here; they were the Gyzikoas' Bushmen, for every tribe that owns cattle also has a number of Bushmen under its protection; these Bushmen spoke the Finch or Chinese language just like the Bushmen of the Sneeuwberg.¹³⁷⁾ They did not know what horses were and wanted to shoot them with barbed arrows as they do wild animals. They even had their bows drawn on me, but the Gyzikoas deterred them. The Bushmen could no longer endure their thirst, otherwise they would not have dared to approach the river, except from necessity, for fear of my large company of Hottentots. So they stealthily crept through the trees, and when they had come down a little rise and were near the water, they unexpectedly perceived me, for I was sitting with a Hottentot at the water's edge, looking for stones. They were about to pelt me and my companion, who were quite unaware of them, with arrows.

The Gyzikoa, who knew these Bushmen, realising that they would not be up to any good, quickly rushed up, shouting and signalling with their "*Kamsticks*" (N.B.) or nose cloths.

N.B. These kams or nose cloths are the tails of jackals or of that other wild animal, the "*našs*", of which I have told. These tails, newly skinned and still wet, are drawn over a thin stick and are used by them for wiping sweat away; they will never leave these at home. They also make them of small ostrich feathers, which they skilfully tie together and wind round a stick.

Bosjesmans". The Sneeuwbergen are in the Graaff-Reinet district, then known as the Camdeboo.

neusdoeke; de Hott^t die by my was had wat gehoord en keek op, die gaf een schreuw en wees my, dat ik gemeent wierd. Toe ik opkeek, zag ik 't ook, toe liet de Bossiesman zijn boog zakke, toe hy zag, dat ik hem ook al gezien had, en met eens waaren de Gyzikoa ook daar, en brogten de Bossiesmannen tot stilstand. Had ik de Hott^t niet by my gehad, had ik tenminsten al een of twee pylen gekreegen, eerdat de Gyzikoas zulks beletten kon. Dat ik nu zo vry geraakt ben, heb ik Gods's Heeren almagt en barmhertigheyd ten hoogsten voor te danken; God den Heere die door zijn alwyze bestiering, my ten goede, my door veele gevaaren geleyd heeft, inboezeme in mijn hart de herdenking van 't gepasseerde, dat ik de dankbaarheyd, als 't gevaar voorby is, niet vergeete, maar den Heere voor zijn alwyze en genaadige bestiering levenslang loove ende pryze.

De Gyzikoa brogten ze nu tot stilstand en namen ze mee na onze scherm; ik gong er ook heen, en had altans geen lust om die dag meer steene te zoeken; ik onthaalde dezelfde myne vervolgers nog op een pijp tobak, maar zy 'tzidderden en beefden. Ik heb haar daar niet eens na laate vraagen, maar uyt zig zelve heeft mijn oplitbroer capiteyn Ouga haar gezeyd, dat ik niet wraakgierig of kwaad was, dat kunde zy nu zien daaruyt, dat ik haar nog daarby tracteerde. Op mijn tweede togt waaren ze zo mak, dat ze my zelfs opzogten, en om een pijp tobak vroegen, en beloofden my als ik weer kwam, dan zouden ze velle van allerhande klyne

The Hottentot who was with me had heard something and looked up, and giving a yell he showed me that I was being aimed at. I looked up and saw it too. Then, when the Bushman saw that I had seen him, he let his bow drop, and at the same time the Gyzikoa came up and quietened the Bushmen. If I had not had the Hottentot with me I should have had at least one or two arrows in me before the Gyzikoas could have prevented it. I owe the greatest thanks to the omnipotence and mercy of the Lord God for my escape. May the Lord God, who for my good by His all-wise guidance has led me through many dangers, inspire me to remember the past in my heart, so that when the danger is over I may not forget to be thankful, but glorify and praise the Lord for His all-wise and merciful guidance throughout my life.

The Gyzikoa now pacified them and took them along to our shelter. I went there too and for that day, at any rate, I had no further desire to look for stones. I treated these same people, lately hostile to me, to a pipe of tobacco, but they shook and trembled. I did not even have them questioned about it, but my brother companion, Captain Ouga, of his own accord told them that I was not revengeful or angry, as they could very well see from the fact that I was giving them a treat in spite of everything. On my second expedition they were so docile that they even came to look me up and asked for a pipe of tobacco, promising that when I came again they would have skins of all kinds of small wild

gediertens voor my hebben, maar ik moest maar kraale en tobak voor haar brenge, dat ik ook beloofde.¹³⁸⁾

Nog een schoft hooger getrokken hebbende kwamen wy in een mooye groote valley, waar de Kouringais¹³⁹⁾ of de Hooge kraal ley; in de valley neevens de rivier was een bosschagie van boomen, die van onder waaren gesnoeyd en er gong paade deur op de manier van allees, dat 't vee en 't volk altijd in de schaduwe was. Deeze natie was in 3 kraale geverdeelt en daarvan heb ik een maar getelt, bestond uyt 49 strohuysen, hebben een meenigte van vee, maar meestendeels beeste. Deeze Kouringais is de eerste van de kleyne Korakkoa, gelykenen van posituur en dragt, meestendendeels na de Eynikkoa, maar zijn tog een heel andere natie, want zy wisten van de onderste naties weynig af. Niet veele van haar draagen 't voorgenoemde gewaad van de Blicquoas en Gyzikoas, maar alles wat ze van bakke,

¹³⁸⁾ In his *Relaas* to Hendrik Cloete, Wikar includes additional information concerning this incident: "On a certain day I had the draught oxen unloaded in a cool thicket 300 paces from the river, on account of the heat, and went with a single Hottentot to the river to bathe. I had finished swimming and lay on my stomach under a bank in the shade to search for agates and caused the Hottentot to do the same. While my companions were unpacking, a swarm of wild Bossiesmans came from the grass plains (from the North for we were on the other side of the river). They were keen to get to the river but seeing my large party, retired behind a hillock so that none of us caught sight of them. But the Bosjesmans could no longer endure their thirst and 6 of them resolved therefore to creep to the river in a round about way, to obtain water for their friends. This they did and unfortunately came creeping on the bank under which I and my Hottentot were. We two had not the least suspicion but my trusty and helpful blood-brother Ouga knew I was in the river. He distrusted the peace and quiet and

animals for me; only I was to bring them beads and tobacco, and I promised to do this for them.¹³⁹⁾

When we had proceeded a stage further we entered a beautiful wide valley where the Kouringais or the High Kraal¹³⁹⁾ is situated. In the valley next to the river there was a thicket of trees trimmed at the bottom and with paths like avenues running through, so that cattle and people were always in the shade.

This tribe was divided into three kraals, only one of which I counted; it contained 49 huts and stock in great numbers, chiefly cattle. These Kouringais are the first of the little Korakkoa we met, for the greater part resembling the Eynikkoas in build and dress, yet they are an entirely different tribe, for they knew little of the tribes lower down. Not many of them wear the garb, already described, of the Blicquoas and the Gyzikoas, but whatever they possess in the way of bowls, spoons,

therefore came to look for me and his son. He saw the enemy and made instant alarm and signalled to me with his kam-stick or nose-wiper of jackal's tail so that his son who was with me noticed him instantly. He said to me "Hunkotze* (*child of a white woman*), he means you." As I looked up I saw them with bent bows pointed at me but as soon as they saw I detected them, they lowered their bows and took to their heels. But the Gyzikoas who accompanied us knew them and talked them over so that they came, most afraid and downcast, to our place of unpacking where I gave them tobacco. Because I treated them so well they were so docile on my return that they came to me of their own accord and for some days followed us to scavenge when we had shot some game." *Het Zoeklicht, Deel IV, p. 143.*

*) Kora: /hū (white person), /go (child), tse (you — in address).

¹³⁹⁾ From Kora Hot.: /uri=high, proud; Kouringais appears on the map of the Gordon Collection as "First and Second Koraqua kraals called Goeringneis" (approximately at the present Kheis). These Kora Hottentots were later known as the *Hoogstaanders* or Proud People.

leepels, assagaye, cieraade etc^a bezitten, dat brengt haar de Blicquoas.

Hier heb ik met mijn 1ste togt weeromgekeert, en ik ben van deeze natie onthaald geworden, beeter als ik 't verlangde of my inbeelden kon. De capiteyn heete Soenop, hy wilde van my een oude roode neusdoek hebben tot cieraad voor zijn vrouw; dat was in haare ooggen regt mooy, want ik hadde de neusdoek schoon gewasschen. Hy was nieuwsgierig om te weeten, of de neusdoek groeyde, of kort gezeyd op wat voor eene manier mijn natie aan zulke mooye goed quam. Toe ik hem dat beduyde en nog eenige kleynigheeden daarby toonde zo als een schaer met naald en gaaren etc^a wees hy dat ook aan eenige van zyne zoldaten, die naast hem zaten, waarop zy zeyden, dat zy altijd gedogt hadden, dat de Blicp de slemste natie van alle was, maar nu zagen zy wel datter nog slemmer was. Van die korale, die hy van myne reyscamraten gekreegen had, vroeg hy my of er ook veel van dat goed in mijn land was, waarop ik hem zeyde, datter meer was als hy en al zijn volk betaalen kon. Toe antwoorde hy: dat zegt gy wel, maar dat zou jou net zo gaan als de Blicquoas, die hebben ook veel goed, maar als wy in 't beste van den handel zijn, dan is de Blicp haare ruylgoed al gedaan, waarop ik hem dat uyt de kop zagt te praten, maar hy zeyde: wy zijn altijd baas in den handel, wy zullen 't ook blyven.

By mijn tweede togt vernam ik dat ze effectief groots daarop teegen 't boovenste volk geweest waaren, dat ze de voorregt gehad hadden om my te zien; zy hebben ook een lied van my gemaakt in haare fluytjesdans, en zy hebben my en mijn geselschap met fluytdansies en Blicp of renosterdans geëert. Deeze twee dansies is in

assegais, ornaments, etc., is brought to them by the Blicquoas.

Here on my first expedition I turned back and this tribe received me better than I could have expected or imagined. The chief was called Soenop; he wanted me to give him an old red handkerchief as an ornament for his wife; in their eyes it was very pretty because I had just washed it clean. He was inquisitive to know whether the handkerchief grew, or, to put it briefly, how my nation acquired such pretty things. When I explained to him and in addition showed him a few other small things like a pair of scissors with needle and cotton, etc., he showed these articles to some of his soldiers who were sitting next to him; whereupon they said that they had always thought the Blip were the cleverest tribe of all, but now they realised that there were tribes still cleverer.

With regard to the beads that he had got from my travelling companions, he asked me whether these things were plentiful in my country, and then I told him that there were more than he and all his people could pay for. To this he replied: "So you may say, but you will fare as the Blicquoas do, who are also rich in possessions, but when we are at the height of our bargaining, the store of goods which the Blip have to exchange, gives out." I tried to talk him out of it, but he said: "We are, and shall always remain, masters in trade."

On my second expedition I learnt that they had boasted greatly to the people living higher up of having had the privilege of seeing me; they also sang a song about me in their flute dance and honoured me and my company with flute dances and the Blip or rhinoceros dance. These two little dances charmed my eye

mijn oog en oor wat mooyes; by de fluytjesdans is voor-
eerst een melody, en de principaalste is 't treurlied van
een meyd of vrouw, die haar man in den oorlog ver-
looren heeft; de zin daarvan is omtrent zo, dat zy nu
weduwe met hare kinderen alleenig zijnde, 't wild dat
anders voor haar was nu zonder pylen loopen moet en
teffens geeft zy te kennen, dat ze wil zo lang leven,
dat haar zoon, die zy by de overleedene man heeft,
groot word om dat wild voor haar te schieten. De mans
staan naast aan malkander geslooten in een ring, en
yder heeft een fluyt, eenige hebben groffe fluyten,
eenige fyne, een man staat met de fluyt middel in de
kring; hy begint eerst den dans en 't lied met woorden,
waarop die in den kring staan beginnen alle tegelijk
rond danzen teffens op de fluyte blaazende. 't Geluyd
van de groffe fluyten komen in 't lied niet anders als
op zyn pas, als 't groffe geluyd daar weezen moet, en
principalijk als het lied uyt is, laat zig de groffe fluyten
't laatste hooren; zo danzen ze zeer curieus met de
voeten op zijn pas stampende, wanneer het weezen
moet. De vrouwluyden danzen nu rondom den kring
alle agter malkander, op de handen klappende; hier
voorvalt ook iets by dat na karsseere lykent, want als
zy zo ronddanssen, glipt er wel een of 2 van de mans
uyt den kring. Daarom sluyten ze tog aan malkander
vast; die er nu uyt den kring is, danst neevens een
vrouwperzoon zagties aan de banden van haar voor-
schootgewaad trekkende, waarvoor zy hem weer schijnt
te dreygen. Het mooyste hier van is de muziek; als
men 's avonds een 4 à 500 tree daarvandaan is, dan
hoort men zo veelderley stemmen als men bedenken
kan, want dan belemmert 't geklap van de handen 't
regte gehoor van den muziek niet.

and ear. In the flute dance there is first a melody and the most important part is the song of lament by a woman, or a wife who has lost her husband in battle. The purport of it is something like this: that as she is now a widow, alone with her children, the game that would otherwise have been hers now roams about free from the arrows; and she also intimates that she desires to live until her son whom she had by her late husband has grown up to shoot that game for her. The men stand linked in a circle and each one has a flute, a few of which have bass notes, others high notes; one man stands in the centre of the circle with a flute; he first starts the dance and the song with words, whereupon those forming the circle all begin to dance round simultaneously, at the same time playing on their flutes. The sound of the bass flutes does not come in, except at the proper time when the bass note should be sounded; and chiefly at the end of the song the bass flutes are the last to be heard.

So they dance very fantastically, marking time with their feet as the rhythm demands. The womenfolk now all dance one behind the other round the circle, clapping their hands; at this stage something occurs which is like a caress, for, as they dance round in this way, one or two of the men slip out of the ring; but the others still link up to keep the circle while those who have left it, each dancing next to a woman, gently tug at the bands of her apron-like garb, for which she in her turn feints to threaten him. The music is the most attractive part of the dance; if in the evening you happen to be four or five hundred yards away from it you hear as many kinds of voices as you can think of, for then the clapping of the hands does not prevent you from hearing the music properly.

De Blicquoasdans die zy ook wel den renosterdans noemen, heb ik eerst by de Gyzikoaas gezien, die zweemt na een van onze contra dansen; hier komt geen muziek, maar gesang by. De meyde zijn de zingers en staan gemeenlijk in 2 reye op de hande slaande en zingende; daar koomen dan de mans dansende aan, en meteen koomen daar 2 van de meyde, die 't dansen best kunnen uyt; die verbeelden nu 2 renosters. Al in den dans zoeken deeze 2 gewaande renosters de jaagers of de mans te stooten, die nu in den dans haare kunst toonen om pat te geeven en uytvlugt te neemen.

Mijn tweede togt p^{mo} April 1779 begonnen, heb ik 4 schoften hooger geweest, tot na de Husingais of Spinnepkopdraadkraal.¹⁴⁰⁾ Onderwijl dat ik weggeweest ben, hebben de Gyzikoa en Kouringais twist gekreegen; de Kouringais hebben de Gyzikoa gedreygt om haar aan te doen met hulp van de Kay Korakkoa, of Groot dito. Toen zijn de Gyzikoa 2 schoften leeger als ik ze de eerste keer gevonden heb, afgetrokken, maar hebben de Korakkoa ook gedreygd met hulp te krygen van de Namnykoa, Kaukoa en Aukokoa, waarop de Kouringais ook bevreesst zijn geworden, en 3 schofte hooger getrokken als ik ze de eerste keer gevonden heb. Nu met mijn tweede togt lagen de Husingais een schoft hooger als dat de Kouringais gevlugt waaren.

Deeze Husingais zijn ook quaade vriende met de Kouringais, alhoewel dat deeze 2 een volk namentlijk de kleyne Korakkoa uytmaaken. Maar de Bossiesmannen van de Kouringais hebben vee van de Husingais afgenoomen, en 't schijnt of de Kouringais haare

¹⁴⁰⁾ Marked "Hoekingeis or Scorpiaan kraal" upon the map of the Gordon Collection and placed in the approximate situation of the present Koegas.

I first saw the Blicquoas dance, also called the rhinoceros dance, among the Gyzikoa. This has a certain resemblance to one of our "contra" dances which is accompanied by song, not by music. The women are the singers and usually stand in two rows clapping their hands and singing; then the men approach as they dance and at the same time two of the best dancers among the women come forward, simulating two rhinoceroses. Still dancing, these two supposed rhinos seek to make thrusts at the men, the hunters, who show their skill in the dance in evading and escaping them.

On my second expedition, begun on 1st April, 1779, I went four stages higher up the river as far as the Husingais or Spiderweb Kraal.¹⁴⁰) During my absence the Gyzikoa and the Kouringais had a dispute; the Kouringais threatened to make war on the Gyzikoa with the help of the Kay or Great Korakkoa. Then the Gyzikoa trekked two stages lower down from where I had encountered them the first time; they also threatened the Korakkoa that they would get help from the Namnykoa, Koukoa and Aukokoa, and consequently the Kouringais became afraid and trekked three stages higher up from the place where I had first met with them. Now on my second expedition the Husingais were living one stage higher up than the part the Kouringais had fled to. These Husingais are at enmity with the Kouringais, although these two tribes form one people, namely, the Little Korakkoa. But the Bushmen belonging to the Kouringais had stolen cattle from the Husingais, and it seemed as if the Kouringais were going to champion their Bushmen,

Bossiesmannen willen voorstaan, daarom hebben de Husingais om de oorlog en meer kwaad te meyden over de rivier getrokken. Deeze kraal waar ik maar de helfte van gezien heb, is magtig sterk van volk en vee, en zy vertelden, dat de Kay Korakkoa die 3 dagen loopens hooger leggen, zijn nog sterker als zy. De Korakkoa bestaat uyt 6 kralen, die tot haare oorlog hooren.

Op mijn tweede togt is niets merkwaardigs voorgevallen, dewyle wy zo spoedig doortrokken, dat wy in 2 maanden heen en weer zijn gekoomen. Als 2 keer 's nagts reysende, ben ik met mijn geselschap onverziens Bossiesmans op 't lijf gekoomen, die onder ons pylen lieten vliegen, maar tog is er geen ongeluk geschied, dewyle wy dat net zo goed als zy weeten om agter de klippen te retireeren, en door bepraten van die haar kennen, zijn ze tog tot stilstand gekoomen; ook heeft ons eens 's nagts een leeuw bezogt die een beest vangen wou en had hem al van agter beet met de klauwen. De Hott^a die nooyt zonder haare geweer by zig gereed te hebben leggen, hebben hem waargenoomen, en omtrent nadat ze een half uur met den leeuw in de nagt gevogten hadden, hebben zy hem dapperlijk met assagaye dood gegoeyd. Zy hadden opdriftzel en allerhande bogt in brand gestookten, dat 't overal ligt was. Dit was de meyde haare werk, die voor ditmaal ook meer hart in 't lijf hadden als ik, want regtuyt gezeyd, ik ben benout 's daags om met haar den leeuw te jagten, laat staan dan in de donkere nagt, want als het op een hartloope gaat, weet ik voortans dat ik de agterste blijf, daarom stond ik by een groote kameeldoornboom, overleggende by myzelven, als de nood aan de man quam in de geswindigheyd daarop te klimmen.

so the Husingais crossed the river to avoid war and further bickering.

This kraal, of which I saw only half, is exceedingly strong in men and cattle, and they say that the Kay Korakkoa living three days' journey on foot higher up are even stronger than they. The Korakkoa have six kraals which comprise their war power.

On my second expedition nothing remarkable occurred since we passed through so quickly that going and coming took us two months. Twice when travelling at night, I came unexpectedly with my company upon Bushmen who shot arrows at us, but without any casualty, as we understood the art of retiring behind rocks just as well as they did, and when those who knew them had talked things over with them, they were pacified.

One night also we were visited by a lion that had come after one of the cattle. It had already clawed the animal from behind, when the Hottentots, who never lie down without having their weapons ready beside them, perceived it, and after having fought with the lion for about half an hour in the dark, they courageously killed it with assegais.

They had lighted a fire of drift wood and all sorts of rubbish, so that it was light everywhere. This was the work of the women who for this once had more courage than I, for to tell the truth I am nervous of lion hunting with them in the day time, let alone in the darkness of the night, because I know beforehand that when it comes to running I shall be behind the rest. That is the reason why I kept close to a huge camel-thorn tree, silently deliberating that, if the worst came to the worst, I would climb up into the tree in the twinkling of an eye.

Op alle beyde myne togten hebben wy te zamen getrokken 't volgende groote wild gedood namelijk 2 olifanten op de plek doodgebleeven (en een is met zyne quetzuuren weggelooopen, en omtrent 8 dage na dato van de Bossiesmans dood gevonden, die de tanden tot kleyne brokke stukkeslaan hadden met klippe, om daarvan leepels voor haar te maken), 2 renosters, 1 buffel, 1 kameleopardalis, 10 zeeoeye.

In de maanden December, January, February en Maart is 't climaat alhier besonderlijk heet, dat men geen vel of riem geen uur kan laten buyten leggen, of hy is gaar gebrand, dat men hem pluysen kan van mal-kander. De zon is alhier zo heet, dat men op deeze tijd geen 20 tree blootvoets loopen kan in 't stof of in den zand of er komt blaaren aan de voeten. Men kan ook zelfs om deeze tijd in de vlaktens van de groote rivier alle dagen met de hand een steenbok vangen (als 't n.b. niet reegent), want zoals een steenbok maar opspring laat men hem maar loopen zijn cours. Ik blijf nu circa een pijp tobak rookens onder een bos in de schaduwe zitten, dan neem ik alweer de spoor van den steenbok en volg die; als ik hem weer opjaag, blijf ik alweer een minuut of 7 à 8 zitten en zoals flussies gedaan. De 3de of de 4de keer zulks doende kan men hem als hy weer opspring met de hand vangen, dan zijn zyne pooten deur gebrand. Dat is de Vlakbossiesmans haare vaste neering in die warme tyd.*

Sprinkhanen zijn hierbooven, dat men ze zomtijds voor een wolk aanziet in de lugt, zy trekken altijd mee de wind, en zoals de wind draayd, zo vliegen ze ook.

*) A. p. 44 adds: "The Bosjesmans are shod for this purpose with a piece of ox-hide which, closing over the heel and toes, is bound to the foot with thongs of leather" (zy zyn daartoe

On the two expeditions we killed all in all the following big game: Two elephants shot dead on the spot and one wounded that got away and was found dead about eight days later by the Bushmen, who with stones broke the tusks into fragments for making spoons; 2 rhinos, 1 buffalo, 1 giraffe and 10 hippos.

In the months of December, January, February and March the climate here is exceptionally hot so that you cannot leave a skin or leather thong lying outside for an hour without its being shrivelled up, with the result that you can pull it to pieces. The sun is so fierce here that you cannot walk barefoot in the dust or the sand for 20 yards without getting your feet blistered. On the plains of the Great River at this time of the year you can catch even a steenbuck with your hand (of course, that is when it has not rained), for when it jumps up you just let it go its way. You now remain sitting in the shade under a bush for as long as it takes to smoke a pipe, then you take the spoor of the steenbuck and follow it; after you have driven it up again you sit down once more for 7 or 8 minutes as before. The third or fourth time you do this you can catch it with the hand as it jumps up—then its feet are burnt through. This is the regular custom of the Bushmen of the plain in the hot season.*

Up in these parts there are locusts in such numbers that you sometimes take them for a cloud in the sky. They always trek with the wind, and as the wind

geschoeid met een stuk osse huyd die over de hiel en teenen sluytende met riempjes aan de voet gebonden). This small but important addition made in A. is probably an example of the manner in which Mr. Olof de Wet, by questioning Wikar, extended the account intended for the Governor.

Zy veranderen 3 keer van couleur, eerst klijn zijnde zijze zwart, want waar een groote trop sprink[hanen] neervalt dit jaar, zy laten zoveel eyers agter zig, dat aanstaande jaar op die plek zoveel egaal groote zwarte sprinkhaantjes is, dat men zoude zeggen, dat 't stof of den zand der aarde tot sprinkhanen geworden was. Nu zwart en klijn zijnde vliegen ze niet, maar springen op de grond, alle een cours houdende; iets wonderlijks heb ik by deeze klyne opgelet, want wy graafden om te vangen in een sloot in een drooge rivier dat ze daarin spronge; die nu al voorby waaren keerden om en sprongen ook in de sloot, zodra zy merkten, dat hare makkers niet agterna kwamen. N.B.) Halfwassen zijn ze rood, ten laatsten volwassen zijnde zijn ze vaal, waar ze neervalle blijft zomtijds knappies de stompe van de bossies en 't gras over. Als ze nu in een groote grasvlakte neervallen, steeken de Bossiesmans vuur in 't gras en raapen dan de gebraayde sprinkhane by hoope op, bewaren dat in knapzakke, de kop en vlerken afgebrooken, eeten zy dat smaaklijk. Als de Bossiesmans de sprinkhaane zien aankooome, betuygen zy met een geklap der handen en geschreeuw een groote blijdschap, want nu is haare oegst. Gepasseerde jaar zijn de treksprinkhaane aan de Caabze zyde van de groote rivier geweest; zy zijn op drie schoften naby de Camusberg¹⁴¹⁾ geweest, daar hebben ze weeromgedrayd.

N.B. Ik heb ze gezien zo trouw malkander volgen, dat ze in de groote rivier gesprongen zijn, dat de rivier op laatst langs de kant by hoope doode daarvan opgoeyd.

¹⁴¹⁾ Kamiesberg. See note p. 297.

changes its direction they turn with it. They change colour three times. First, when young, they are black, for where a large swarm of locusts has settled they leave so many eggs that the following year in the same place you find as many small black locusts. These are all the same size and one would think that the dust or the sand of the earth had turned into locusts. While they are black and small they do not fly, but hop along the ground, all going in one direction. I noticed something remarkable about these little ones. We were digging a ditch in a dry river bed in which to catch them as they hopped into it; those that had already passed came back and also hopped into the ditch, as soon as they saw that their companions were not following them. N.B. When half grown they are red and when they are full grown they are a dull greyish brown. Wherever they settle they leave barely the stumps of the bushes and the grass. When the locusts settle upon a wide grass plain the Bushmen set fire to the grass and gather up the roasted locusts in heaps, keep them in skin bags and with the heads and wings broken off they eat them with relish. When the Bushmen see the locusts coming they proclaim their great joy by clapping their hands and shouting, for this is their harvest. Last year there were migratory locusts on the Cape side of the Great River; they were within three stages of the Camusberg,¹⁴¹) and there they turned back.

N.B.—I have seen them following one another so faithfully that they hopped into the Great River so that at last the river washed up the dead in heaps along its bank.

De Bossiesmans en de veeryke naties langs deeze groote rivier leggende, kunnen zeer vinnig en net met de pijl en boog schieten. Haare boogen zijn gemeenlijk van rood karee hout of olivenhout gemaakt. Zy weeten 't wild mooy te betrekken met een afgeslagte voogelstruysvel, die trekken zy aan en loopen op de manier zoals deeze voogel doet in de streek, waar 't wild weyd; omtrent mooy in 't gezigt van 't wild zijnde, beginnen zy te schrikken, heen en weer springende zoals een voogelstruys doet, als hy wat ge-
waar word. Wanneer de quagas wilde peerde etc^a zulks zien, koomen zy by deeze gewaande voogelstruys om te kyken, dewelke dit spel onder de wind aangevangen heeft, dat 't wild geen reuk van hem heeft kunnen krygen. Nu zy hem zelfs naaderen, kan hy ze na wensch schieten. Haare pyle, waar ze het wild mee schieten zijn gemeenlijk yzere harpoenen, ook word wel gebruykt op de punt van den rietpijl een kantige, scherpe, witte klip in plek van een yzere harpoen; deeze pryzen ze beeter te zijn als een yzer harpoen, want de klip breek veeltijds in 't lijf van 't wild in stukken. De andere pyle worden van scherpe genzebokbeene etc^a gemaakt die binnen in 't fluytjesriet gestookten word. Als zy regt meenen op malkander te schieten, maaken ze de pylen zwart, want dan kan men een pijl die van een vinnige schut geschooten is, niet zien aankoomen, en dus is men niet in staat om voor zo een pijl pat te geeven.

Hare tweederley boomgift, dat ze aan deeze pylen gebruyken, is 't merkwaardigste van al. De eerste of sterkste giftboom groeyt langs de bergen van de groote rivier, is zeer scherp van reuk, besonders van alle andere boomen, dat men hem zonder verdere kennis de reuk alleen gebruykende vinden kan; is groen van bladeren;

The Bushmen and the tribes rich in cattle who live along this Great River are quick and accurate in shooting with bow and arrow. Their bows are generally made of red *karee* wood or wild olive wood. They understand how to decoy game with an ostrich skin, which they put on and then, imitating the walk of the bird, they go into the region where the game are grazing. As soon as they are well in sight of the game they begin to show fear, jumping here and there as an ostrich does when it becomes aware of anything. The zebras, wild horses, etc., seeing this, approach the sham ostrich to have a look, since he has been playing the trick below the wind and they have not been able to get his scent. Now that they themselves come towards him he can shoot at will.

The arrows with which they shoot game are usually iron-barbed arrows, but they also use a sharp-edged white stone as a point to the reed arrow instead of the iron-barbed arrow. They praise these as being better than an iron-barbed arrow because the stone often breaks into pieces in the body of the game. The other arrows are made of the sharpened bones of gemsbuck, etc., which are inserted into "*fluitjiesriet*." When they really intend shooting one another they blacken their arrows, for then an arrow sent by a swift shot cannot be seen coming and cannot be avoided.

The two kinds of tree poison they use on their arrows are the most remarkable of all. The tree producing the first, the strongest poison, grows in the mountains along the Great River and has a very powerful scent, so different from that of all other trees that one can find it by its scent alone without knowing anything more about it; its foliage is green. In July the poison

in de maand July begint er de giftwormen op de bladeren te gaan zitten, die anders gedurende den tijd dat de boom droog is, onder in de vaale stam van den boom woonen. Deeze wurmen binnen nu net zó van colour als de bladeren daar ze van eeten. De wurme alleenig worden van de Hott.^s genoomen, de wurmen worden in een leere lappie dicht toegebonden en gebewaart, totdat ze verrot zijn; dan stampen zy ze fijn tot stof, en met spooeg smeeren zy dat rondom de pylen. Als zy den gal van de groote kliphagadis daaronder mengen en als iemand dan daarmee gekwetst is, is er geen deurkoomen aan of hij moet anstonds giftzuyperswater krygen.

Als men een takkie van deeze boom afbreekt, loopt er een sterk ruykende sop of olie uyt, daar men voor oppasse moet, dat 't niet in de oogen komt of men word er stokblind van. Ik heb een besonder eygene onder-vinding by deeze boom, die ik niet nalaten kan om te melden, want op een zeeker tijd brogt my mijn opligtbroeder Ouga wat honing, zeggende aan my dat wy daarvan bier maken zouden, maar verbood my om daarvan te eeten, dat ik niet wel verstond en ik steurde my daar ook niet veel aan, maar ik had omtrent nog geen leepel vol daarvan gegeeten, of 't begon my in de keel als vuur te branden, waarop 't geen 2 minuten duurde of ik gevoelde een heele ontroering in mijn lijf en ik met respect en promissie gezeyd, aan 't purgeeren raakte en wurme quyt raakte die zoals lind lykenden wel 3 vaam lank en nog langer, waarop dat ik in flaaute viel dat de Hott^a koude water over my goeyden, dat ik weer by myzelveu quam en toe gong ik daarby aan 't vomeeren, en dat zo sterk, dat ik van flaauwigheyd en zwakheyd die agtermiddag moest blyven leggen. Met de wurme ben ik van mijn kindsgebeente af geplaagt geweest, dat ik my van pijn in 't lijf zomtjids niet heeft

worms, which during the time that the tree is dry live at the bottom in the grey-brown bark of the stem, begin to appear on the leaves. These worms are exactly the same colour as the leaves they eat. The Hottentots take only the worms which are tightly tied up in a piece of leather and kept until they rot. Then they are ground to a fine powder which is rubbed all round the arrows with spit. No one wounded with this mixture, when the gall of the big rock lizard has been added, has any chance of recovery, unless he is immediately given the urine of a poison drinker. When a twig of this tree is broken off a strong-smelling sap or oil oozes out. You must be careful that this does not get into your eyes, for if it should you would become stone blind.

I had an extraordinary personal experience with this tree which I cannot help relating. One day my brother companion Ouga brought me some honey which he said we might make beer of, but which he forbade me to eat. I did not quite understand why, and I did not take much heed, but I had hardly eaten a spoonful when my throat began to burn like fire, and not two minutes later my whole body became affected, and, by your leave, with apologies, I began to purge and got rid of worms looking like tape quite three fathom long, and even longer, whereupon I fainted and the Hottentots poured water on me until I recovered consciousness; then I began vomiting so much that I had to lie down all that afternoon from weakness and faintness. I had been troubled with worms from childhood, so that sometimes I did not know which way to turn for the pain in my body, but since this occurrence, the

weeten te bergen, maar na 't voorvalle van deeze passagie, heb ik God den Heere zy gedankt geen pijn gevoelt. De Hott^s wisten my te vertellen als 't alles voorby was, dat de byen van de blommen van den voornoemde giftboom gezoogen hadden, en dat de honig daarom zo giftig was.

De tweede giftboom is een groote melkbos,¹⁴²⁾ van stam vierkantig, begroeyd met giftige doorns; onder in den stam van de boom steeken zy een gat, en laten de melk uytloopen in een bak of eerde pot, woelen dat gift in gras en goeyen dat in kleyne fonteynen of putten waar ze weten dat de wilde paarde koomen om water te drinken, welke wilde paarde hiervan gedronken hebbende, geene 400 tree loopen of zy barsten. 't Vlijs van zulke vergeeve peerde word gekookt en gegeten, maar de zop daarvan drinken zy niet. 't Wild wat zy schieten, word meestendeels met malkopgift¹⁴³⁾ geschooten, daar snyden ze dan dat vlees maar weg wat rondom 't pijlgat is, de rest word schoon opgegeten. Van deeze laastgemelde giftige melkbos word als hy oud en verrot is, de zwarte pit uyt de stam genoomen; ook fijn gestampt, word hy met spoog klam gemaakt, en om de pijl gesmeerd, maar een mens daarmee geschooten, dat is niet zo erg als 't voorige gift, maar de gekwetste moet tog anstonds gesneeden worden. De wonde met schoon water uytgewaschen zijnde, word de gift van een tooveresse uytgesoogen.

¹⁴²⁾ *Euphorbia virosa*, //χau, not to be confused with //Kous, the Kauwboom mentioned in note (146). This *Euphorbia* is illustrated in Paterson's *Narrative of Four Journeys into the Country of the Hottentots and Caffraria in the years 1777*, 8, 9. p. 62), with the caption "Euphorbia, supposed to be the

Lord God be thanked, I have felt no pain. When it was all over, the Hottentots told me that the bees had sucked the flowers of the tree I have mentioned, and that was why the honey was so poisonous.

The second poison tree is a big milk-bush with a four-sided stem covered with poisonous thorns; ¹⁴²⁾ at the bottom of the tree trunk they make a hole and let the milk run out into a bowl or earthen pot, smear that poison on the grass and throw it into small fountains or wells where they know that wild horses come to drink water, and, having drunk of this water, the wild horses burst before they have gone 400 yards. They cook and eat the meat of these poisoned animals, but they do not touch the juices.

The game they kill is for the most part shot with "malkop" poison. ¹⁴³⁾ They merely cut away the flesh round the wound made by the arrow; every bit of the rest is eaten. The black pith of the stem of the second poisonous tree I mentioned is taken out when it is old and rotted and crushed fine; it is then moistened with spittle and rubbed all round the arrows, and when anyone has been shot by one of these arrows it is not as serious as a wound from an arrow with the first kind of poison on; yet the wounded man must immediately have incisions made round the wound. When the wounds have been washed with clean water the poison is sucked out by a sorceress.

strongest Vegetable Poison in Africa". Dr. J. Muir of Riversdale has kindly drawn the editor's attention to the fact that Paterson's two plates, numbered 8 and 9, are identified as *E. virosa* in the *Flora Capensis*, Vol. V. 2, pp. 366-7.

¹⁴³⁾ *Lit.*, poison causing madness.

Van deeze melkbos heb ik ook een eyge ondervinding, want op zeeker dag dat wy de Nakourisbergen afquamen, zag ik dat den draagos zijn pak op zy was; toen reed ik haastig toe om zulks te verhelpen en ik was blootvoets, en in 't gedrang in de haastigheyd schraapte mijn voet aan zo een giftmelkbos, en er bleef 2 klyne dorntjes in zitten. De avond aankoomende als wy afpakken wilde, was mijn voet zoals een kussen geswollen, toe hebben de Hott^s gesneeden de doorntjes daaruyt en gezoogen, maar ik was te kleynzeerig om diep genoeg te laten snyen, daarom wierd mijn voet nog slemmer, dat de nerf rondom weggong en er begon witte water uyt te scyfferen, ten laatsten wierd de heele been ook stijf. Toen heb ik van allegaar zuure melk my laten geeven en ik kookte die op, en hief dan de voet daarin zo warm als ik konde, waarop de voet tog die nagt zakte en de andere dag langamerhand beeterde. Anders ben ik God den Heere zy gedankt onder al die tijd gezond geweest.

Als een Hott^s wat manqueert word hy ten eersten als er geen tovermeester by de hand is, op zijn buyk gesmeerd en met een druk net of ze de vet daarin drukken konde, en dan word hy neffens zijn oog gesneeden en braaf diep dat hy voor goed bloeyd.

Met 't na booven trekken van mijn tweede togt had ik 't geluk den 11 April 1779 om een kameleopardalis te krygen, waar ik de vel van meegebracht hebbe; hoewel dat ik dit vel beeter als myzelve opgepast hebbe, is 't tot mijn leedweezen op eenige plekkies tog geschaafd. Maar als men met een ander mans wagen opkomt, moet men bly weezen en tevreede zijn, zoals de baas van de waagen 't goed belieft te plaatzen. Deeze kameleopardalis was een veers, maar tog volwassen, terwijl men zien kon dat ze al gespeelt had; als zy geschooten was,

I had a personal experience of this milkbush. Once as we were coming down the Nakouris Mountains I saw that the load on the pack-ox's back had shifted, so I quickly rode to put it straight and in the haste and hustle a poisonous milkbush scratched my foot, which was bare, leaving two tiny thorns in it. When evening came and we were going to unload, my foot was swollen to the size of a cushion; then the Hottentots cut out the thorns and sucked, but I was too sensitive to pain to allow them to cut deep enough and so my foot became worse. The outer skin fell away and white water began to ooze out, until at last the whole leg became stiff. Then I made them all give me sour milk, which I boiled up and I put my foot into this as hot as I could bear it. That night the swelling went down and the next day the foot gradually began to improve. For the rest, thanks be to the Lord God, I was well all the time.

When there is anything wrong with a Hottentot, and no magician is at hand, the stomach is rubbed with as much force as if they meant to rub the fat right into it and then they make an incision, a really deep one, next to his eye so that it bleeds freely.

As we were trekking higher up on my second expedition, I had the good fortune on 11th April, 1779, to get a giraffe, whose skin I have brought along. Although I took better care of it than of myself, yet to my regret it is rubbed in a few small places. But when you are travelling in another man's wagon you must be gratefully content with the way it pleases the owner of the wagon to pack the goods. This giraffe was a heifer, but full grown, and you could see that she had been covered. When she had been shot the long neck

lag de lange nek nog regt overend, daarom heb ik van onder van de voorvoeten tot aan de kop beginnen te meeten, en zy was circa 18 voet hoog, van de borst tot de steert $9\frac{1}{4}$ voet lang en circa $1\frac{1}{2}$ voet scheeld 't dat de voorvoeten langer als de agtervoeten zijn. De voornoemde maat van dit beest moet men niet zekuur op te werk gaan, want ik heb een voet na mijn gissing genoomen.

Dat den kameelpeerd gras eet, heb ik nooyt gezien, hoewel dat ik enkele en ook heele troppen meenigmaal gezien heb, maar altoos vreeten zy in de toppen van de hooge boomen. 't Kan zijn, dat hy ook graast, maar gezien heb ik 't nooyt. Na mijn gedagten en onderzoek moet dit dier braaf lang zonder water kunnen uythouden, want in de drooge contrey waar geen water is, is 't veld vol met spoor, maar zelden krijgt men spoor na 't rivier toe; als men dit dier met bekruype onder schoot koomen kan, is 't een groot geluk en 't gebeurt zelden, want van dat hy zo hoog is en altijd in de toppen van de boome vreet, ziet hy een mens al van verre; maar als men een reedlijk paard heeft, is hy gemaklijk te krygen, want hy kan zo hard niet eens loopen als een eland. Om kalven te vangen is ook maklijk kans toe, want de eerste en de 2de dag dat de kalf oud is vangen hem de Bossiesmans te voet, want de Bossiesmans weeten den tijd net op te passen als de kameelkoeye kalven. En als 't God den Heere en de hooge regeering behaagde dat ik nog een keer aan de groote rivier kon koomen, zo wilde ik uyt liefhebberey en eergierigheyd probeeren of ik niet in staat zou weezen om een leevendige cameleopardalis na de Caab leevendig te brengen, want als 't waar is, dat mijn voorstaat dat ik geleezen heb, dat dit dier in de oude tyden leevendig aan 't volk te Roomen getoond is, zo

remained upright, so I began to take the measurements from below the front feet up to the head. She was about 18 feet high, from the breast to the tail $9\frac{1}{4}$ feet, and the difference in length between the fore and hind legs is about $1\frac{1}{2}$ feet. The measurements I have given of this animal must not be taken as accurate, as I merely guessed at the length of a foot.

Although I often saw giraffes singly and in big herds I never saw one eat grass; they always ate the tops of the high trees. It may be that they graze as well, but I never saw that. In my opinion and from my investigations these animals must be able to last without water for a very long time. For in the dry region where there is no water the veld is full of their spoor, but you seldom find a spoor leading to the river. If you manage by stalking to get within shot of this animal it is by great good fortune, and it seldom happens, for, being so tall and always eating the tree tops, it sees you from afar; but if you have a fairly good horse you can easily get it, as it cannot even run as fast as an eland. There is an easy chance of your catching the calves, for when they are a day or two old, the Bushmen catch them on foot, for they know exactly when to expect the female giraffe to calve. And if it should please the Lord God and the noble Government to enable me once more to travel along the Great River, merely out of interest and for the sake of honour I should like to see whether I could not bring a giraffe alive to the Cape. For, if what I remember reading is true, that this animal was shown alive to the people in

zou ik denken, dat 't voor een liefhebber, die geen moeyte spaard, te probeeren was.

By de Eynikkoas en hooger op langs de rivier heb ik een klyne gedierte gevonden, die ik denke onbekend te zijn; hy heeft een mooye roode couleur en is zo groot als een muishond,¹⁴⁴⁾ maar de steert is langer als 't heele dier is en op de punt gitswart; ik ben met 't vel zeer ongelukkig geweest.¹⁴⁵⁾

Deeze naties gebruyken meestendeels de olie van de pitte van den kouwboom, in plaats van om zig met vet te smeeren. De besjes van deeze boom, dienen haar tot kost en tot drank en is inderdaad een aangename vrugt; de pitten hiervan braden ze onder de as, en in stukken gestampt zoeken zy de buytenste schil daaruyt, die zy weggoeyen, de rest gemaalen word een welriekende olie.¹⁴⁶⁾ Op haar borst dragen eenige een zwam N.B.) van den haakdoornboom, die wit is en met knopies begroeyd, heeft een scherpe medecinaale reuk, en voor mijn deel weet ik geen specerey of mediceyn, die aangenaamer ruykt.

N.B. groeiende onder aan de stam van den haakdoornboom, zeer welriekend en by hun geacht als een hartsterkend middel.

¹⁴⁴⁾ *Herpestes Caffer*, the grey skunk of S.A., called *muishond*.

¹⁴⁵⁾ The *Relaas* adds: "and looking very like a muishond", and states that the Eynicquoas wore its skin as a decoration stitched in front on the flaps of their karosses of "Mosschelyaat

Rome in ancient times, I should imagine that an enthusiast who spared no trouble might attempt it.

Among the Eynikkoas and higher up along the river I found a small animal which I think is unknown; its colour is a pretty red and it is as big as a pole-cat,¹⁴⁴⁾ but the tail is longer than the whole body and is pitch black at the tip. I was most unfortunate with the skin.¹⁴⁵⁾

These tribes use chiefly the oil got from the seeds of the *kooww*-tree¹⁴⁶⁾ instead of fat for rubbing themselves. The berries of this tree serve them as food and drink, and are indeed a delicious fruit; they roast the seed under the coals and when it has been crushed they pick out from among the pieces the outer shell, which they throw away; the rest of it, when ground, makes a sweetly scented oil. Some of them wear a fungus (N.B.) of the hook-thorn tree on their chests. It is white and covered with little knobs, has a sharp medicinal smell and I personally do not know any spice or medicine which has a pleasanter scent.

N.B. Growing at the bottom of the trunk of the hook-thorn tree, very sweet scented and regarded by them as a medicine for stimulating the heart.

Katte, Naäs and Jakhal skins''. The Ruddy Muishond, *Myonax ratlamuchi*, formerly *H. Cadius*.

¹⁴⁶⁾ Nama: //Kous or //χāus, Kauwboom, a specimen brought by the editor was kindly identified by the Bolus Herbarium as *Pappea Schumanniana*. *P. Capensis* is known in the E. Prov. as *oliepitte* or *bergpruim*.

De meyde van de Eynikkoas die haare mans verlooren hebben, hebben zig ook den regterpink laten afsneyden,¹⁴⁷⁾ en de jonge meyde hebben een gat deur de neus zoals een draagos, steeken daarin een beezemrietje of gras, als zy danzen. In den dans hebben ze ook de steert van 't een of 't ander gedierte lossies op de kop vastgebonden, dat 't met den dans heen en weer slingert.

In 't generaal staan deeze naties haare bloedvriende magtig veel voor, en als een zijn vader vermoord is, zal de zoon van hem groot geworden zijnde, zulks op de moordenaar zyne vrienden wreeken, als de moordenaar zelfs niet meer leeft en zo houd 't mooren aan over en weer, tot datter niets of weynig van een van die 2 families overschiet en zy zullen schoon de grootste levensgevaar onderworpen, tog haare vermoorde vrienden 's nagts haalen om te begraven, dat verzuymt niet. Voor 't overige is by haar voor gierig uytgeroepen te worden 't grootste quaad, derhalven hebben zy alles gemeen met malkander en weygeren malkander niets.

Onder in de loop van de groote rivier vind men veel agate en andere moye riviersteen. Maar daarbooven by de Gyzikoas vind men dezelve ook landwaards in; men vind daar ook granate en zwart crystal. Veele blommen en planten vind men hier niet, ik hebbe van dezelve een kleyne verzameling meegebracht, zoveel als ik in mijn 2 gebedeboeken heb kunnen bergen.

147) Schapera *Op. cit.* p. 72. "There is ample evidence, however, to shew that it [finger mutilation] was also practised on children, even on babies. The data available are not sufficient to enable us to determine the underlying motive with accuracy. The corresponding custom among the Bushman . . . seems to

The women of the Eynikkoas who have lost their husbands have the little finger of the right hand amputated¹⁴⁷) and the young women have a hole pierced through the nose, like a pack-ox, and when they dance they put a little reed (of the kind used for brooms) or grass through it. While dancing they also wear the tail of some wild animal or other loosely bound on their heads, so that it sways to and fro as they dance.

On the whole these tribes stand firmly by their relatives, and if anyone's father has been murdered his son, when grown up, will take vengeance for this on the murderer's friends, if the murderer himself is no longer alive, and so they keep on murdering each other in turn, until few or none remain of either of these two families; and even at the greatest risk to their lives they will fetch the bodies of their murdered friends at night to bury them; this they will not neglect to do.

For the rest they hold it to be the greatest evil to be considered mean, consequently they have everything in common and refuse one another nothing.

Lower down in the course of the Great River many agates and other pretty river stones are found, but higher up among the Gyzikoas the same stones are found inland as well, and also black crystal and garnets. You do not find many flowers and plants here; I have brought along a small collection of these, as many as I could keep in my two prayer books.

be practised mainly as a protective rite on infants whose immediate predecessors have died, and this may also be the meaning in some cases of the Hottentot custom, although it is probable that the motive differed in various tribes."

Op mijn 2de togt heb ik op een agtermiddag 4 groote troppen olifanten uyt de rivierbosschagie na de vlakke zien gaan; ik voor mijn deel hebbe nooyt gedogt datter zoveele olifanten in de geheele waereld was. De olifantstande die ik meegebracht heb zijn van verongelukte olifanten, die heeft mijn getrouwe oplichtbroeder capteyn Ouga gevonden, en my gevereerd met conditie als ik weerkom om hem niet te vergeten.

Van Koungama onder aan de groote rivier tot booven by de waterval is langs de rivier overal groote bergen, en maar tussensbeyde eenige naauwe passagies en poorte die deur de bergen na 't rivier afgaat, maar op de regterhand van de bergen Z. Oostwaards opgaande zijn er groote grasvlaktens. Aan de overzyde des riviers is 't net zo dat de bergen maar langs de rivier zijn, en aan de noorderzyde 's riviers is een magtig lange en hooge platte berg.¹⁴⁸⁾ Men moet 4 dagreysen neevens dezelfde berg loopen eer hy zijn eynde neemt.

Met 't weer is 't hier wonderlijk want een reegen uyt 't noorden of een landreegen bespeurt men hier zelden, behalven verleeden jaar 1778; daarom was de groote rivier in de maanden July en Aug.^s vol, wanneer dat 't anders volgens vertelling van alle Hott^s de tijd moet weezen, dat hy leeg is, en in de goede meson moet de rivier vol weezen, want dan reegent 't met zware donderweer uyt 't oosten; met zo een weer reegent 't op eenige plekken, op andere alweer niet.¹⁴⁹⁾ Ik weet, dat ik zelfs

¹⁴⁸⁾ The Naup Plateau. Depicted on Map 2 (Gordon Collection) and marked "Hoog Plat Gebergte". The traveller George Thompson when in the neighbourhood of Aughrabies Falls in 1827 wrote of this remarkable plateau: "The rugged Gariopine ridge, skirted by the river and its woody banks, extended to

Kay Korakkao

Hier boven zoude deze Rivier
zookomen, want die Korakkoas
wyzen zo als de vingers op
haare beyde handen

Huzingais hooger ben ik niet geweest

Terwyl deze groote Rivier hier
booven uit het Zuid Oosten vandaan
komt, is het oecuur de Eygenete
Rivier, waar de heer Capiteyn
Gordon aangeweest is, agter de
Sneuebergh

Op het oog lykent deze
Landstreek hoog te
weezen, met eenige
klipheuvels maar geen
groote bergen

hier draeyt de weg uit die na de
Blicquas gaat, liggende aan de
andere groote rivier die
zy zeggen Noord afloopt

Blicquas

gevlugte
Gyzikoas off
Blicquas

bosjesm
krael

de Eerste kraal
van de Korakkoas

Koningais

Quack
valey

Koering's
krael

bosjesm
krael

gevlugte

Gyzikoas
off
Blicquas

buffelskop

Christal
Berg

aloep
koningais
hosabes

Buffels
boschagien

de drift daer wy
doorgegaan zyn

de Harte Beest Rivier of
Kainkao de heer Gordon
oordeelt dat deze Rivier de
Zakke Rivier moet zyn, en om
verscheyde redenen ben ik
ook van dit gevoelen

doorgegaan agteruyt in de
Maand December.

doorgegaan in de Maanden
May en April

moeye
gras
velden

Nawaptamuy
of
Rimkop

Visvangst

Kraal
Kraal

namis

amkams

tody kams

kongas

havis

Eyas

hougais

Keykoop

Katazas

Cuyop

Takakons

de Na

camas

plaats van Jacobs
Bierman

Groote
Gras
Vlakte

Sjabische Rivier
Plaats van Jacq. Bierman

weeg na de Silvere
fontein van Bierman
zyn plaats

Zand fontein leyt circa
2 uur van de rivier, de weg
moet hier buyten om gaan, want
lange de rivier is het te nauw
van bergen en Boschagien

Bos der
Olijfant

moeye
veld
wag

Homa of
vuur rood

Hoensomansfonteyn

Grote Gras Velden

Wilde
Bosjes -
Mans

na het beduyden zou het
bokkeland alhier leggen

hier is de Lange Platte
Berg

Olijfants
Bosch-
agien

Christal
Berg

gevlugte
Gyzikoas
off
Blicquas

hier draeyt de weg uit die na de
Blicquas gaat, liggende aan de
andere groote rivier die
zy zeggen Noord afloopt

Groote
Nomacquoos

Bosjesmans
quamquais

of die Eerste grote
Nomacq die men
krygt, zy worden
anders dar t
warme bad

leesne Rivier
die by t warme
bad

kamin-
huis

Spreu-
Bosch

Phak-
huis

Homa of
vuur rood

Hoensomansfonteyn

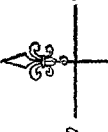
Blicquas

hier draeyt de weg uit die na de blicquas gaat, liggende aan de andere grote rivier die zy zeggen Noord afloopt

bosjesm³
kraal
gevlugte
Guzikoas off blicquas
Grote ber.

buffelskop
Veld
Christa
Veld
kaloep
koningants
hosabes
doorgegaan agteruyt in de Maand December.
hoje bergen verre land
doorgegaan in de Maanden May en April

de drift daer wy + doorgegaan zyn
de Harte Beest Rivier of Kamkoo de heer Gordon oordeelt dat deze Rivier de Zakke Rivier moet zyn, en om verscheyde reedenen ben ik ook van dit gevoelen

Olifants Bosch- agten
Nawaplanwy of Rinkop
Visvangst
Kraal
Kraal
namis
ankams
tody kams
kongas
havis
Eyas
houzais
Keykoop
Katalagas
Cuyop
de No
Kou
tint
moeye gras velden
Grote Gras Velden
Wilde Bosjes - Mars

hier is de lange Plakte berg

na het beduyden x zou het bokkeland alhier leggen

Groote Nomac-quous

Bosjesmans
quamquais
camas
plaats van Jacobs Bierman
Groote Gras Vlakte

Sjabische Rivier
Plaats van Jacq. Bierman
Zand fontein legt circa 2 uur van de rivier, de weg moet hier buysen om gaan, want langs de rivier is het te naauw van bergen en Boschagien

of die Eerste drils
Namacq die ried
krygt, zy wonen
andere aan 't
warne bad

die by 't warme bad
die by 't koude

Kamin-
Spreusie
Bosch

moeye veld lang
Phak-
huis

Homa of vuur rood
Hoensomansfonteyn
Groot Koper Berg

Compis
waagen
dryft
Kleyne Koper berg
Ezelsfonteyn

Grooten Opwinng
Groote Gras Vlakte

Grooten Opwinng

hamqaris of riet valcy
plaats van Albert Meyburgh
tot hier na onder ben ik geweest, maar na ver-
telling der Holtent is
het hier vandaan
tot aan de Mond G
daer reysens, wat ik
hier vanaanteeken
is volg haar beduyden

hier luyt klaar
dat de
dat aan de rivier
want dat day
niet ongetuigt

Bosjesmans
Chamachus Bergen
Renoster
fonteyn

Mond van de Kauzi
off Buffels Rivier
na beduiding

Mond der Rivier

Plaats van Joh.
van den Haaver

Den weg van de Caap na
het Groote
Rivier, maar zoo recht loop-
hy niet

hier supportier ik
de Caap te zyn

de Mond van de
Berger Rivier

de Mond van de
Olifants Rivier

de Mond van de
Groote Rivier

ZEE

DESCRIPTION OF TEXT A. AND "WIKAR'S" MAP.

Vol. 668 of 1779, Cape Archives, is a book in manuscript bound in yellow board covers with leather edges, and measuring $13\frac{1}{2}$ by $8\frac{1}{2}$ inches. On a heart-shaped paper on its outer cover the title is written as follows:—, „Berigt aan het Gouvernement te Cabo de goede Hoop door den Soldaat H. J. Wikar, nopens zyne Omzwerwing langs de grote Rivier, en de Gevallen hem daarin overkomen, Ao. 1778.”

The book contains 26 folios, of which 51 pages are written, and a folded map. The handwriting on the map is not that of the person who wrote the text, which is unsigned.

The map is on five folios, which have been gummed together, and is 38 by $12\frac{1}{2}$ inches. The watermark on three of the folios consists of a seated figure with trident, lion rampant, holding seven arrows in the fore-paw and crowned, the whole surmounted by the words Pro Patria. The watermark of the two remaining folios is G.R. in a wreath of bay leaves and surmounted by a crown. The outline of the great river is lightly tinted in sepia; the inscriptions are in round hand, not in Gothic lettering, as here for clarity reproduced. Several names of places on "Wikar's" map are not spelled as in his journal, e.g. *Tchabons*, *Cuyop*, *Katagas Nawaptamwy of Rimkop*; there is also an obvious error in naming Groen R. the *Groote River*. These differences have been retained on the map here reproduced. The route marked "Weg na de Silvere fontein van Biermans zyn plaats" is intended by Wikar to depict the route from the present Pella to the farm Silver Fountain on the Buffels River granted to Joh. Augustus van der Heever in 1777. (S.G. 25, p. 11, *Cape Archives*.) The route via Silverfontein became in later years the usual approach of the missionaries to Pella, from the South.

Dr. Godée Molsbergen has stated in *Reizen in Z.A., Vol. II*, that no map is preserved in the "Editio ad usum Gubernatoris" in the Hague Archives. The map which has been preserved in A. is, in the editor's opinion, not the original map made by Wikar. The errors in spelling cause it to differ so greatly from the spelling in the journal of Wikar that they suggest that the map is a contemporary copy made by a clerk.

On my second expedition I saw in one afternoon four large herds of elephants going from the river thickets to the plain; personally I had not thought that there were so many elephants in the whole world. The elephant tusks that I have brought along are those of elephants that died as the result of an accident; my faithful brother companion Ouga found these and honoured me by giving them on condition that I should not forget him on my return visit.

Everywhere along the river from Koungama far down right up to the waterfall there are large mountains. Only here and there do you find any narrow passages and passes which lead down through the mountains to the river, but on the right hand of the mountains running south-east there are wide grass plains. On the far side of the river, in just the same way, the mountains run along the river, and on the north side of the river is an exceedingly long, high, flat-topped mountain. It takes three days' travelling on foot along this mountain before you come to the end of it.¹⁴⁹⁾

The climate is wonderful here, for it is seldom that one experiences rain from the north or a general rain. But last year, 1778, was an exception, so that the Great River was full in the months of July and August, when, according to the Hottentots, it is the time that it ought to be empty; and at the time of the favourable monsoon the river should be full, for then the rain, which is accompanied by heavy thunder, comes from the east. A storm of this kind brings rain to some places, but

the westward as far as the eye could see." (*Op cit. Vol. II. p. 39.*)

¹⁴⁹⁾ At Abbasas a few miles west of Wikar's *Hakies* (Breë-sand), no rain fell between the years 1925 and 1932.

gezien heb, dat een beuy donderweer reegen in Hakais viel dat de heele aardbodem schijnde onder water te gaan, en te Koungama omtrent 5 uur daar vandaan was geen druppel gevallen; ook gebeurt 't wel, dat men 's morgens met helder weer opstaat, 's middags is alles alweer toe en 't reegent fris, de eygenste avond is 't alweer helder en klaar.

Nog iets aangaande de Eynikkoas; als zy sterven worden ze nakent zittende gebegraven. Een vrouw en dogter erf geen vee, als alleenig wat de vrouw voor haar uytgehuwelijkte dogters gekreegen heeft. Maar de krale, ringe, sieraade etc*, dat is voor de weduwe en de dogters; omdat de zoons haare vrouwe kooopen moeten, daarom komt haar al 't vee in erffenis toe. Zijnder geen zoons dan komt 's mans vriende daarvoor op, maar de arme weduwe houd niets; 's vaaders broeder of oom is by haar een principaal erfgenaam. Zo een oom kan in zijn broeder zoons leevenstijd al wat slegt N.B.) is hem afeyschen, en de andere moet 't ook afgeeven, dat is p^r exempel een misschien op een klyne plek gebrande karos, of een beest die een hoorn of steert verlooren heeft. Nog een vaders broer in leeven hebbende, mag de man 't voornoemde niet houden, maar geeft 't gewillig af.

Dewijl ik lank genoeg langs de groote rivier op en neer gezworven hebbe, heb ik in mijn eenvoudigheid de rivier willen afteekenen, zoals hy ook hier agter gevoegt is, maar alhoewel ik er mijn best aan gedaan heeft, geef ik hem tog niet voor goed en egt uyt, terwijl ik ten 1sten van zulke zaken geen kennis heb en ten 2^{den}

N.B. Namentlijk een geschonden karos, een ont-hoornd beest of dat zijn staart niet heeft of iets dier-gelijks.

to others none. I know, as I myself have seen, that a thunder shower fell in Hakais so that seemingly the whole surface of the earth was under water, whilst at Koungama, about five hours from there, not a drop fell.¹⁴⁹) It also happens that when you rise in the morning the sky is clear, in the afternoon it is all overcast and raining hard, and that same evening it is again bright and clear.

Something more about the Eynikkoas: When they die they are buried naked in a sitting position. A wife and a daughter inherit no cattle, excepting only what the wife has received for the daughters she has married off. But the beads, rings, ornaments, etc., are left to the widow and the daughters; the sons inherit all the cattle as their due, because they have to buy their wives. If there are no sons, then the man's friends lay claim to the cattle, but the poor widow keeps nothing. The father's brother, the uncle, is the chief heir among them. This uncle may even during his nephew's lifetime demand from him everything that is defective, N.B., and the other has to give it up, as, for example, a karos which perhaps has a small burnt place, or an animal that may have lost a horn or its tail. If the man has a father's brother still living he may not keep these things, but must give them up willingly.

As I had wandered up and down the Great River long enough, I wanted to make a map of the river, as well as I was capable of doing it, which you will find at the back of this; but though I have done my best, I do not pretend that it is true and accurate, since in the first place I have no knowledge of such matters,

N.B. Namely a damaged karos, an animal that has lost a horn, its tail, or something similar.

had ik geen compas, maar waar de zon opgong, heb ik oost genoomen, waar hy ondergaat west; dit eerst heb-bende, denk ik dat een dwarslinie daardeur getrokken N. en Z. maken, ook denk ik, dat 't Noord is waar de zon 's middaags op zijn hoogste is.

In begin van de maand Juny ben ik weer van mijn 2de togt met myne Bossiesmans te huys gekoomen, onderaan de Groote rivier, en den 16 Juny kwam my 't geluk over, daar ik lang om gewent had, namelijk, daar kwam een Hott^t van Pieter van den Heever,¹⁵⁰⁾ met een brief voor my waarin geslooten was een pas voor my om Caabwaards te koomen, uyt ordres van den Wel Eedⁿ Gestⁿ heer gouverneur, door den heer landdrost de Wet geteekent. Met deeze pas gong ik nu by een man die ik van de Hott^a gehoord had na booven, name-lijk de Caap op reyden wilde; ik toonde den man mijn pas en verzogt hem vriendelijk om my en mijn goed na de Caab meede te neemen, 't welk die man my beloofde, maar hy kon niet eerder als in July-maand op reys koomen. Myne Hott^a camraads hielpen my nog voor 't lest om 't goed van mijn met haare draagosse op de plaats van deeze man, waarop ik van haar afscheyd nam weezentlijk niet zonder aandoening, en ik ben den 11 July 1779 op reys gegaan van de groote rivier Caab-waards, mijn hoope op God den Heere zettende, als mijn verlosser en helper uyt alle nooden, my daarmee troostende, dat 's Heeren almagt en alwyse bestieringe omtrent my zowel daar als hier weezen zoude, waarom

150) Extract from *Wildschutten Boek*. S.G. 24. p. 67. U.A. „Werd door deesen Gepermitteerd aan den Landbouwer Pieter van den Heever omme . . . met zijn vee te mogen gaan Leggen en weiden op de plaats gen^d. de Klip fonteyn, geleegen agter de Cooper berg in 't houte [*sic*] namaquaLand . . . In't Casteel

and in the second place I had no compass; but where the sun rose I took to be the east, and where it set the west; having these to begin with I took it that a line drawn at right angles through this would give north and south, and further I took north to be where the sun reaches its zenith at noon.

In the beginning of the month of June I got back home, lower down on the Great River, from my second expedition with my Bushmen, and on the 16th June a piece of good fortune befell me for which I had long wished. One of Pieter van der Heever's¹⁵⁰) Hottentots brought me a letter in which was enclosed a pass for me to return to the Cape, by order of His Excellency the Governor, and signed by Mr. de Wet, the landdrost. With this pass I went to a man, who, as I had heard from the Hottentots, wanted to travel southwards, i.e., to the Cape. I showed the man my pass and courteously asked him to take me and my possessions with him to the Cape, which he promised to do, but he could not start the journey before July. Now for the last time my Hottentot comrades helped me with their pack-oxen to take my goods to this man's farm, after which I took leave of them, not without deep emotion, you may be sure. On the 11th July, 1779, I started my journey to the Cape from the Great River, putting my trust in the Lord God, my Deliverer and Helper in all times of danger, comforting myself with this, that the omnipotence of the Lord and His all-wise guidance of

de Goede Hoop den 11 September 1775. Was get: J. v. Plettenberg. (lager) Voldaan en get. geboekt door me D. v. Ryneveld." (Permit of occupation and grazing rights of "de Klipfontein situated behind the Copper Mountain in "houte" Namaqualand to the agriculturist Pieter van den Heever." Sept. 11, 1775.) Klipfontein is near Springbok.

dat ik na mijn zwakke vermoogen den Heere gebeden heeft.

Den 25 July heb ik met mijn pas by den veldwagtmeester¹⁵¹⁾ op de Kamusbergh Pieter van den Heever geweest, om dezelfde 't gemelde pas te laten onder-teekenen, dat ik daar gepasseert ben. Die avond een klyne schoft dees kant de Kamusbergh koomende trof ik aan de wagens van den heer capiteyn Gordon,¹⁵²⁾ maar hooggemelde heer was er zelfs niet by, maar was vooruyt te paarde gereeden na Peeter van den Heever, waar dat Hooggemelde heer hoorde, dat ik gister al gepasseert was. Daarom quam de heer Gordon den volgenden dag zijnde den 26 July agteruyt om myne rariteyten te zien, en om onderrigting van eenige affaires te krygen, die hooggemelde heer op zijn aangevange reys dienstig konden zijn, waartoe ik na mijn eenvoudigheyd mijn uysterste vlijt aanwende om gemelde heer te dienen. Ik recommandeerde aan de heer Gordon ook mijn oude reyscamraat Claas Barend.¹⁵³⁾ De heer Gordon hadde graag my meegenoomen, maar ik was al op de weg na de Caap, en ik verzogt ook gemelde heer onderdanigst daarom, namelijk om my mijn reys na

¹⁵¹⁾ This office antedates that of the Field Cornet. The holder was usually a local farmer and the duties were mainly concerned with the recovery of cattle stolen by the Bushmen.

¹⁵²⁾ Colonel Robert Jacob Gordon, a Dutch Officer of Scots descent, arrived at the Cape in the service of the D.E. India Company in 1774. He made several inland journeys and is believed to have been the first European to visit the mouth of the Gariap or Great River, which he re-named the Orange River in August 1779, a month after his encounter with Wikar. Lieut. William Paterson who accompanied Gordon describes the scene: "In the evening we launched Colonel Gordon's boat and hoisted Dutch colours. Colonel Gordon proposed first to drink the State's health and then that of the Prince of Orange, and the

me would be the same here, as it had been there when I had prayed for it in the weakness of my powers.

On 25th July I touched at the farm of the *veldwagt-meester*¹⁵¹⁾ of the Kamusbergh, Pieter van den Heever, with my pass to get him to sign it, certifying that I had passed there. That evening when we came within a short stage this side of the Kamusbergh I met with the wagons of Captain Gordon,¹⁵²⁾ but that gentleman himself was not there, but had gone ahead on horseback to Pieter van den Heever, where the said gentleman was informed that I had passed the previous day. Consequently Mr. Gordon came back the following day, namely, the 20th July, to see my curiosities and to get information about some matters which might be useful to that gentleman on the journey he had begun. I did all in my power in my simple way to be of service to this gentleman.

I also recommended my old travelling companion, Claas Barend,¹⁵³⁾ to Mr. Gordon, who would very much have liked to take me along with him, but I was already on my way to the Cape and I humbly requested the afore-mentioned gentleman to allow me to proceed on

Company; after which he gave the river the name of Orange River, in honour of that Prince." *Narrative of Four Journeys into the Country of the Hottentots and Caffraria in the years 1777, 8, 9.* p. 103. Gordon took his own life at the Castle in Cape Town after the surrender of the Cape to the British in 1795. His valuable collection of prints and maps, known as the *Gordon Verzameling* (Collection) was not purchased by the Union of S.A. and is now in the *Prenten Kabinet* at Amsterdam. Memoranda and reports in his delicate handwriting are preserved in the Cape Archives.

¹⁵³⁾ Prof. Eduard Moritz states that Claas Barend in later years joined the Klaarwater Mission and was baptized on Oct. 29th. 1807, by the Missionary Anderson. (*Trans. London Missionary Soc. III.* (1813), p. 217.

de Caap te laten vervorderen, dat hooggemelde heer Gordon my gunstiglijk toestond.

De heer Patterzon¹⁵⁴⁾ was ook in 't gezelschap van de heer Gordon. Hy heeft ook alles gezien en my na veel zaake gevraagd. Deeze byde heeren hebben my veel gunste beweezen, en my ook belooft, indien 't zijn kan, verders gunstig te weezen.

Tot besluyt wil ik hiermeede U Wel Edel Gestrenghe onderdanigst om excuus verzoeken, dat dit mijn verhaal zo eenvoudig en ongereguleerd geschreeven is, eenige vreemde uytdruksels die hier voorkoomen, zijn de naaste vertolkingen van dezelfde Hottentots woorden. Als ik van Uweedel Gestrenghe gunst mogte profiteeren om ter plaisiere en dienst van Uweedel Gestrenghe eene andere reyse landwaards in te moogen doen, zoude ik 't moogelijk beeter maaken.

Hiermeede wil ik fineeren na Uweedel Gestrenghe hooge perzoon en wyze raadslaagen in de bescherming van Jehovah bevoolen te hebben, zal ik voor een eere houden om met de diepste hoogagting te verblyven.

Wel Eedele Gestrenghe Heer
Uweedel zeer ootmoedigste en onderdanigste dienaar

HENDRIK JACOB WIKAR.

Cabo den 18 September

1779.

¹⁵⁴⁾ The *Relaas* reads: "On the road to the Cape at the Camusberg I met, on July 28th 1779, Capt. Gordon who was accompanied by the English botanist, Mr. Paterson, and Burger P. Pienaar Capt. Gordon assured me again that my freedom was granted and fain would have taken me with him." Paterson refers to Wikar thus: "At noon we met a peasant who had come from the Great River, and was travelling towards the

my journey to the Cape, which Mr. Gordon graciously granted.

Mr. Patterson ¹⁵⁴) was in Mr. Gordon's company. He also examined everything closely and questioned me about many matters. Both these gentlemen showed me many favours and promised to do me further favours if the opportunity arose.

In conclusion I hereby wish most humbly to beg pardon of Your Excellency that this account of mine is written so simply and unsystematically. Some strange expressions which occur in it are the nearest renderings of the equivalent Hottentot words.

If I might ever profit by Your Excellency's favour, and be permitted to make, at your pleasure and in your service, another journey inland I should possibly be able to do better.

With this I will end, after having commended Your Excellency's noble person and wise counsels to the protection of Jehovah.

I shall deem it an honour to remain with the deepest respect,

Your Excellency,
Your Excellency's most humble
and most obedient Servant,

HENDRIK JACOB WIKAR.

The Cape,
18th September, 1779.

Cape, accompanied by a deserter who had been seven years absent, and had travelled over a great part of the country. This poor fellow was a native of Sweden, and made many sensible reflections upon his misfortunes in Africa." *Op. cit.* p. 104. Paterson overstates the period Wikar was away.